

ODSJEK: Politologija
SMJER: Međunarodni odnosi i diplomatija

**POLITIKA MEKE MOĆI SJEDINJENIH AMERIČKIH
DRŽAVA U 21. VIJEKU
-master rad-**

Kandidat: Seidin Seferović

Mentor: prof. dr. Sarina Bakić

Broj indeksa: 1088/II-PiR

Komentor: prof. dr. Hamza Karčić

Sarajevo, oktobar 2024.

SADRŽAJ

UVOD	1
TEORIJSKO METODOLOŠKI OKVIR	2
1. MEKA MOĆ	7
1.1. Definicija meke moći	7
1.2. Učenje o mekoj moći Josepha Nyea	9
1.3. Izvori meke moći.....	12
1.4. Oblici ispoljavanja meke moći	20
1.5. Osobine meke moći.....	23
1.5.2. Primjena poluga meke moći	28
1.6. Mjerenje meke moći.....	29
1.7. Odnos meke moći i tvrde moći	31
1.8. Značaj meke moći	33
1.9. Meka moć SAD-a – kratka historija.....	37
2. FENOMEN SAD-A KAO BREND A	44
2.1. Osnovne karakteristike SAD-a kao svjetskog brenda	45
3. MEKA MOĆ SAD-a u 21. VIJEKU	57
3.1. Nove dimenzije meke moći u 21. vijeku.....	57
3.2. Doseg meke moći SAD u 21. vijeku	62
ZAKLJUČAK	78
LITERATURA.....	80

UVOD

U periodu nakon Hladnog rata proces globalizacije je ostavio traga na međunarodnoj političkoj sceni. U međuvremenu taj se proces više nije ograničavao samo na međunarodne odnose, nego je zahvatio sve na različitim nivoima. Proces se nastavio punom parom, a stručnjaci za međunarodne odnose pokušali su zaključiti u kojoj će se mjeri proces nastaviti. Međutim, pandemija COVID-a 19 otkrila je pojavu novog termina "deglobalizacije" što predstavlja novu pojavu na koju ni pojedinci ni države nisu navikli. Period pandemije prati rusko-ukrajinski rat, što je dodatno istaknulo nestabilne i multipolarne odnose na međunarodnoj političkoj sceni.

Korištenje tradicionalnih alata moći u savremenoj međunarodnoj politici, u kojoj su i ne-državni akteri aktivni kao i same države često ne mogu postići željeni cilj. U takvoj situaciji Joseph Nye, kako se to spominje i u daljnjem tekstu rada ocijenio je pitanje moći iz dvije različite perspektive. Predstavljajući novi koncept, krajem 80tih godina prošlog vijeka, a u okviru post hladnoratovske ere, Nye je isti nazvao "meka moć". Novi koncept ne samo da je otvorio novo područje za diskusiju nego je i postavio teorijske temelje novih metoda koji će se koristiti u vođenju postojećih međunarodnih odnosa (DeMartino, 2020).

Joseph Nye je svojim novim pristupom "meke moći" privukao veliku pozornost krajem 80tih godina prošlog vijeka. Od tada pa do danas različiti akademici i političari koriste termin "meka moć" s različitim naglaskom. Na temelju tvrdnje da su elementi "tvrde moći" samo po sebi nedostatni za postizanjem ciljeva u modernom dobu, teoriju "meke moći" potrebno je reinterpretirati uz dodavanje novih dimenzija 21. vijeka (DeMartino, 2020).

U skladu s navedenim, osnovna svrha rada je predstaviti koncept "meke moći", njene izvore, oblike ispoljavanja, karakteristike kao i kratku historiju meke moći SAD-a s posebnim fokusom meke moći SAD -a u 21. vijeku.

TEORIJSKO METODOLOŠKI OKVIR

Predmet i obrazloženje teme:

Sjedinjene Američke Države su bez dvojbe u vrhu država koje istovremeno sa svojom državnosti u svijetu predstavljaju važan brend. Razlog tomu je popularna kultura ove zemlje, koja je decenijama globalno prisutna te pomalo agresivna. Kada se tomu doda privlačnost američkog načina života, može se reći da je tzv. „američki san“ bio magnet za privlačenje miliona useljenika. Decenijama je globalno prevladavala percepcija kako je ovo država koja posjeduje vrhunske proizvodne, tehnološke i uslužne brendove, kao i neizmjerne mogućnosti rada i života, slobode, demokracije i poštivanja individualnih sloboda i prava. Mnogobrojni imigranti su najbolje promovisali američki san, koji su se u SAD doseljavali „trbuhom za kruhom“. Oni su se s jedne strane pozivali na upornost i težak rad, dok su s druge strane slavili mogućnosti koje im je pružila Amerika (Pandžić-Skoko, Ušpon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Američkih Država, 2023).

Ovaj ugled blago je raskliman u 21. vijeku. Prema Skoko (2021), američki ugled u svijetu počeo se urušavati nakon 2001. godine, kada je došlo do osvete za napade na New York, primjene vojne sile i generalnog jačanja agresivne politike SAD-a, te neuvjerljivije komunikacije sa ostatkom svijeta. Kao dodatan razlog za urušavanje američkog sna može se navesti i velika gospodarska kriza 2008. Kratko poboljšanje ovog imidža desilo se izborom Obame za predsjednika, koji je Amerikancima ukratko vratio nadu te pozitivno uticao na ugled SAD u ostatku svijeta. Ipak, Obama nije ispunio velika očekivanja onih koji su ga izabrali, što je dijelom dovelo do izbora Donalda Trumpa. On je na specifičan način uticao na sliku o američkom snu, o kome se za vrijeme njegovog mandata sve više počelo govoriti kao o slomljenom, naročito nakon njegovih brojnih javnih odstupanja od demokratskih načela. SAD je gubljenjem privlačnosti američkog sna kao simbola američkog načina života izgubio dio svoje meke moći i svjetskog uticaja. Pored navedenoga, mnogi vanjski faktori uticali su na meku moć u 21. vijeku, pa samim time i na meku moć SAD-a: rastuća globalizacija, tehnološki napredak, iseljenička kriza, pandemija COVID-19 itd.

Termin “meka moć” skovao je američki diplomata i sveučilišni profesor Joseph S. Nye. On je ovaj termin prvi put upotrijebio 1990. u jednom novinskom članku, te je isti 1991. godine

detaljnije predstavio u knjizi "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power". Termin se već nakon jedne decenije proširio u političkim i akademskim krugovima, ali i svakodnevnici, predstavljajući kulturu i vrijednosti države, način života i ključne politike koje imaju potencijal biti privlačnima ostatku svijeta, nasuprot tradicionalnoj tvrdoj moći, koju čine vojska i ekonomija. Nye je ovaj koncept kasnije predstavio u savremenom konceptu u knjizi "Soft Power: The Means to Success in World Politics" iz 2004 (DeMartino, 2020).

Nye (2002) je definisao meku moć kao sposobnost uvjeravanja drugih da žele isto što vi želite. Kako on tvrdi, država u svjetskoj politici ima mogućnost postizanja rezultata ukoliko je druge države žele slijediti, ukoliko žele oponašati njen primjer, dive se njenim vrijednostima, te teže njenom nivou napretka i otvorenosti (str. 8). Dakle, karizma, uvjeravanje, snažan duhovni, intelektualni i kulturni identitet su ključni elementi meke moći država. Nye (2002) pritom navodi da se meku moć ne treba isključivo poistovjećivati sa uticajem, iako je ona evidentno jedan od izvora uticaja. Ipak, njega se može postići i kroz nagrade i prijetnje. Meka moć za Nyea predstavlja više od uvjeravanja ljudi i pokretanja istih snagom argumenata, te ona predstavlja sposobnost privlačenja i zavođenja. Privlačenje često dovodi do oponašanja. Nye navodi da ukoliko je država u stanju da učini svoju moć legitimnom u očima drugih, njene želje nailaze na manji otpor, budući da meka moć uvelike proizlazi iz vrijednosti države, njenih unutarnjih politika, te načina na koje se ona predstavlja i postupa na međunarodnoj sceni.

Definiciju meke moći koji je ponudio Nye kasnije je proširilo i rafiniralo nekoliko istraživača i autora. Na primjer, Uste & Aydin (2023), koncept meke moći analizirali su kroz prizmu razlike između kategorija prakse i analize. Kategorija praksi tiče se koncepata koji se društvenim akterima čine intuitivnima. Takve se vrste analize temelje isključivo na posmatranju stvarnosti i razmatranjima običnih ljudi o onome što vide i doživljavaju kao specifičan fenomen. Suprotno tomu, kategorije analize predstavljaju iskustveno udaljene kategorije kojima se koriste društveni analitičari. Ovakve vrste analiza naučno su rigorozne te nisu utemeljene isključivo na intuiciji.

Nye (2004, str. 107) Sjedinjene Američke Države navodi kao najbolji svjetski primjer izgradnje meke moći. On također navodi tri temeljna izvora meke moći države – kulturu (ukoliko je ona privlačna drugima), političke vrijednosti (kad se država ponaša u skladu s njima i u inozemstvu i kod kuće), te vanjsku politiku (ukoliko ona ima snagu moralnog autoriteta). Nye je također objasnio razloge iza potencijalnog gubitka meke moći, tvrdeći gubitak poštovanja ili kredibiliteta nacije na međunarodnom nivou može dovesti do erozije ovih temelja, čime se gubi efikasnost meke moći i povećava mogućnost upotrebe tvrde moći.

Naime, veća upotreba tvrde moći, na koju se često gleda kao na manje etičnu od meke moći, potencijalno dovodi do daljnjeg gubitka kredibiliteta nacije te do povećane nestabilnosti (Huntington, 2007).

Govoreći o temeljima meke moći, Snow (2009) je naveo tri dimenzije koje pridonose povećanju djelotvornosti meke moći: kultura i ideje koje su paralelne dominantnim normama i vrijednostima; pristup višestrukim komunikacijskim kanalima koji imaju mogućnost uticaja na način na koji su bitna pitanja i norme uokvireni (prikazani) u globalnim medijima, te vjerodostojnost države ojačane zadovoljstvom građana i njenim unutrašnjim uređenjem (političkim vrijednostima), kao i odnosima sa drugim državama i uticajem na međunarodnoj sceni. Skoko (2021) je naglasio opći konsenzus prema autorima da culture predstavlja središnji dio meke moći država. Razlog tomu je činjenica da ona, za razliku od nekih drugih komponenata, najlakše prelazi državne granice te ju je teško bojkotirati, dok istovremeno predstavlja identitet nekog naroda i vrijednosti države.

Prema Anholt & Hildreth (2004), temelj meke moći SAD-a je njen uticaj na globalnu kulturu. Oni navode kako su SAD svoj brend izgradile na pojmu slobode i mogućnostima koje donosi uspjeh (sloboda i novac). Amerikanci utjelovljuju svoj brend te su sve adute pretvorili u komercijalne simbole toga brenda. To je razlog zbog koga su u SAD-u izreke, građevine, mjesta, životinje, hrana, proizvodi, dani u godini, filmovi, priče i pjesme postali nacionalnim simbolima.

Autori su takođe naveli da nijedna druga država u historiji nije tako duboko prodrila u mašte i živote tolikog broja ljudi diljem svijeta. SAD su uticale na gotovo svakoga ko je tijekom 20. vijeka došao u doticaj sa radijem, televizijom, kinom, knjigama, glazbom, video igricama ili brendiranim proizvodima, te ju je velik broj ljudi strasno zavolio. Oni su pojasnili kako su neki od tih sjajnih američkih komercijalnih brendova odlično skicirali osnovne crte američkog brenda: nezavisnost, bogatstvo, pouzdanost, čvrstoću, mladenaštvo, individualizam, zabavu i slično. Ipak, književnost, glazba, umjetnost i filmovi su te detalje dopunili te brend izgradili u zadovoljavajuću i bogatu pojavu, koju milioni ljudi diljem svijeta istražuju, upoznaju i godinama joj vjeruju (Anholt & Hildreth, 2004).

Kroz analizu snaga privlačnosti Sjedinjenih Američkih Država, Olins (2008) je naveo tri promišljanja sa kojima ljudi diljem svijeta vežu SAD: (1) Demokratija – Domovina za slobodne i zemlja hrabrih, u kojoj svaki pojedinac ima prigodu postići slavu i bogatstvo. (Simbol navedenoga je Kip slobode); (2) Tehnologija – SAD predstavlja naciju koja cijeli svijet predvodi u razvoju i korištenju tehnologije (Microsoft, Nasa, Silicijska dolina, pametne

bombe, PC ili lični računari itd.); (3) Karakteristična roba za brzu konzumaciju (McDonalds, gazirana slatka pića, Cola, Nike, jeftina zabava, Hollywood itd).

Kao najvažniji kulturni obrazac u SAD-u Samovar, Porter & McDaniel (2013) navode individualizam, koji povezuju sa drugim vrijednostima poput jednakih šansi, neovisnosti, samostalnosti i inicijative. Autori dodaju kako se jednakost naglašava u svemu od društvenih odnosa do vladavine, te da se materijalizam oduvijek smatrao sastavni dijelom života većine Amerikanaca, dok su nauka i kultura podignute do nivoa obožavanja. Autori u temelje američkog identiteta i kulture ubrajaju i konstantnu želju za promjenom i napretkom, rad i slobodno vrijeme te takmičarski duh.

Nadalje, kako bi država svoju meku moć uspješno predstavila u svijetu, od ključne važnosti je javna diplomatija, zajedno sa drugim oblicima strateškog komuniciranja država. SAD su u ovom polju, kao kolijevka javne diplomatije, decenijama prednjačile i služile ko primjer ostalim državama svijeta. Ipak, u 21. deceniji se desio pad meke moći SAD-a, koji se, kao što je navedeno na početku, objašnjava nesnalaženjem tokom pandemije COVID-19, mandatom Donalda Trumpa (Karastas & Celik, 2022) itd. Dakle, iako je meka moć SAD-a i dalje snažna, postoji njena krhkost u određenim segmentima, zajedno sa padom popularnosti u momentima kada su se SAD suočile sa vlastitim slabostima u upravljanju ili krizom demokratskih vrijednosti.

Problem istraživanja;

Tema: Politika meke moći Sjedinjenih Američkih Država u 21. vijeku

Dakle, rad se bavi proučavanjem politike meke moći Sjedinjenih Američkih Država u 21. vijeku, sa naročitim naglaskom na njen pad na početku vijeka i potencijalne razloge koji su doveli do navedenoga.

Predmet istraživanja:

Predmet istraživanja je proučavanje stanja meke moći u Sjedinjenim Američkim Državama u 21. vijeku, varijacija u njenom dometu i moći, te poređenje sa stanjem u kome je ista bila u dvadesetom vijeku. Također će biti proučavani razlozi njene popularnosti i dosega, kao i promjene koja je nastala u 21. vijeku.

Ciljevi istraživanja:

Naučni ciljevi istraživanja:

Naučni ciljevi istraživanja su predstavljanje koncepta meke moći sa naročitim naglaskom na meku moć Sjedinjenih Američkih Država u 21. vijeku. U ovo spada analiza koncepta meke moći, razloga za snagu meke moći koju su SAD imale u 20. vijeku, te promjena koje su se dogodile u 21. vijeku. Rad teži analitičkom prikazu podataka iz relevantne literature/dosadašnjih istraživanja na temu.

Društveni ciljevi istraživanja:

Društveni cilj istraživanja je podizanje svijesti o porijeklu i značenju američke meke moći, te ponašanjima grupa i pojedinaca pomoću kojih je ona kroz godine stekla legitimitet i proširila se.

Hipoteze istraživanja:

H1 – Meka moć Sjedinjenih Američkih Država doživjela je pad u 21. vijeku zbog reakcije vlade na događaje od 11. septembra 2001. godine.

H2 – Meka moć Sjedinjenih Američkih Država doživjela je pad u 21. vijeku zbog mandata predsjednika Donalda Trumpa.

H3 – Meka moć Sjedinjenih Američkih Država oporavila se nakon što je na vlast došao Joe Biden.

Metodologija istraživanja:

Rad će kroz pregled naučne literature predstaviti koncept meke moći, razloge zbog kojih su Sjedinjene Američke Države razvile svoju meku moć u globalnim razmjerama, te njeno stanje u 21. vijeku i razloge zbog kojih je dijelom opala. Metode istraživanja primijenjene u ovome radu su karakteristične za društvene nauke. Dakle, radi se o komparativnoj, statističkoj, historijskoj metodi i metodama analize sadržaja.

1. MEKA MOĆ

Kako bi se meku moć adekvatno koristilo, potrebna su značajna ulaganja, vještine i strpljenje. Ovdje je važno naglasiti da rezultati nisu direktni te da mogu potrajati. Kako tvrdi Joseph Nye, više se teži upotrebi meke moći od upotrebe čvrste, jer mnogi izvori meke moći nisu pod direktnom kontrolom države, te njen uticaj uvelike zavisi od prihvatanja javnosti. To je razlog zbog koga izvori meke moći često djeluju indirektno, oblikujući političko okruženje te ponekad uzimaju godine kako bi postigli željene rezultate. Meka moć nema apsolutni uticaj, iako ima neke prednosti kao i druge vrste energije. Ona nužno ne mora uspjeti pri ostvarenju svojih ciljeva, i interesa, čak i ako akteri koji je koriste vjeruju da imaju dovoljno moći za postizanje željenih ciljeva. Kako bi se koncept meke moći u potpunosti razumjelo, u ovom poglavlju ona će biti predstavljena kroz nekolicinu potpoglavlja koji sadrže analizu jedne od njenih dimenzija – od definicije meke moći do historije meke moći Sjedinjenih Američkih Država.

1.1. Definicija meke moći

Termin “meka moć” prvi je skovao Joseph Nye Jr. u svojoj knjizi “Bound to Lead” (1990a), ali nekoliko autora naglašavaju da je historijski ovaj oblik ponašanja prisutan od početka ljudskog djelovanja, što je potvrdio i sam Nye. Kao primjer je naveo Kinu, u kojoj je koncept meke moći bio temelj vojnog razmišljanja više od 2000. godina. Štaviše, on je tvrdio da kineski koncept meke moći karakteriziraju dvije komponente: strategija, koja se uglavnom koristi u vojnom kontekstu (npr. Sun Tzu – “Umijeće ratovanja”) te moralno liderstvo, koje korijene ima u konfucijanizmu i moralnim normama koje promoviše (Yavuzaslan & Cetin, 2016).

Prije definiranja koncepta meke moći, bitno je ukratko objasniti koncept “moći” u generalnom smislu. Na primjer, prije nego je Nye objasnio koncept meke moći, on je pokušao razjasniti pojam “moći” koristeći njegovo značenje u rječniku. Kako tvrdi Nye, najjednostavnije rečeno, moć predstavlja sposobnost uticaja na ponašanje protivnika sa ciljem postizanja željenih rezultata (Nye, 2003).

Niccolo Machiavelli, autor knjige “Princ”, objavljene 1532. godine, naglasio je prioritete vlasti i sigurnosti države te je skrenuo pažnju svih imperija, navodeći da naponi za nastavak i opstanak države čine temelj svih njenih drugih ciljeva. Makijavelizam tako promiče važnost dobivanja i zadržavanja vlasti na sve dostupne načine (Ari, 2001).

Kako bi postigle zacrtani cilj, mnoge države pokušavaju efikasno koristiti svoja ovlaštenja. S obzirom na historijski proces, moć, najveće oruđe za postizanje željenog cilja, podložna je određenim konceptualnim promjenama tokom vremena. Završena analiza ovih promjena povremeno je otežavala određivanje definicije i razgraničenja snage. Shodno tome, moć je predstavlja dobit u smislu mnogih različitih faktora i dimenzija. Kao što je to bilo u prošlosti, sa određenim resursima poput zemlje i stanovništva, više nije bilo dovoljno da država određuje intenzitet moći. Od početka Vestfalskog sistema, čak i prije, ne može se predvidjeti koliko dugo će trajati procjena snage, u smislu njenih fizičkih svojstava (Brown & Ainley, 2007). Dakle, u sadašnjim uslovima, jasno je da optimizam treba izvoziti i da bi se trebale formirati nove alijanse i partnerstva kako bi se na stranu ostavila strategija straha.

Ukratko, kada pogledamo sistem ravnoteže moći do danas, može se reći da je namijenjen prevenciji rata koji je rezultat kombinacija snaga koje vode vlastite napore zemlje da promijeni status quo (Polany, 2009). U prošlosti je bilo lakše cijeniti međunarodne izvore energije. Supermoć je u međunarodnoj politici značila "ratnu moć". Jedan od mnogih važnih usvojenih kriterijuma o moći države je status njene vojne moći.

Oružane snage koje čine vojsku moraju biti jake i čak spremne za upotrebu u mirnodopsko vrijeme, budući da se država, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou, u svakom trenutku može angažirati u vojnim operacijama. Dakle, vojna moć predstavlja primarni zadatak svih administratora u zemlji (Yavuzaslan & Cetin, 2016).

Međutim, kada se detaljnije ispita fenomen moći, vide se određene klasifikacije. Na primjer, u smislu izvora energije (konkretno-apstraktno) i stila primjene snage (tvrdo-meko), moguće je klasifikovati dvije glavne grupe elemenata moći države (Gonlubol, 2000):

1. Čvrsti elementi: (a) Geografski položaj; (b) Stanovništvo i radna snaga; (c) Prirodni resursi; (d) Industrijski i poljoprivredni potencijal i stepen razvijenosti; (e) Broj vojnog osoblja;
2. Apstraktni elementi (a) Nacionalni moral; (b) Kvalitet diplomatije; (c) Kvalitet vlade.

Postalo je očiglednije da izvori energije koji čine konkretne predmete poput npr. geografskog položaja, stanovništva i radne snage, prirodnih resursa, industrijskog razvoja i poljoprivrede, te broja vojnog osoblja, nemaju smisla stajati sasvim sami na skali moći jedne zemlje (Lord, 2006). Pored elemenata konkretne moći, važno je kreirati agendu u svjetskoj politici i privući strano javno mnijenje.

Nye (2005) je predložio da se meka moć sastoji od historije, geografije, kulturne raznolikosti, ekonomske snage, društvenog obrasca, demokratskog razvoja, rasprostranjenosti civilnog

društva i uticaju organizacija, naučnoj i tehnološkoj infrastrukturi te vrijednostima kao što su umjetnost i sport koje je društveni život proizveo u intelektualnom smislu. Nye (2005) definira meku moć kao zamah moći zemlje koji stvara sve potencijale koje zemlja ima osim direktne vojne sile, ali ova moć podržava silu vojske ako je potrebno i stvara koncept meke moći da objasni duhovnu dimenziju moći. To je određeno osiguranje da drugi žele rezultate koje vi želite privlačeći ljude bez prisiljavanja. Ukratko, meka moć se oslanja na sposobnost oblikovanja preferencija drugih i to je sila koja je privlačna drugim zemljama.

Kada država određuje međunarodnu svjetsku politiku, moguće je da postigne rezultate koje želi osiguravajući da je ciljna zemlja ili zemlje slijede i da joj se dive. Ova strategija je jača od utvrđivanja dnevnog reda svjetske politike i uticaja na druge zemlje prisiljavajući ih da se mijenjaju upotrebom ekonomskih ili vojnih vozila. Budući da vlade koje plaše i tlače ljude nikada ne mogu postići i održati uspjeh, korištenje sila koje se temelji na pristanku uvijek je efikasnije u međunarodnom poretku (Cox, 2004).

Potrebno je da lideri u svim zemljama koriste svoje resurse meke moći “kako bi ispoljili svoja ovlaštenja” u međunarodnoj i nacionalnoj politici. Budući da u savremenom svjetskom poretku nije važno samo korištenje prijetnje vojnom silom ili korištenje ekonomskih sankcija kako bi se drugi natjerali na promjenu, već i stvaranje agende u svjetskoj politici i privlačenje drugih zemalja. Ova meka snaga, tačnije sposobnost da se učini da drugi žele ono što ti želiš, privlači ljude k sebi umjesto da ih se prisiljava (Nye, 2005).

Nedavan primjer važnosti razvoja meke moći je i slabljenje američke hegemonije i jačanje Kine na međunarodnoj sceni (Layne, 1993) te stavljanje naglaska na meku moć i angažovanje u aktivnostima (poput Olimpijskih igara u Pekingu itd.) ukazuje na to da je koncept meke moći prilično savremen i važan (Uzer, 2013).

Dakle, nakon 2. svjetskog rata i Hladnog rata, Sjedinjene Države pokazale su se kao jedina supersila 20. vijeka te je upotreba meke moći donijela mnogo koristi za njih u spoljnim poslovima. Sa svojim elementima meke moći, Sjedinjene Države uspjele su izgraditi veliku vanjskopolitičku kulturu (Sumer, 2008).

1.2. Učenje o mekoj moći Josepha Nyea

Meka moć pojavila se kao kontrateža tzv. “tvrdoj moći”, čiji su izvori u kapitalističkom sistemom politička, ekonomska ili vojna snaga, te se navedeno vrlo često temelji na BDP-u (GDP), koji je srž ovog koncepta. Postoje instance u kojima samo prisila može postići ciljeve vladajućih struktura, zbog čega je iste slijede; ipak, postoje i ciljevi koje je jedino moguće

postići kroz duhovni, kulturni ili intelektualni uticaj, što se naziva mekom moći (Skoko & Kovačić, 2009).

Kao što je prethodno navedeno, Joseph Nye je, u najosnovnijim terminima, definirao meku moć kao sposobnost uvjeravanja drugih da žele isto što i vi. Tako države u svjetskoj politici mogu doći do rezultata na temelju toga što ih druge države žele slijediti, oponašati njen primjer, diviti se njenim vrijednostima, te težiti njenoj razini napretka i otvorenosti (Nye, 2003). Skoko & Kovačić (2009) navode da je meku moć pogrešno porediti isključivo s uticajem, unatoč činjenici da ona predstavlja jedan od njegovih važnih izvora. Razlog tomu je činjenica da je uticaj moguće postignuti i nagradama i prijetnjama, zbog čega meka moć predstavlja i više od nagovaranja ili pokretanja ljudi korištenjem argumenata. Ona je također moć privlačenja i zavođenja, pri čemu je važno naglasiti da je oponašanje često rezultat privlačenja. U slučajevima kada država u očima drugih uspije učiniti svoju moć legitimnom, njene želje nailaze na manji otpor. Ključni izvori moći su tako univerzalnost kulture jedne države te njena sposobnost za stvaranje institucija koje upravljaju različitim područjima na međunarodnoj sceni (Nye, 2004). Prema Nyeu, temelji meke moći u najvećoj mjeri su vrijednosti koje su izražene u kulturi države, način na koji se ona predstavlja na međunarodnoj sceni te politike koju ista vodi.

Kako tvrdi Nye, čitava koncepcija meke moći sastavljena je od dviju sposobnosti koje su dijametralno različite. Prva od njih je sposobnost persuazije (zavođenja i privlačenja), koja djeluje od izvana ka unutra. Druga se tiče utvrđivanja pretpostavki (kreiranje "ideologije") te je usmjerena ka vani. Nye je za primjer naveo američke filmove i televiziju, koji predstavljaju ključne faktore prve od navedenih sposobnosti, dok demokratija predstavlja ključni faktor druge (Nye, 2004). Zbog toga se može reći da je meka moć najvećim dijelom utemeljena na imidžu države.

U svijetu postoji relativno mali broj država koje imaju mogućnost takmičenja na temelju tvrde moći. S druge strane, većina država posjeduje historijski, geografski, kulturni, intelektualni i ljudski kapital, ali nisu imale dovoljno uslova, motivacije ili sposobnosti da navedeno pretvore u ekonomsku formu bogatstva (Skoko & Kovačević, 2009).

Za takve se države prethodnih godina otvorio prostor za hvatanje koraka s bogatima na globalnoj pozornici. Naime, koncept tvrde moći, tj. one koja se temelji isključivo na vojnoj, ekonomskoj i političkoj moći, lagano je počeo gubiti prevlast, čime je otvoren prostor za brendove koji se ponašaju po drugačijim pravilima. Takvi brendovi su se više takmičili na kulturnoj izvornosti nego na ekonomskoj snazi. Globalnu ekonomiju u sve većoj mjeri potiču

intelektualna imovina, usluge i “virtualni proizvodi”. Tako je ljudski kapital više nego ikada ranije postao važnim faktorom u ekonomskom napretku zemlje, dok je nedostatak konvencionalno utrživih sredstava postao manjom preprekom nego što je to bilo u prošlosti (Anholt, 2007).

Rand Corporation, neprofitna američka organizacija, kao indikatore meke moći navodi tehnološke inovacije, međunarodnu saradnju i pomoć, širenju umjetnosti, filma i kulture općenito, te potražnju za indikatorima za mjerenje meke moći. Jednostavniji način za predočavanje indikatora meke moći bilo bi postavljanje pitanja “Koju bi državu preporučili u slučaju da nas mlada osoba koja želi napustiti zemlju pita za savjet?” (Treverton & Jones, 2005). Navedeno nam daje prilično plastičan uvid u ono što se smatra mekom moći, budući da ju se može okarakterizirati kao mišljenja i stavove koje pojedinac tijekom vremena razvija o pojedinim državama ili, kraće rečeno, njihov imidž. Upravo zbog navedenoga države u sve većoj mjeri pristupaju procesu jačanja vlastitog imidža u svijetu. Ovaj se proces sve češće naziva brendiranjem države.

Putem svog koncepta konkurentnog identiteta, vrste nadomjestka za termin jačanja imidža i identiteta država (tačnije njenog brendiranja), Anholt (2007) je nastojao potaknuti ljude da požeale obratiti pozornost na dostignuća određene države te da vjeruju u njene kvalitete, što se može smatrati modernim oblikom meke moći. Autor zagovara konkurentni identitet, koji predstavlja humanistički i miran pristup međunarodnim odnosima, te koji se temelji na potrošačkom izboru, konkurenciji i potrošačkoj moći. Ovi koncepti usko su povezani sa moći i slobodom pojedinca u demokratskom sistemu, zbog čega se čini da bi ovaj koncept u većoj mjeri pridonio trajnom svjetskom miru u poređenju sa državničkom vještinom utemeljenom na ekonomskoj moći, teritoriju, ideologijama, religiji i politici. Prema Skoko & Kovačević (2009), nelogično je razmišljati o tome kako će se države, koje se na globaliziranom tržištu utrkuju u vojnoj i ekonomskoj nadmoći, početi takmičiti u osjetljivosti za druge kulture i moralnosti. Ipak, zadovoljstvo i sreća građana se u sve više rasprava ističu kao protivvrijednost političkoj moći i finansijskom bogatstvu.

Nelogično bi bilo razmišljati kako će se države, koje se na globaliziranom tržištu utrkuju u ekonomskoj i vojnoj nadmoći, početi natjecati u moralnosti, osjetljivosti za kulturne i druge vrijednosti, ali se ipak u sve više rasprava ističe zadovoljstvo i sreća građana kao protuvrijednost finansijskom bogatstvu ili političkoj moći (Skoko & Kovačević, 2009).

1.3. Izvori meke moći

Kao što je prethodno navedeno, tradicionalna vojna moć više ne predstavlja jedini faktor koji određuje moć država. Ekonomija, znanje, tehnologija, inovacije, vrijednosti, kulturali drugi faktori postali su izvorima meke moći na koje se države oslanjaju sa ciljem ostvarivanja svojih interesa i nacionalnih ciljeva. Navedeno je rezultiralo nizom važnih rezultata koji su doprinijeli jačanju moći države. Ekonomska moć i potkategorije iste, kao što je naučna moć, među najvažnijim su stubovima meke moći te su aktivan element budućih sukoba. Pored toga, simbolična sredstva koja uključuju nekonvencionalna sredstva koja ponekad snažno utiču na drugu stranu, poput ideologije, čiji je cilj širenje kompletne idealne vizije te njenog historijskog, kulturnog i civilizacijskog nasljeđa i vrijednosti koje ono nosi, te koje služe dugoročnim interesima aktivne države (Skoko & Kovačević, 2009).

Već je navedeno da su temelji meke moći simpatičnost i privlačnost. Ovo je dovelo do konsenzusa, saradnje i prihvatanja kroz moralne izvore kulture, privlačnosti, političkih vrijednosti i generalno diplomatskih principa. Svi aspekti koji ne uključuju prinudu ili prisilu predstavljaju izvore meke moći koja radi na stvaranju političke agende tako da ona formira preferencije drugih te dovodi države do mogućnosti da biraju svoju politiku umjesto da ih na isto prisiljava. Sva društva posjeduju svoje principe i jedinstvenost koji zahtijevaju da se navedenima odvojeno pozabavi. Ipak, određeni teoretičari bavili su se njenim izvorima. Nye (2007) naveo je da je meka moć zastupljena u tri izvora kojima se bave teoretičari: lokalnim vrijednostima, privlačnosti kulture i civilizacije drugima, te politikama koje se primjenjuju u zemlji i u inostranstvu, gdje je važno da spoljnu politiku države drugi percipiraju kao legitimnu politiku koja posjeduje moralni autoritet (Patalakh, 2016).

Kultura je također još jedan od temeljnih izvora meke moći. U sociologiji ona predstavlja jedan od sveobuhvatnih i generalnih pojmova. Različiti učenjaci i mislioci predstavili su mnogo različitih definicija kulture. Prvu definiciju kulture predstavio je Tyler 1871. godine, te ju je definisao kao kompleks umjetnosti, znanja, morala, vjerovanja, običaja, zakona i svih drugih sposobnosti i navika koje su ljudi stekli kao članovi društva (Al-Bakri, 2006). Kultura predstavlja model društvenog ponašanja kroz koji različite grupe mogu prenositi vrijednosti i znanja. Ona postoji na mnogo nivoa, te postoje aspekti kulture koji su specifični za male grupe ili društvene klase. Dakle, kultura nije fiksna te se različite kulture ukrštaju na različite načine. Kako bi se istražio odnos između moći i kulture, potrebna su daljnja istraživanja (Nye, 2005). Prema tome, kultura predstavlja skup praksi i vrijednosti koje stvaraju smisao za društvo. U slučaju da kultura jedne zemlje uključuje univerzalne vrijednosti i promoviše interese i vrijednosti koje dijele drugi, navedeno povećava vjerovatnoću za postizanjem

željenog ishoda zbog privlačnosti i odnosa obaveza koje stvara određena kultura. Tako je malo vjerovatno da uske vrijednosti i uske kulture proizvedu meku moć (Nye, 2005).

U slučajevima kada kultura jedne zemlje promovira politike koje te vrijednosti i interesovanja dijele sa drugima, ona stvara više privlačnosti i postaje izvorom meke moći i obrnuto. Postoje istraživači koji su razvili pogrešno uvjerenje o ograničenosti meke moći na popularnost kulture, te su ponašanje meke moći izjednačili sa kulturnim resursima koji pomažu u proizvodnji. Navedeni istraživači također miješaju kulturne resurse sa atraktivnošću (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

U kontekstu kulture, važno je spomenuti i historičara Fergusonona koji je meku moć opisao kao netradicionalnu moć koja posjeduje komercijalne, političke, kulturne i robne aspekte, te ju je odbacio na temelju mišljenja da je “slaba i mekana”. Ipak, Joseph Nye je ovdje dao svoj doprinos kroz premještanje fokusa na kulturni element u većini primjera koje je naveo u svojim ranim spisima o konceptu meke moći, ignorišući pritom fokus na druge resurse. Navedeno je mnoge istraživače dovelo do toga meku moć povezuju isključivo sa kulturnim elementom. Nakon definiranja meke moći, a naročito u svojim ranijim radovima, Nye je naveo kulturnu privlačnost kao temelj meke moći. Kasnije je Nye doradio ovaj pristup kroz uključivanje drugih elemenata. Na taj je način kultura postala važna za sve zemlje kako bi ostvarile svoj potencijal za postizanjem željenih rezultata (Bakir, 2021). Kada kultura postane humanistička i univerzalna, ona postaje izvorom konvergencije i uticaja na druge. Nasuprot navedenome, kada je neprivaćna, štetna i uska, ona postaje izvorom sukoba. Mnoge promjene desile su se nakon Hladnog rata – u navedene spadaju demokratija, globalizacija, informacijska revolucija, kognitivni i tehnološki napredak te razvoj komunikacije. Ovi faktori aktiviraju ulogu kulture i pojaćavaju je kao važan i efikasan oblik meke moći (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

1. Popularna kultura – predstavlja jedan od stubova na koji se države oslanjaju budući da ona predstavlja njenu civilizaciju, identitet i historiju. Ona također predstavlja razmjenu ideja, vrijednosti, informacija, sistema, vjerovanja, tradicija i drugih aspekata kulture koje sve zemlje sa strateškim ciljevima nastoje promovisati sa ciljem unapređenja međusobnog razumijevanja i širenja prihvatanja njihovih ekonomskih i političkih ideja i planova. Popularna kultura predstavlja jednu od komponenti na koje se države oslanjaju dok predstavljaju svoju civilizaciju, identitet i historiju. Pritom se oslikava imidž zemlje ili društva u kojoj je popularna kultura rođena, koji se definiše kao skup tradicija, vjerovanja, obićaja vrijednosti i ponašanja koje ljudi koriste u svakodnevnom životu. Navedeno predstavlja način života za ljude u koji spadaju ugovorni modeli ponašanja i razmišljanja koji se ućenjem

prenose s generacije na generaciju, a ne biološkim naslijeđem. Zbog toga je potrebna kontrola elita kako bi se uticalo na politički proces i okruženje donošenja odluka u ovoj ili onoj zemlji (Muhammad, 2017).

2. Akademska i naučna razmjena -mnogi univerziteti oslanjaju se na ugovore o dvostrukoj razmjeni sa prestižnim univerzitetima širom svijeta koji su od interesa za profesore i studente sa ciljem iskorištavanja njihovih iskustava te osigurali mogućnosti za diplomce koji su otvoreni za različite kulture, čime im se olakšava integracija u poslovno tržište. Strani univerziteti također su aktivni kroz svoje ogranke u raznim zemljama širom svijeta, kroz promovisanje principa razmjene i slanjem akademika, tako da i univerziteti i studenti imaju koristi od svojih iskustava u obrazovanju te da nauče o najnovijim nastavnim tehnikama usvojenim u tim zemljama i imaju koristi od njih (Mahmoud, 2018).

3. Stipendije – Akademske i kulturne stipendije su još jedan od izvora meke moći, jer diplomci ovih stipendija često utiču na politike svojih zemalja. Ovo uključuje strane istraživače i studente koji dolaze kako bi studirali na obrazovnim institucijama i univerzitetima, noseći sa sobom lijepu utisku i pozitivnu sliku kada se vrate u svoje zemlje te okupiraju visoke pozicije koje im omogućavaju uticaj. Dijelovi ove meke moći su povećanje programa kulturne razmjene sa drugim zemljama, pokretanje programa jezičkog obrazovanja u drugim zemljama, osnivanje kulturnih instituta u inostranstvu, te povećanje procenta stipendija koje se nude stranim studentima da studiraju u relevantnoj zemlji, a sve to jer je jezik ključan faktor u prenošenju kulture (Al-Bakri, 2006).

4. Izdavačke kuće –Pored štampanja, izdavaštva i distribucije, izdavačke kuće uvode ideje mislilaca, pisaca i reformatora. Bez izdavačkih kuća, njihove ideje ne bi imale šansu za realizaciju. Ipak, sa pojavom izdavaštva kućama je postalo moguće pristupanje rezultatima ljudskih ideja kao i otvorenost za različite orijentacije i teorije, kao i filozofske i intelektualne argumente koje su usvojili mislioci itd. To je razlog zbog koga izdavačke kuće nastoje povezati čitaoce sa misliocima te im pružiti svoje ideje koje su izgradili tokom određenog vremenskog perioda. Ove kuće brinu o svojim rezultatima i biraju najbolje čineći čitatelja sigurnim u svim slučajevima kada naiđe na izdavačku kuću. Čitaoci će pročitati knjigu koja ima potencijal da preoblikuje njihovu intelektualnu strukturu i pogled na društvo i život. Generalno govoreći, značaj izdavačkih kuća raste kada znamo da većina pisaca izdavačke kuće smatra medijskim platformama koje omogućavaju širenje rezultata svojih ideja. U zaključku, uloga izdavačkih kuća je od velike važnosti zbog njene uloge u prenošenju kulture društva i njenog promicanja. One sliku društva prenose na najbolji mogući način, uključujući njegova uvjerenja i ideje, te približavajući čitaocima i onima koji traže znanje o drugim

društvima kroz objavljivanje uticajnih romana, knjiga i ilustrovanih priča, što druge potiče da imitiraju to društvo i liče na njega (Abdul-Hay, 2014).

5. Umjetnička produkcija – umjetnička produkcija predstavlja odraz kulture naroda i civilizacije. Isto tako, umjetnost i kino više ne predstavljaju isključivo unutrašnju stvar, već kulturnu arenu za nadmetanje između zemalja u najboljem predstavljanju sebe i svoje kulture drugim narodima. Navedeno predstavlja izvore privlačnosti, uticaja i ubjeđivanja za kulturu određene zemlje. Predstave, filmovi i muzika su među najistaknutijim društvenim medijima. Umjetnička produkcija zemalja je zbog toga jedan važan alat meke moći pri prenošenju svoje kulture koju se svijetu demonstrira na najbolji način kroz ono što proizvodi i pušta u svijet. Ove produkcije rade na privlačenju uvjeravanja i uticaju na druge narode svojom kulturom (Abdul-Hay, 2014).

6. Lokalni/međunarodni umjetnički festivali – Ovi festivali od posebnog su značaja za odražavanje kulturnog imidža određene zemlje. Njihov cilj je privlačenje slavni ličnosti i uticajnih osoba ka učestvovanju na ovim festivalima, što im omogućava da svoju meku moć iskoriste i učine svoje ideje privlačnim i prihvatljivim. Zemlje putem ovih festivala šalju svoju kulturu i vrijednosti te imaju koristi od uticaja koji te komunikacije imaju na okruženje za donošenje odluka (Nye, 2017).

7. Političke vrijednosti – političke vrijednosti predstavljaju efikasan i važan oblik meke moći te igraju ključnu ulogu u međunarodnim odnosima. Važnost političkih vrijednosti leži u pravima, dužnostima i odgovornosti koju pojedinci snose. To je razlog zbog koga su međunarodna evaluacijska pitanja važan stub meke moći. Postoji hijerarhija vrijednosti. Osnovu te hijerarhije predstavljaju individualne vrijednosti, zatim vrijednosne grupe, zatim vrijednosti donosioca odluka koji zauzima vrh hijerarhije i utiče na međunarodnih interakcija (Al-Rafi'i, 2016).

Kultura, pluralizam, demokratija, ljudska prava, otvorenost, jednakost, sloboda štampe, legitimitet, te društvena kohezija predstavljaju političke vrijednosti i važan izvor meke moći. Ako se navedene primjenjuju i iskreno koriste, to dovodi do privlačnosti, divljenja, približavanja i uticaja drugih. Političke vrijednosti predstavljaju kognitivni obrazac u koji spada skup temeljnih ciljeva za pokret, državu ili politički entitet koji izražava principe i etiku koji se žele postići. Navedeno također uključuje neželjene obrasce vrijednosti koji su namijenjeni izbjegavanju ili borbi protiv istih. Svaka vrijednost se razlikuje od drugih, a njen redoslijed prioriteta varira od zemlje do zemlje (Chan, 2019). Kada se političke vrijednosti primjenjuju i koriste iskreno i korektno na domaćem i međunarodnom planu, vrijednosti koje

vlada brani (npr. demokratija) ogledaju se u njenom ponašanju unutar zemlje, u međunarodnim institucijama kroz rad sa drugima, te u vanjskim politikama promicanja mira i ljudskih prava.

Navedeno ima snažan uticaj na preferencije drugih, budući da vlade potencijalno privlače ili odbijaju druge primjerom koji daju kao uzor (Aziz & Al-Khafaji, 2020). Postoji mogućnost da političke vrijednosti neće dovesti do direktnih političkih rezultata ukoliko ih donosioci odluka ne usvoje. Potrebno je da donosioc odluka bude vješt i posjeduje mudrost i političko znanje bavljenja ovim vrijednostima kako bi postigao ciljeve. To je razlog zbog koga su političke vrijednosti od velike važnosti kada ih državnici prevedu prema svojim percepcijama okoline u specifičan obrazac ponašanja (Al-Nuaimi, 2010). Za političke vrijednosti kao izvor meke moći moguće je identifikovati tri glavna uslova: političke vrijednosti koje vlada zastupa te koje mogu poboljšati ili raspršiti njenu meku moć; vanjske i unutrašnje politike koje izgledaju kompatibilne, kontradiktorne ili ravnodušne prema mišljenju drugih; politike koje su utemeljene na uskim pristupima nacionalnog pomirenja, a koje mogu potkopati meku moć. Sve zemlje imaju svoje političke vrijednosti kroz koje su efikasne i uticajne sa drugim strankama, bilo da su organizacije ili države (Al-Khazarji, 2000).

Političke vrijednosti jedne države stvaraju određenu sliku o njenim namjerama, ciljevima, orijentacijama i akcijama među ostalima koji se zauzvrat ponašaju u skladu sa vlastitom percepcijom ove slike. Što je više ponašanje države u skladu sa humanitarnim, globalnim i demokratskim vrijednostima, to je njegoja vanjska politika efikasnija i prihvatljivija za druge. Suprotno tome, ukoliko je ponašanje države u skladu sa nedemokratskim i uskim političkim vrijednostima, to je u međunarodnoj zajednici vrijedno osude i neprihvatljivo. To je razlog zbog koga demokratske vlade prirodno dozvoljavaju razmjenu informacija i iskustava na širokoj skali, što u velikom broju slučajeva olakšava racionalno razumijevanje implikacija međunarodnih događaja i efikasno suočavanje sa istima. Dakle, država koja ima efektivne i važne političke vrijednosti bolje je opremljena za efikasno suočavanje sa međunarodnim događajima. Najefikasnije zemlje, na domaćem i na međunarodnom nivou, su one koje imaju dosljednost i koherentnost između njihovih političkih vrijednosti (Al-Khazarji, 2000). Nadalje, ove vrijednosti moraju imati humanitarni i globalni karakter, moraju biti legitimne i vjerodostojne, moraju se primjenjivati na međunarodnom i domaćem planu.

Sve zemlje imaju mogućnost ostvarivanja svojih ciljeva na regionalnom i međunarodnom nivou kroz svoje aspiracije, modele, nivo prosperiteta, i otvorenost. Navedeno pridaje važnost razvoju programa inostranih politika koji privlače druge i utiču na njih bez prisiljavanja na promjenu putem vojnih ili ekonomskih snaga (Hamdan, 2010).

8. Vanjska politika – Za vanjsku je politiku moguće da bude primarni izvor meke moći određene zemlje, naročito ako sadrži demokratske vrijednosti. Ona ima mogućnost povećavanja efikasnosti meke moći neke zemlje ukoliko je druge zemlje i narodi shvate kao legitimnu i moralno prihvatljivu. Na vanjsku politiku je moguće gledati kaona plan koji ocrtava odnose jedne zemlje sa drugim, dok je planiranje vanjske politike od suštinskog značaja za moderne zemlje kao članice međunarodne zajednice, budući da one ne mogu opstati bez interakcije sa ovom zajednicom. Vanjska politika postaje iskrena i djelotvorna ukoliko država djeluje prema drugim međunarodnim jedinicama, kolektivno ili pojedinačno (Al-Jasour, 2008). Meka moć je kroz ljudsku historiju predstavljala temeljni fenomen u vanjskoj politici i međunarodnim odnosima. Vanjsku politiku se smatra jednim od važnih oblika i resursa meke moći, te se ona uvelike odnosi na vrijednosti koje predstavlja kroz vanjsku politiku i njen stil. Na primjer, kroz promovisanje demokratije i podržavanje ljudskih prava, država ima mogućnost iskorištavanja svoje meke moći na efektivan način (Nabil, 2001). Zemlje svoje nacionalne interese pokušavaju ostvariti u spoljnoj politici, te se od tada meka moć oslanja na proces privlačenja za ostvarivanje saradnje bez upotrebe prijetnje vojskom, ekonomskim uticajem ili drugim oblicima vršenja pritiska. One dijelom ovise od načina na koji je postavljen okvir za navedene ciljeve. Politike utemeljene na dalekovidnim i sveobuhvatnim nacionalnim opredjeljenjima i interesima ih čine privlačnijim i efikasnijim za druge od politika sa uskom perspektivom (Nye, 2017).

U slučajevima kada je vanjska politika jedne zemlje legitimna i djeluje u okviru međunarodnih zakona i dobije podršku od međunarodnih institucija, drugi će biti spremniji da je slijede. Tada se ona suočava sa manjim otporom i dovoljno je privlačana da natjera druge da je oponašaju. Jedan od važnijih oblika primjene meke moći u vanjskoj politici je slušanje drugih i savjetovanje u međunarodnim institucijama, što igra ključnu ulogu u međunarodnoj politici (Nye, 2017). S druge strane, uloga organizacija civilnog društva jeste uticanje na druge i ostvarivanje postojećih interesa koji se temelje na promovisanju demokratije u njenim naprednim fazama kroz različite mehanizme, od kojih je najvažniji građanska moć naroda. Ovo detaljno opisuje ulogu zajednica i naroda pri preuzimanju odgovarajuće uloge u upravljanju sobom i svojim izvorima (Al-Jader, 2013).

Diplomatija predstavlja jedno od najvažnijih oruđa vanjske politike. Ona direktno utiče na meku moć te, okreće, utiče i privlači druge u željenom pravcu oslanjajući se na javnu diplomatiju. Javna diplomatija komunicira i dopire do drugih putem modernih sredstava koju čine komunikacija i konfrontacija moguća kroz naučni i tehnološki razvoj. Ovaj razvoj stvorio

je nove mogućnosti za komunikaciju sa masama i direktno obraćanje sa ciljem ostvarivanja aspiracija donosioca odluka (Muhammad, 1992).

Javna diplomatija učestvuje u pridobijanju javnog mnijenja van okvira ambasada, službenih misija te tradicionalnih medija za zvaničnu diplomatiju. Ona koristi sav svoj potencijal, komunikacije i odnose, kao što su studentski sindikati, omladinske organizacije, ženske organizacije, političke stranke, sindikati, vladine organizacije i civilno društvo. To je razlog zbog koga diplomatija predstavlja važan alat u proizvodnji meke moći oslanjajući se na umove drugih, asimilirajući njihove koncepte te radeći na razvoju odnosa sa svim kategorijama i klasama, bilo nezvaničnim ili službenim, kroz stipendije, pristup medijskim kanalima i konferencije. Diplomacija pomaže pri postizanju stranih političkih ciljeva, što je zauzvrat važan oblik meke moći kroz uticaj koji ima na druge stranke. Svaka zemlja ima meku moć kroz koju djeluje kako bi uticala na druge, privukla ih i plasirala svoj model drugima kroz svoju vanjsku politiku, koja je službeno sredstvo koje država koristi baveći se stranim licima (Nye, 2010).

Stoga napominjemo da tvrda moć države više nije njena jedina moć, već su se države oslanjale na meku moć i njene izvore kako bi postigli svoje ciljeve i interese. Postoje male zemlje koje rade navedeno i nemaju komponentu tvrde moći, ali se ističu u izvorima meke moći koju posjeduju, te njihovoj sposobnosti da utiču na druge i privlače ih, kao i na to da koriste ove izvore kako bi ostvarili svoje interese (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

Važno je naglasiti da meka moć, unatoč svojim prednostima, nije apsolutna. Kao i ostale vrste moći, meka moć nema apsolutni uticaj i nije neophodna za postizanje ciljeva, čak i ako jedna strana vjeruje da ima neophodnu moć pri postizanju svojih ciljeva ili postizanju željenih rezultata. Postoji mnogo elemenata i faktora koji mogu ograničiti mogućnosti moći, a koji također vrijede za meku moć. Unatoč pokušajima da se izmjeri ili procijeni efikasnost meke moći ili da se ona klasificira od strane zemalja koje je posjeduju, pitanje moći generalno ostaje glavni problem. Moguće je da upravo to čini realiste koji se oslanjaju na kvantitativno mjerenje pri procjeni veličine moći da potcjenjuju ulogu i važnost meke moći, njenu ulogu, uticaj i djelotvornost. Ipak, meka moć je teško mjerljiva i nije apsolutna. Njene granice su ono što je važno razumjeti. Navedeno na kraju doprinosi savladavanju načina optimalnog korištenja meke moći. Neke od najvažnijih ograničenja meke moći uključuju (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023):

1. Priroda interaktivne meke moći i kredibilitet entiteta koji je posjeduje. Aristotel navodi da umjetnost retorike uključuje tri elementa: ličnost govornika, stanje publike koja sluša, te

kvalitet govora upućenog njima (Cope & Sandys, 2010). Među ovim elementima, ličnost govornika zauzima najvažniju poziciju (Murphy, 2010). Ako publika govornika definiše kao kredibilnu osobu, te vrednuje njegovu sposobnost da privuče pažnju i divljenje, uvjeravanje će biti lakše. Ova interaktivna priroda diskursa između govornika i publike o kojoj Aristotel govori odnosi se na meku moć. Meka moć je neophodna stvar, što zauzvrat određuje sposobnost države da pridobije ciljane stranu umjesto da ga forsira ugnjetavanjem i prinudom (Hwang, 2008).

2. Mišljenje i stav druge strane prema mekoj moći. Meka moć ima interaktivnu prirodu, što samim tim znači da pogled druge strane prema stranci koja posjeduje meku moć igra važnu ulogu. Ukoliko želimo upotrijebiti tvrdi ili jaku moć da preuzmемо nešto od druge strane, slika prve strane ili mišljenja druge strane o njoj nije važna. Ipak, kada se radi o mekoj moći, stvar je drukčija. Navedeno je više kao “ples” koji zahtijeva partnera (Nye, 2017).

3. Nivo na koji cilja meka moć. Obično postoje tri glavna nivoa na koje država “A” cilja mekom moći u državi “B”. Prvi nivo, politička elita, najefikasniji je u demonstriranju brzih ili direktnih političkih rezultata u korist države “A” u poređenju sa interesnim grupama ili širom javnosti. Međutim, navedeno ne negira važnost drugih nivoa, čak i u slučajevima kada rade sporijim ili manje vidljivim tempom. Interesi, uključujući poslovne grupe, etničke grupe, sindikate, nevladine organizacije i druge, mogu imati dobru sposobnost da utiču na političke elite ili donosioce odluka na način koji dozvoljava pojavljivanje rezultata koji koriste državi “A”. Javnost može također imati određeni uticaj na proces donošenja odluka kroz javno mnijenje, proteste, referendume i druge metode, na način koji u konačnici spada na kontekst ranije naveden (Nye, 2017).

4. Okruženje u kome djeluje meka moć. Okruženje u kome se koristi meka moć također igra ulogu u ograničavanju ili povećanju njenog kapaciteta. Na primjer, korištenje tenkova u blatu ili na neravnom terenu nije isto što i korištenje u ravnici ili na ravnom zemljištu, iako je rezervoar fiksni element na navedenim mjestima. Ovi kriteriji se, uz određenu razliku, primjenjuju na korištenje meke moći. Okruženje i okolnosti moraju biti pogodni za upotrebu ove vrste sile, kao što moraju biti postignuti realni i razumni ciljevi (Nye, 2017).

5. Strategija korištenja meke moći. Korištenje resursa i alata meke moći mora se vršiti kroz opštu politiku ili strategiju vlada. Prema Bakiru (2021), ovom pitanju potrebno je dati važnost i pažnju. Strategija u mnogim slučajevima možda neće biti prikladna ili koristiti resurse i alate meke moći (Bakir, 2021).

6. Spretnost u korištenju meke moći. Moć, bila ona meka ili tvrda, ima svoje prednosti i nedostatke. Korištenje velike količine bilo koje vrste moći stvara neprijatelje i odbojnost i otpor. Postoji vjerojatnost da korištenje velike količine tvrde moći, na primjer, ima mogućnost stvaranja otpora umjesto pokoravanja (Hwang, 2008).

1.4. Oblici ispoljavanja meke moći

Izvore meke moći posjeduju sve države/akteri u međunarodnim odnosima. Neovisno radi li se konkretno o državama, regionima, nadnacionalnim organizacijama, gradovima, kompanijama i korporacijama, različitim organizacijama, institucijama, grupama ili pojedincima, svi ovi akteri posjeduju izvore meke moći koje mogu upotrijebiti kako bi ispoljili svoju meku moć. Ipak, svi ovi akteri ne posjeduju sposobnost primjene svoje meke moći kako bi postigli korporacijske, nacionalne, organizacione ili lične ciljeve. Neki ovu sposobnost ne posjeduju uopšte, dok neki posjeduju veću sposobnost nego drugi. Sposobnost primjene i ispoljavanja meke moći državnih aktera u međunarodnim odnosima ovisi od više činioca, a najvažniji su nacionalni identitet te okolnosti u kojima se jedna država nalazi (Putre-Jakovljević, 2019).

Nacionalni identitet je ključan činilac i uslov za primjenu i ispoljavanje meke moći u međunarodnim odnosima. To je činilac pomoću koga se izvori meke moći pretvara u meku moć, tačnije u sposobnost države da druge države i nacije navede da prihvate njene vrijednosti, da žele isto što želi i ta država te da na taj način ostvare svoje nacionalne ciljeve u međunarodnim odnosima. Države bez nacionalnog identiteta ne bi mogle ispoljavati meku moć te na osmišljen način primjenjivati poluge meke moći u multilateralnim i bilateralnim odnosima (Putre-Jakovljević, 2019).

Preme različitim indeksima mjerenja meke moći, države koje su najuspješnije u primjeni njenih poluga i koje zbog toga najviše kotiraju su one čiji privatni entiteti, zvanične institucije, i građani posjeduju zajedničke vrijednosti i jedinstven nacionalni identitet oko kojih postoji društveni konsenzus. Izgradnja sposobnosti za primjenu poluga meke moći i njeno ispoljavanje počinju kod kuće, tamo gdje nastaje društveni diskurs i narativi koji vode ka ustanovljavanju nacionalnog identiteta i zajedničkih vrijednosti koji će se odraziti u primjeni meke moći (Putre-Jakovljević, 2019).

Činjenicu da su temeljne strukture državnog sistema intersubjektivne te da one konstruišu državne interese i identitet podrazumijeva sam nacionalni identitet (Wendt, 1994). Prema Ventu, interes i identiteti različitih država nastaju na unutrašnjem planu, kao što su npr. demokratski i liberalni identitet, dok drugi potiču iz međunarodnih odnosa, poput uloge

hegemonu. Han Kon tvrdi da je kolektivni nacionalni identitet vrsta nacionalizma koji je zapravo pokretačka snaga društvenog djelovanja u sklopu međunarodne politike. Ovaj autor navodi da težnja nacionalizma leži u ujedinjavanju članova jedne nacije u državnu organizaciju, što dovodi do težnje ka ekonomskim i političkim širenjem i dominacijom van granica te države (Kohn, 1932).

Unatoč činjenici da ispoljavanje meke moći postoji koliko i nacionalne države, pojava buržoaskog, građanskog identiteta u drugoj polovini 19. vijeka dovela je do nastanka težnje za smišljenom primjenom poluga meke moći od strane država. Ova smišljena primjena meke moći od strane velikih sila u 19. i 20. vijeku nazvana je novim ili kulturnim imperijalizmom. Hans Kon smatra da je ovaj oblik imperijalizma izraz kolektivne želje za dominacijom jedne nacije nad drugima i kolektivne egocentričnosti (Kohn, 1932). Hol je novi imperijalizam predstavio kao volju manifestovanja kolektivnog identiteta. Potreba i želja za perifernom kontrolom i širenjem koja se do druge polovine 19. vijeka temeljila na apsolutističkom, merkantilističkom, te teritorijalno-suverenskom identitetu i interesima, od sredine 19. vijeka je bila dopunjena nacionalno-suverenskim interesima i identitetom (Bruce Hall, 1960). Kako tvrdi Hol, kod velikih je svjetskih kolonijalnih sila došlo do spajanja nacionalnog i buržoaskog identiteta (Putre-Jakovljević, 2019).

Najveće evropske kolonijalne sile, poput Francuske, Velike Britanije i Njemačke, koje su do sredine 19. vijeka osvajale nove teritorije i njihove narode pomoću tvrde moći, u to su vrijeme počele osvajati i koristeći meku moć. Temeljni preduslov osvajanja korištenjem meke moći bilo je kreiranje i potvrđivanje buržoaskog identiteta kod kuće. Ovaj nacionalno-buržoaski identitet izrodio je misiju kultivisanja primitivnih naroda (Bruce Hall, 1960) kroz širenje političkih ideja, institucija, kulture i praksi. Religiju, kulture i vrijednosti pokorenih naroda smatralo se primitivnim i inferiornim. Hol navodi da je, nakon trijumfa u Evropi i repliciranja sebe u Sjevernoj Americi, evropska buržoazija težila prinošenju blagoslova svojih institucija i kulture širom svijeta kroz misiju civilizovanja (Putre-Jakovljević, 2019).

Misija civilizovanja 19. vijeka se samo u jednom aspektu razlikovala od identičnih misija civilizovanja koje su u toku historije željele ostvariti skoro sve imperijalne sile. Od sredine 19 vijeka je osvajanje teritorija postalo izuzetno važno za velike sile – to nije značilo samo da osvojene teritorije priznaju vladavinu osvajača i podnose je, već da je prihvate u potpunosti i sa entuzijazmom učestvuju u toj vladavini (Bruce Hall, 1960). Prema tome, ponižene, pokorene i poražene narode trebalo je pretvoriti u narode koji otvorenog srca i svojevrijemno prihvataju kulturu i jezik onoga koji ih je porobio. Hol je objašnjavajući navedeno vrijednosti buržoaskog društva sa participatornom vladavinom kao njenim temeljem nazvao franšizom.

Podanici koji su sa oduševljenjem prihvatili vladavinu osvajača i koji su istoj davali osjećaj legitimnosti, osvajačima su stvorili pozitivan osjećaj zbog civilizujuće misije koju su ostvarivali. Tako je za imperijalnu vladavinu stvoreno moralno opravdanje, ili barem viši stepen istoga nego kada se radi o držanju i osvajanju teritorija zarad crpljenja prirodnih bogatstava, jeftine radne snage, regrutovanja vojske i drugih izvora tvrde moći (Putre-Jakovljević, 2019).

Na temelju navedenog principa civilizujućih misija koje su vršile velike evropske sile, SAD su u ispoljavanju svoje meke moći otišle korak dalje. One su u nedostatku jedinstvene nacionalne kulture utemeljene na zvaničnoj religiji i tradiciji, svoj nacionalni identitet temeljile na političkim vrijednostima čiji je centar činila ideja slobode kao univerzalnog ljudskog prava. Jedna od temeljnih sloboda, koja je zapravo temelj liberalnog kapitalizma, je sloboda udruživanja sa ciljem sticanja profita. Američki nacionalni identitet formiran na taj način i potvrđen i učvršćen pobjedom u Drugom svjetskom ratu usmjeren je ka međunarodnoj dominaciji. Američki građani, organizacije, kompanije i drugi privatni entiteti, su počeli spontatno održavati svoj nacionalni identitet i ispoljavati meku moć u svojim odnosima sa građanima, vladama, institucijama, kompanijama i organizacijama drugih zemalja. Američka je država istovremeno na osmišljen način počela primjenjivati poluge meke moći, te je na taj način dobila moralno opravdanje za primjenu tvrde moći širom svijeta (Putre-Jakovljević, 2019).

Tako su SAD od kraja Drugog svjetskog rata pa sve do danas vodile veliki broj ratove kako bi “odbranile” svboje političke vrijednosti. Hladni rat sa Sovjetskim Savezom, kao najveći i vremenski najduži sukob, nikada nije prerastao u neposredan oružani sukob, već je u velikoj mjeri vođen u sferi političkih vrijednosti i ideja. Dragan Simić je smatrao da je nemoguće suštinu cjelokušnog hladnoratovskog sukoba za globalnu nadmoć shvatiti u potpunosti bez ovog površinskog sukoba u sferi meke moći. On i dalje navodi da su Sjedinjene Američke Države u Hladnom ratu pobijedile onog momenta kada je Sovjetski Savez prihvatio liberalno-kapitalističku ideologiju Zapada te počeo primjenjivati temeljne principe ove ideologije (Simić, 1999).

Okolnosti u kome se određena država nalazi predstavljaju drugi faktor od koga ovisi da li će jedan državni akter ispoljavati svoju meku moć. Države, njihovi građani i njihove institucije svoju meku moć najuspješnije ispoljavaju ukoliko se nalaze u stabilnim ekonomskim, političkim i društvenim okolnostima. Blagostanje i stabilnost podstiču definisanje i potvrđivanje najvažnijeg faktora za ispoljavanje meke moći – nacionalnog identiteta. Navedeno potkrepljuju različite metodologije mjerenja meke moći o kojima će kasnije biti

više riječi. Po pravilu se na prvih pet do deset mjesta na rang listama meke moći nalaze politički i ekonomski najstabilnije zemlje svijeta, poput Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Francuske, Kanade, Njemačke i Japana (Putre-Jakovljević, 2019).

Ukoliko se u određenoj državi pojave okolnosti poput ekonomskog propadanja, političke nestabilnosti ili socijalnih nemira, nacionalni identitet njenih građana i institucija biva narušen, a ispoljavanje meke moći postaje potpuno nevažno u odnosu na druga važnija pitanja koje ta država mora riješiti. Postoje također i krizne okolnosti koje su dovele do pretvaranja nacionalnog identiteta u identitet žrtve onda kada je jedna država žrtva vojne agresije druge države ili koalicije više njih, ili kada ona biva pogođena prirodnom katastrofom, poput zemljotresa, poplava i uragana, na primjer (Putre-Jakovljević, 2019).

1.5. Osobine meke moći

Meka se moć jedne države uvelike ispoljava organski i spontano, budući da “građansko društvo najvećim dijelom proizvodi meku moć”. Unutar građanskog društva kao cjeline, različite organizacije, institucije, grupe i pojedinci svoju meku moć ispoljavaju na način da svoju zemlju i naciju predstavljaju u komunikaciji i kontaktu sa predstavnicima drugih zemalja i pripadnicima drugih nacija. Kao sistem zvaničnih institucija jedne zemlje, država meku moć može primjenjivati kroz spoljnu politiku, a u saradnji sa građanskim društvom – ovo se najčešće naziva kulturnom ili javnom diplomatijom. Nye kao jedan od problema država navodi nepostojanje kontrole nad izvorima meke moći i njenim ispoljavanjem od strane građanskog društva. Iz navedenog slijedi nezadrživost kao jedna od temeljnih osobina meke moći. Nezadrživost se u drugoj deceniji 21. vijeka ogleda u kontrolisanju, potiskivanju ili obuzdavanju meke moći (Putre-Jakovljević, 2019).

Nezadrživost meke moći moguće je ispoljiti na dva načina: (a) Nemogućnost države da uspostavi kontrolu nad onim što njeno građansko društvo čini i nad vrijednostima koje to građansko društvo ispoljava te vršenja uticaja na druge nacije i zemlje; (b) nemogućnost države da obuzda, kontroliše i potisne meku moć koju ispoljavaju drugi nedržavni ili državni akteri na njenoj teritoriji i spram njenih građana. Nezadrživost meke moći naročito dolazi do značaja u prethodnih 30 godina usljed razvoja brzih komunikacija i informacionih tehnologija. Prije pojave Interneta u određenoj mjeri je bila moguća kontrola količine informacija i njihovog sadržaja koje su na njenoj teritoriji širili drugi državni akteri, kao i informacija koje je ta država širila u drugim zemljama. Ovo se naročito odnosilo na autokratske režime koji su strogo cenzurirali i kontrolisali tuđe i sopstvene informacije i poruke (Putre-Jakovljević, 2019).

Građanska društva različitih nedemokratskih zemalja do posljednje decenije 20. vijeka nisu imala mogućnost neposredne komunikacije sa drugim zemljama. Sa demokratizacijom domena informacija i pojavom Interneta, građanska su društva dobila svoj prostor u javnoj sferi. Javna je sfera prestala isključivo biti vezanom za državne aktere koji posjeduju tvrdu moć pomoću koje sebi garantuju prostor za vršenje uticaja na druge države i širenje informacija. Građani različitih zemalja sve češće i više putuju u druge zemlje budući da su putovanja postala finansijski dostupnija nego prije pedeset ili sto godina. Državni akteri nisu u mogućnosti kontrolisanja načina na koji se njihovi građani ponašaju u inostranstvu, što je ponašanje koje često ima uticaj na formiranje negativnih ili pozitivnih stavova kod pripadnika drugih nacija (Putre-Jakovljević, 2019).

Meka moć posjeduje mogućnost dosezanja većeg geografskog opsega od tvrde moći u jednoj jedinici vremena. Informaciona tehnologija je državnim akterima omogućila ispoljavanje meke moći u najudaljenije dijelove svijeta, u dijelove svijeta gdje njihova tvrda moć nije u mogućnosti da bude primijenjena na temelju različitih geopolitičkih razloga. Periferija i granice carstva su prestale postojati nakon što su se pojavile satelitska televizija, internet i novi "pametni" telefoni. Slike i informacije putuju rapidno. Ili čak i ne putuju, budući da je u današnje doba par sekundi dovoljno da se meka moć ispolji bilo gdje u svijetu. Države samim tim nisu u mogućnosti obuzdati, kontrolisati i potisnuti meku moć drugih aktera na svojoj teritoriji i prema svojim građanima. U vrijeme prije pojave interneta za države je bilo mnogo lakše svoje građane izolirati od uticaja tuđe meke moći, te na taj način kontrolisati poluge meke moći drugih aktera (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

Druga karakteristika meke moći je relativno mnogo vremena potrebnog za pokazivanje rezultata njene primjene. Ono što za državne aktere predstavlja problem u primjeni meke moći je želja političara da se u kratkom roku (dakle dok im traje mandat) pokažu rezultati njihovog djelovanja. Efikasna primjena meke moći iziskuje osmišljeno upotrebljavanje poluga meke moći kroz duže vremenske periode kako bi ovi rezultati bili pozitivni. Ipak, i sam period u kome je moguće prikazati rezultate primjene poluga meke moći se skratio na temelju informacionih tehnologija i brzih komunikacija. Dok je u vrijeme Hladnog rata više decenija bilo potrebno kako bi se pokazali rezultati zapadnjačke primjene poluga meke moći u zemljama komunizma, taj period je u današnje vrijeme mnogo kraći (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

Iako je potrebno mnogo više vremena kako bi se pokazali rezultati primjene meke moći, u slučaju kada se pod uticajem meke moći određenog državnog aktera promjeni način djelovanja razmišljanja i djelovanja pripadnika druge nacije ili građana druge zemlje, ovaj

novi način djelovanja i razmišljanja dugoročno ostaje utisnut u identitet te nacije ili zemlje. U vrijeme svog propadanja bivše imperije su fizički napuštale teritorije koje su vjekovima držale pod svojom vlasti. Njihove valute su prestale važiti, zakoni su im prestali biti na snazi, dok su njihov jezik, kultura, običaji i vrijednosti zauvijek ostali utkani u način djelovanja i razmišljanja bivših pokorenih naroda (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

Meka moć predstavlja neopipljivu moć koja se osjeća emotivno i mentalno, a ne materijalno ili fizički. Ova neopipljivost dovodi do pojave u kojoj je objekat meke moći nesvjestan subjekta meke moći. U slučaju kada se nad nama primjenjuje ekonomska nagrada ili kazna ili fizička sila, potpuno smo svjesni onoga ko fizičku silu nameće, kažnjava nas ili nagrađuje ovisno o našem ponašanju. U slučaju kada se nad nama primjenjuje meka moć, nije moguće utvrditi sa lakoćom onoga ko vrši kulturni i ideološki uticaj, te uspijeva li ili ne uspijeva izvršiti uticaj na naš način djelovanja i razmišljanja. Da li je meka moć uspješno primijenjena prvenstveno ovisi od objekta meke moći. Koliko god novca, napora i vremena državni akter ulaže u primjenu meke moći, uspjeh i dalje nije zagarantovan. Kada se radi o tvrdoj, opipljivoj moći, moguće je da uspjeh potpuno izostane jer u najvećoj mjeri ovisi od prehodno usvojene ideologije objekta meke moći i percepcije istoga (Nye, 2017).

Još jedna od karakteristika meke moći je i nemogućnost sigurnog utvrđivanja direktne uzročno-posljedične veze između primjene meke moći i promjena u društvu druge zemlje. Pored toga što meka moć proizvodi rezultate na duge staze, nemogućnost utvrđivanja uzročno-posljedične veze između promjena u načinu djelovanja i razmišljanja i meke moći doprinosi tome da meka moć u najvećem broju slučajeva predstavlja pomoćno sredstvo spoljne politike te dopunu tvrdoj moći. Tijekom cijelog Hladnog rata SAD su primjenjivale poluge meke moći u Sovjetskom Savezu onoliko koliko su im to dopuštale sovjetske vlasti. Američka je administracija na ovaj način vršila, iako ograničen, ideološki uticaj na sovjetsko stanovništvo. Autobiografske knjige bivših američkih diplomata koji su lično sprovodili programe u oblasti tehničke, kulturne, profesionalne i obrazovne razmjene, kao i informativne programe u istočnoevropskim zemljama u vrijeme Hladnog rata i u Sovjetskom Savezu, promovisale su stajalište da su poluge meke moći SAD-a doprinijele urušavanju sovjetskog državnog sistema i komunizma u generalnom smislu. Ipak, subjektivni osjećaj i lična uvjerenja nikako se ne može navesti kao naučne dokaze o uzročno-posljedičnoj vezi između promjene svijesti i ponašanja i primjene poluga meke moći (Nye, 2017).

1.5.1. Poluge meke moći

Poluge meke moći u međunarodnim odnosima predstavljaju različite aktivnosti koje agenti ili subjekti meke moći sprovode sa ciljem vršenja kulturnog i ideološkog uticaja na mete ili objekte meke moći. Subjekti meke moći su korporacije, države, organizacije, institucije, formalne i neformalne grupe i pojedinci. Objekte meke moći predstavljaju strane javnosti ili ciljne grupe koje se nalaze u drugim regionima ili zemljama u odnosu na subjekte meke moći (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

Poluge meke moći moguće je svrstati u nekoliko kategorija, poput programa u domeni obrazovanja, kulture, nauke informisanja itd. ali subjekti meke moći veoma često sprovode aktivnosti koje je moguće svrstati u dvije ili više kategorija istovremeno. To je razlog zbog koga je teško podijeliti meke moći, naročito u današnje vrijeme kada informaciona tehnologija igra ulogu od izuzetnog značaja u skoro svim aktivnostima iz oblasti meke moći. Jedan program u oblasti kulture vrlo često uključuje i informativnu i obrazovnu komponentu, kao što svaki program naučne razmjene podrazumijeva obrazovnu dimenziju (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

Najvažnije kategorije u koje je moguće svrstati veliki niz poluga meke moći su:

1. Programi u oblasti kulture: izložbe (primijenjena i likovna umjetnosti, posteri, fotografija, arhivni materijal, konceptualna umjetnost itd), izvođačke umjetnosti (pozorišne predstave, folklor, koncerti, te drugi programi izvođenja umjetničkih djela uživo), festivali, predstavljanje mode i dizajna, očuvanje spomenika kulture, multimedijalna umjetnost, predstavljanje časopisa i knjiga i te drugi programi koji za osnovnu svrhu imaju predstavljanje umjetnosti i kulturnih tekovina subjekta meke moći. U ovu je kategoriju moguće svrstati i programe u oblasti kulture i menadžmenta koje je također moguće uključiti i u kategoriju profesionalne razmjene (Putre-Jakovljević, 2019).

2. Profesionalna i obrazovna razmjena: razmjena đaka, profesora, studenata, administrator i nastavnika obrazovnih institucija, te posjete i razmjena stručnjaka iz različitih oblasti, programa stažiranja te virtualne razmjene.

3. Programi u domenu informisanja: emisije i vijesti u elektronskim i štampanim medijima (televizija i radio), sadržaj u časopisima i dnevnim novinama, publikacijama i brošurama, pamfletima, te sadržaj na Internetu i sve druge vrste širenja informacija o velikom broju tema.

4. Sportska razmjena i sportska takmičenja: pored svjetskih sportskih manifestacija, poput Mundijala, Olimpijade i ostalih svjetskih sportskih prvenstava, ova kategorija sadrži i najpoznatije biciklističke trke, maratone, Formulu 1, te sportska takmičenja manjih dimenzija

na regionalnom nivou. Sportisti i bivši sportisti u prethodnih nekoliko decenija putuju u različite krajeve svijeta sa ciljem širenja sportskih vrijednosti i prenošenja sportskih vještina pripadnicima različitih grupa i nacija. Mnogi od njih osnovali su sportske kampove namijenjene mladima iz ugroženih slojeva stanovništva ili mladima i djecu u periodu pomirenja nakon lokalnih i regionalnih oružanih sukoba (Putre-Jakovljević, 2019).

5. Tehnička i naučna razmjena: programi razmjene istraživača i naučnika, te razmjena grupa pojedinačnih tehničara i tehničkih stručnjaka i različitih oblasti, kao i stručni i naučni časopisi. Ova se vrsta razmjene najčešće odvija među istraživačkim centrima, univerzitetima, prirodnim rezervatima, bolnicama, fabrikama i institucijama infrastrukture (Putre-Jakovljević, 2019).

6. Razvojna i humanitarna pomoć – mnoge nadnacionalne organizacije i visokorazvijene zemlje poput Evropske unije i Ujedinjenih nacija, koriste programe humanitarne i razvojne pomoći kako bi širile svoj uticaj u drugim regionima i zemljama. Unatoč tomu što je temeljna svrha pružiti pomoć nakon ekonomskih kriza, ratova i prirodnih katastrofa, subjekti ovih programa neminovno su izvršili ideološki uticaj na stanovništvo u zemljama ili regionima kojima pomažu te su na taj način uvećale svoju meku moć (Putre-Jakovljević, 2019).

7. Televizijski i filmski program: dokumentarni i igrani filmovi, programi i serije različitog sadržaja pomoću kojih se šire ideologija i vrijednosti;

8. Programi korporativne društvene odgovornosti koje sprovode kompanije i korporacije sa predstavništvima u drugim regionima i zemljama. Ovi su programi po pravilu namijenjeni mjestima, gradovima, okruzima i lokalnim zajednicama u kojima se nalaze korporacije, te za cilj imaju uvećavanje ugleda i vidljivosti korporacije te širenje korporativnih vrijednosti (Putre-Jakovljević, 2019).

9. Televizijski i filmski program: dokumentarni i igrani filmovi, programi i serije različitog sadržaja pomoću kojih se šire ideologija i vrijednosti.

10. Programi korporativne društvene odgovornosti koje sprovode kompanije i korporacije sa predstavništvima u drugim regionima i zemljama. Ovi su programi po pravilu namijenjeni mjestima, gradovima, okruzima te lokalnim zajednicama u kojima se korporacije nalaze, te kojima je cilj širenje korporacijskih vrijednosti i uvećavanje ugleda i vidljivosti korporacije (Putre-Jakovljević, 2019).

Kategorizaciju poluga meke moći moguće je izvršiti i na druge načine ovisno o ideologiji i vrijednostima koje šire poluge meke moći ili na temelju kanala pomoću kojih se ove

ideologije i vrijednosti prenose. U poluge meke moći spada izuzetno širok spektar aktivnosti koje imaju jedinstvenu svrhu širenja ideologije poradi vršenja uticaja na objekte meke moći. Krajnji cilj svake primjene poluga meke moći jeste usvajanje novih ideologija i shodno tome promjena ponašanja. Promjena ponašanja objekta meke moći donosi bezbjednosnu, vojnu, političku, ekonomsku ili društvenu korist subjektu meke moći (Putre-Jakovljević, 2019).

1.5.2. Primjena poluga meke moći

Prema Putre-Jakovljević (2019), moguće je razlikovati tri načina primjene poluga meke moći:

1. Prvi od njih je strateški način primjene poluga meke moći koga sprovode nadnacionalne organizacije, države i korporacije sa jakim organizacionim, nacionalnim i korporacijskim identitetom. Nadnacionalne organizacije, države i korporacije posjeduju strateški interes u primjeni poluga meke moći kako bi postigle bezbjednosne, političke, ekonomske i vojne ciljeve. Prema tome, subjekti koji meku moć primjenjuju strateški za cilj imaju pozitivne ishode u sferi tvrde moći. Ovakvi subjekti osmišljavaju i razvijaju strategiju primjene meke moći koja može i ne mora stalno biti istog intenziteta, te istovremeno ne može biti usmjerena na sve subjekte na regionalnom i globalnom nivou. Ovisno od političkih i ekonomskih kretanja na međunarodnom planu, te bilateralnih i multilateralnih odnosa, korporativnih ciljeva ili ciljeva spoljne politike, ovi subjekti poluge meke moći primjenjuju u pojedinim dijelovima svijeta strateški upotrebljavajući izvore svoje meke moći. Nijedna nadnacionalna organizacija, država ili korporacija ne može istim intenzitetom i u svim dijelovima svijeta primjenjivati svoju meku moć. Potrebno je intenzitete primjene, izvore i geografsku usredsređenost strategijski i mudro birati, budući da bi konstantna, globalna primjena ujednačenog intenziteta bila neizvodljiva i skupa. Ovaj je način primjene meke moći u sve većoj mjeri karakterističan za nevladine i neprofitne organizacije, te globalne pokrete koji vrše globalne kampanje kako bi postigli ciljeve koji su najčešće u sferi podizanja svijesti i određenim pitanjima (Putre-Jakovljević, 2019).

2. Taktička primjena meke moći jeste način primjene poluga meke moći karakteristična je za različite institucije, države, kompanije, organizacije, grupe i udruženja koji posjeduju povremeni društveno-ekonomski interes u primjeni poluga meke moći na regionalnom ili

nacionalnom nivou. Budući da primjena meke moći zahtijeva finansijska sredstva, a rezultate se ne postiže brzo, poluge meke moći moguće je primijeniti sporadično i povremeno u vidu pomoćnog sredstva za sprovođenje vanjske politike ili organizacionih ili poslovnih strategija. U razvijenim zemljama Zapada visokoobrazovne institucije spadaju u grupu aktera koji primjenjuju poluge meke moći kako bi privukle studente, tačnije klijente koji im donose ekonomsku korist. Na Zapadu je obrazovanje djelatnost koja stvara velika finansijska sredstva, pa tako poznati univerziteti privlače mnogobrojne strane studente koji studij plaćaju sami ili dobivaju stipendije. Mnogi su od ovih univerziteta kasnije otvorili svoje ogranke u drugim zemljama gdje je procijenjeno da postoji dovoljan broj potencijalnih studenata da bi se investicija isplatila. Mnogobrojne svjetski poznate institucije kulture, također, poslovno su zainteresirane za širenje kulture van granica zemalja u kojima se nalaze. Neke su od ovih institucija postale ikonama izvođačkih umjetnosti koje privlače veliki broj gledalaca gdje god da nastupaju u svijetu (Putre-Jakovljević, 2019).

3. Organski vid primjene poluga meke moći je karakterističan za aktere koji ispoljavaju meku moć zbog svoje prirodne privlačnosti te koji ne osmišljavaju njenu primjenu. U ovu grupu spada najveći broj zemalja u svijetu, kao i neformalne i formalne grupe i pojedinci koji suštinski i ne upotrebljavaju svoje izvore meke moći već ih samo posjeduju. Budući da taktička i strategijska primjena meke moći iziskuje određenu administrativnu strukturu i značajna novčana sredstva, veći broj zemalja nije u poziciji da taktički ili strategijski primjenjuje meku moć. Ove su zemlje privlačne na temelju svojih izvora meke moći poput kuhinje, prirodnih ljepota, dizajna, tradicije, gostoprimstva i historije, isto kao što su neformalne i formalne grupe privlačne na temelju ideja koje šire i zastupaju, a pojedinci zbog svog izgleda, kreativnosti, ljubaznosti, harizme i drugih pozitivnih osobina (Putre-Jakovljević, 2019).

1.6. Mjerenje meke moći

Jedna od glavnih odlika moći je to da ju se ne može izmjeriti kvantitativno i da joj nije moguće odrediti vrijednost. Tvrdu moć, koja je opipljivija od meke moći, moguće je u određenoj mjeri iskazati kvalifikovanjem njenih izvora poput prirodnih bogatstava, teritorije, izvora energije, vojske i naoružanja, broja stanovnika, investicija, kapitala i rezervi itd. Vrijednost meke moći nije moguće izraziti u brojevima ili procentima. Kvalifikovanje izvora meke moći izuzetno je teško budući da vrijednosti, kultura, tradicija, ideje, tehnologija i nauka, te institucije i ostali izvori meke moći nemaju svoju nominalnu vrijednost (Nye, 2017).

Nekoliko organizacija i agencija sa Zapada je pokušalo kreirati metodologiju za mjerenje meke moći država. Meku moć različitih država u određenoj je mjeri moguće procijeniti

pomoću anketa javnog mišljenja koje sprovode veliki istraživački centri poput Gallup, Inc., Eurobarometer i Pew. Kako bi izmjerili ugled različitih država, ovi centri sprovodili su redovne ankete javnog mnijenja u raznim dijelovima svijeta te ih koristili za dublje analize statusa tih država u međunarodnim odnosima (Nye, 2017).

Agencija GfK već više od deset godina koristila je indeks brendiranja nacija pomoću koga je mjerila ugled različitih zemalja uzimajući u obzir šest faktora: izvoz, vladavinu, turizam, investicije te kulturu, doseljavanje, narod i nasljeđe. U faktor vladavine spadaju stavovi javnog mnijenja o sposobnosti nacionalnih vlada te o posvećenosti tih vlada rješavanju globalnih problema. Pod faktorom izvoza se podrazumijeva ugled koji imaju usluge i proizvodi jedne zemlje, dok se pod turizmom smatra stepen interesovanja za privlačnost turističkih agencija i generalno posjeta jednoj zemlji. Faktori doseljavanja i investicija pokazuju sposobnosti jedne zemlje za privlačenjem ulaganja te da pripadnici drugih nacija žive, školuju se i rade u toj zemlji, kao i načina na koji ispitanici posmatraju okolnosti poslovnog razvoja i kvalitet života. Faktori naslijeđa i kulture ukazuju na globalne stavove o savremenoj kulturi i nasljeđu određene zemlje. Pod faktorom naroda se podrazumijeva ugled samog stanovništva u pogledu otvorenosti, sposobnosti, prijateljskog stava i osobina poput tolerancije. 2016. godine Agencija GfK je procijenila nacionalni brend 50 zemalja te su se na prvom mjestu našle Sjedinjene Američke Države, nakon kojih slijede Velika Britanija, Njemačka i Kanada (Allah-Ajrash & Khayoun, 2023).

Britanski časopis "Monocle" u saradnji sa institutom za vladu iz Londona je razvio kvantitativnu metodologiju za mjerenje meke moći koja se temelji na pet indeksa: diplomatija, vlada, inovacija i biznis, kultura i obrazovanje. Korištenjem indeksa vlade procjenjuju se političke vrijednosti, državne institucije te najvažniji politički programi i njihovi rezultati. U ovaj indeks kasnije spadaju lične slobode, efikasnost vlade i nasilje u društvu. Diplomatski se indeks bavi mjerenjem sposobnosti država da budu angažovane na spoljnopolitičkom planu, privuku međunarodne javnosti i oblikuju povoljne narative. Pored toga, procjenjuje se stepen u kome su države povezane sa drugim akterima međunarodnih odnosa. Pomoću indeksa inovacija i biznisa se procjenjuje ekonomski model jedne države, u što spadaju kapacitet za inovacije, otvorenost i kvalitet regulative. Ovaj indeks, zatim, uključuje postojanje tržišne konkurencije i stepen korupcije. Autori ove metodologije smatraju da obrazovanje predstavlja kategoriju koja je odvojena od kulture, što se u drugim metodologijama često svrstava u istu oblast ili indeks. Pod indeksom obrazovanja podrazumijeva se sposobnost jedne države u privlačenju stranih studenata ili organizovanju programa obrazovne razmjene, što ima važne, pozitivne posljedice na meku moć te države.

Indeks kulture obuhvata kvalitet proizvoda kulture te međunarodni opseg koji ima kultura jedne zemlje. U ovaj su indeks, pored tradicionalnih proizvoda kulture, uključeni i broj turističkih posjeta i sportska događanja. Ovu se metodologiju još od 2009. godine sprovodi jednom godišnje. Izvještaj za 2016/2017. godinu na prvih pet mjesta redom smješta Sjedinjene Američke Države, Japan, Njemačku, Francusku i Veliku Britaniju (Nye, 2017).

Globalna agencija "Portland Communications" 2015. godine je objavila izvještaj sa rezultatima svoje prve studije i ankete "The Soft Power 30", dok je u predgovoru prvog izvještaja Joseph Nye ovaj poduhvat okarakterisao kao "najjasniju sliku globalne meke moći". Prva navedena studija je sprovedena u saradnji sa kompanijama "Facebook" i "ComRes". Ovaj je indeks u metodologiju mjerenja meke moći uključio subjektivne i objektivne podatke. Autori su pod objektivnim podacima svrstali one koji potiču iz različitih izvora poput izvještaja i podataka Svjetske banke, kompanije "Facebook", BBC-a, agencije Ujedinjenih Nacija, "CIA World Factbooka", "Transparency International" organizacije i drugih. U kategoriji objektivnih podataka se nalaze indeksi za kulturu, vladu, angažovanost, digitalnu tehnologiju, obrazovanje i preduzimljivost(Nye, 2017).

Studija "The Soft Power 30" predstavlja najsveobuhvatniju i jedinstvenu metodologiju mjerenja meke moći zato što, pored podataka koji potiču iz velikog broja izvještaja i indeksa za mjerenje širokog spektra indikatora, uključuju i takozvane subjektivne podatke. Pod subjektivnim podacima podrazumijevaju se oblasti ankete javnog mnijenja u 20 zemalja, a tiču se oblasti tehnoloških proizvoda, hrane, rješenja, srdačnosti, prijateljstva, kulture i luksuznih proizvoda, spoljne politike i pogodnosti za život. Agencija "Portland Communications" ovu studiju i anketu sprovodi od 2015. godine te rezultate objavljuje jednom godišnje. Izvještaj za 2017. godinu smješta Francusku na prvo mjesto po snazi meke moći, nakon koje dolaze Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, Njemačka i Kanada (Putre-Jakovljević, 2019).

1.7. Odnos meke moći i tvrde moći

Meka moć mnogo je jeftinija od tvrde moći (npr. snage vojne sile) te je kompatibilnija sa kulturom i principima liberalnog američkog društva. Kako tvrdi Nye (2017), vojna sila često izgleda kao propadajući instrument politike. On također navodi da je meka moć očigledno pogrešno shvaćena, te je, kao posljedica navedenoga, krivo ocijenjena kao zamjena za prijetnju vojnom silom ili korištenje iste. Autor također navodi da se od meke moći ne treba očekivati previše niti da ona treba biti naš politički instrument izbora.

Moć predstavlja jedan od najspornijih pojmova političke teorije. Kao što je već navedeno, Nye (2017) ju je definirao kao sposobnost da se utiče na željene ishode i, ako je potrebno, da se promijeni ponašanje drugih kako bi se navedeno ostvarilo. Već smo naveli podjelu na tvrdu i meku moć. Također je navedeno da se tvrda moć postiže kroz upotrebu vojne sile i ekonomske sankcije. Meka moć predstavlja sposobnost vršenja uticaja na druge tako da oni počnu dijeliti iste vrijednosti, te, kao posljedica toga, određeni ključni element na dnevnom redu za međunarodni poredak i sigurnost. Dok tvrda moć svoje adresate obavezuje da razmatraju vlastite interese uglavnom u smislu proračuna troškova i koristi, meka moć djeluje kroz uvjerljivu moć ideja koje stranci smatraju privlačnima. Iz ove logike može se pročitati i cilj korištenja meke moći od strane Sjedinjenih Američkih Država – za SAD je veoma poželjno da veliki dio svijeta izvan Amerike želi ili može biti doveden u potrebu stvari koje SAD također favorizuje.

Diskusija oko koncepta tvrde i meke moći (Parmar & Cox, 2010) nije novijeg datuma – akademska zajednica je uvelike istraživala ovaj odnos u tematskim sastancima iz naučnih oblasti međunarodnih odnosa. Postoji nekoliko autora, u koje i spada često navođeni Joseph Nye, uz npr. Janice Bailly Mattern i Judu Grunstein, koji su detaljno analizirali ove koncepte na temelju stvarnih primjera i uz korištenje Sjedinjenih Američkih Država kao zajedničke reference.

Postoji određeni konsenzus prema kome se tvrda moć sastoji od prikazanog kapaciteta od strane neke zemlje, za postizanjem određenih ciljeva upotrebom fizičke sile ili ekonomskog uticaja, koji se često ponavlja u slučaju vojne sile, u neizvjesnom, iako na kraju djelotvornijem načinu. Naprotiv, Nye (2017) anticipira djelovanje putem posredovanja i uvjeravanja, što podrazumijeva usvajanje strateških pristupa koji kombinuju simboličke ili kulturne referentne elemente sa političkim ili ideološkim vrijednostima koje jačaju vodstvo.

Prema referentnoj literaturi, čini se da glavna razlika između ova dva koncepta leži u apelu na odgovornu intervenciju koja je karakteristična za meku moć, naspram jednostavnog nametanja silom tvrde moći. Meka moć otvara put ka novim pregovaračkim perspektivama i horizontima: međunarodni odnosi teže poboljšanju ka spajanju tri faktora predstavljena na međusobno povezan način: diplomatija, odbrana i razvoj. Meka moć, zaista, omogućava spajanja ovih faktora, budući da promoviše: širenje društvenih i kulturnih vrijednosti koje su ključne za napredak na međunarodnom nivou; stvaranje društvenih mreža koje olakšavaju eksponencijalno povećanje ljudskog kontakta i razvoj komunikacije na svjetskom nivou; osnaživanje žena priznavanjem njihove moći da neformalno promovišu mir, prosperitet i

sigurnost; aktivnosti civilnih organizacija u posredovanju u sukobima i razvoj mira (Parmar & Cox, 2010).

Meku moć definiše se kao način da se bude tendenciozno slobodan, demokratski i otvoren, što, naravno, ima ekonomske i političke implikacije. U slučaju Sjedinjenih Američkih Država, ovo je jasno izraženo u retorici Baracka Obame. Kada se radi o mekoj i tvrdoj moći, ideje izgradnje i očuvanja mira su implicitne, što joj daje strateško značenje za intervenciju, a ne isključivo konceptualnu konotaciju. Rocha-Brito (2010) ovoj temi pristupa uspostavljajući razliku između mirovnih snaga i izgradnje mira. On prvo prepoznaje kao nacionalnu strategiju, što može biti pod uticajem međunarodnih snaga, dok u slučaju potonjeg smatra da zadatak postižu svi akteri kroz uključivanje civilnog društva u potragu za stabilnošću, a ne samo nametnuta nekolicina. Tvrda moć u tom kontekstu može biti, pod određenim okolnostima, nezaobilazan resurs u izgradnji mira. Izgradnja i očuvanje mira slijede svoje kodove, koji kontrolišu radnje različitih aktera uključenih u ove procese. Ovi kodovi podrazumijevaju. (1) Definisanje odnosa uspjeha i troškova, prvenstveno u situacijama napetosti i konflikta; (2) Fokusiranje aktivnosti na lokaciju, definisanje partnerstava sa lokalnim igračima i jačanje autonomije; (3) Osmišljavanje dvostrukih strategija, uključujući akcije tvrde i meke moći, diverzifikujući mogućnosti kroz pristup koji Hoffman definira kao blizak ideje onoga što se označava kao "pametna moć"; (4) Izbjegavanje radikalizacije analize i prepoznavanja prethodnih grešaka kao koraka za prevenciju istih u budućnosti; (5) Otvaranje debate i dijaloga u cilju pronalaženja više rješenja na terenu, uglavnom na civilnom nivou, inovativne i alternativne prirode u svom modus operandi; (6) Promovisanje poštovanja ljudskih bića i vrednovanje ljudskih prava kroz poštovanje i toleranciju (Rocha-Brito, 2010).

1.8. Značaj meke moći

Već je navedena tvrdnja Nya o tome da, iako je izučavanje meke moći počelo u nedavnoj prošlosti, ponašanje koje ju odražava je staro koliko i historija čovječanstva. Mnoga carstva, države i kraljevstva kroz historiju su težila širenju svog uticaja na druge narode primjenom meke moći. Na primjer, značajnost meke moći seže još do vremena starog Rima, kada su rimski vladari na razne načine pokazivali svoju moć kako bi zastrašili ili impresionirali građane svog carstva, neprijatelje ili stanovnike teritorija koji su pokorili. Ovo su, pored vojnih osvajanja i zauzimanja teritorija, činili i kroz ustanovljavanje političkih institucija i ulaganja i unapređivanja u rimsku kulturu. Rimski su vladari širom Rimskog carstva i u gradu Rimu gradili impozantne građevine od kojih veliki broj postoji i danas, te su osnivali škole i pozorišta, organizovali sportska takmičenja te su težili tome da, pomoću svoje kulture i

političkih vrijednosti civiliziraju varvarska plemena koja su osvajali (Putre-Jakovljević, 2019).

Otkrićem pomorskog puta za Indiju i američkog kontinenta krajem 15. vijeka počelo je doba globalizacije te rastućeg značaja koji su evropski vladari pridavali mekoj moći. Evropske kolonijalne sile su osvojile i zauzele nove teritorije, te su sa vojskom slale i svećenike koji su u ime katoličke crkve pokrštavali domorodačka plemena na novoosvojenim teritorijama. Evropske sile su osvojenim narodima nametnule svoju kulturu i jezik kako bi civilizovale plemena koja smatraju primitivnima. U 16. vijeku nastala je i štamparska mašina koja je omogućila širenje vijesti, te samim tim i vršenje uticaja na pripadnike drugih, udaljenih naroda, kroz širenje vrijednosti i ideja. Visoko obrazovanje je u periodu industrijske revolucije dobilo sve veći značaj, te su evropske sile počele otvarati svoje univerzitete i škole u drugim zemljama te pomoću obrazovanja širiti svoju kulturu i vrijednosti (Putre-Jakovljević, 2019).

Usljed naglog razvoja informacionih tehnologija i brzih komunikacija na kraju 20. i početku 21. vijeka, meka moć je dobila sve veći opseg i važnost. Joseph Nye istakao je dvije promjene koje su se desile početkom ovog vijeka: širenje moći i prenos moći sa jednog državnog aktera na drugog. Ovo potonje predstavlja pojavu koja se kroz historiju ponovila mnogo puta, dok je rasipanje moći relativno nova pojava – vezana je za kraj prošlog i početak ovog vijeka. Primjena meke moći u današnje vrijeme je dostupna svima te više nije isključivo pravo onih sa dovoljnim finansijskim sredstvima za vršenje uticaja na druge nacije kroz širenje svojih običaja, vrijednosti i kulture. Tehnološki razvoj stvorio je teren na kome ekonomski najmoćnije države više ne predstavljaju jedine aktere koji na međunarodnom nivou mogu primjenjivati meku moć i širiti svoj uticaj pomoću nje. Mnogobrojne organizacije, neformalne i formalne grupe i pokreti, korporacije i ostali akteri, u koje spadaju i pojedinci, u mogućnosti su da iznesu vlastita mišljenja i stavove, da šire svoje vrijednosti te da na taj način utiču na kompletnu javnost i druge aktere (Nye, 2017).

Prema Josephu Nyeu, današnji svijet nije ni multipolaran, ni haotičan ni unipolaran, već on posjeduje sve tri ove odlike u isto vrijeme. Navedeni autor međunarodnu scenu je vidio kao trodimenzionalnu šahovsku tablu na čijem su najvišem nivou Sjedinjene Američke Države sa svojom neprikosnovenom vojnom silom. Gornji nivo navodi kao nedvosmisleno unipolaran. Na srednjem nivou nalaze se Evropska Unija, Sjedinjene Američke Države, Japan i zemlje BRIKS-a koje su ekonomski najsnažnije. Glavna karakteristika srednjeg nivoa je multipolarnost. Na donjem nivou nalazi se veliki broj aktera koji se tiču pitanja terorizma, klimatskih promjena, pandemija i kriminala. Donji nivo posjeduje karakteristike haosa, u

kome su akteri, osim mnogobrojnih korporacija, država i saveza država, grupe, organizacije, pojedinci i pokreti (Nye, 2017).

Prema Putre-Jakovljević (2019), obični su ljudi u današnje vrijeme okrnjili moć državnih aktera, jer su danas svima dostupna sredstva globalne komunikacije. Ekonomska i politička moć se tako, više nego u bilo koje prethodno doba, temelje na informacijama i informacionim tehnologijama. Moć u ovakvim uslovima uvelike zavisi od načina na koji ljudi tumače i razumiju ono što se događa oko njih. Dakle, meka je moć daleko značajnija na početku 21. vijeka nego što je bila u prošlosti. Ljudi u današnjem svijetu ne zasnivaju svoje stavove isključivo na temelju onoga što čuju od svojih prijatelja i porodice, onoga što pročitaju u novinama ili čuju na večernjim vijestima.

U današnje vreme su obični ljudi okrnjili moć državnih aktera jer su sredstva globalne komunikacije dostupna svima. Politička i ekonomska moć se mnogo više nego u prethodnim periodima istorije zasniva na informacijama i informacionoj tehnologiji. U ovakvim uslovima moć zavisi u velikoj mjeri od toga kako ljudi razumeju i tumače ono što se događa oko njih. Dakle, meka moć je daleko značajnija na početku 21. vijeka nego što je bila u prošlosti. Ljudi širom svijeta ne zasnivaju svoje stavove isključivo na osnovu onoga što čuju od svoje porodice i prijatelja, na večernjim vijestima ili na osnovu onoga što pročitaju u gradskim ili nacionalnim novinama. Na javno mijenje u svim dijelovima svijeta istovremeno utiče veliki broj izvora informacija, a ti izvori više nisu u rukama nacionalnih ili lokalnih vlada, novinskih kuća, korporacija ili političkih partija. Državnici, političari, novinari i privrednici više nemaju isključivo pravo da sadržajem i tonom svojih poruka utiču na mišljenje građana (Putre-Jakovljević, 2017).

Prema Nyeovom mišljenju, ono što savremenu informacionu revoluciju razlikuje od onih u prethodnim periodima jeste činjenica da ona potpomaže širenje moći i mijenja njenu prirodu. Karakteristika današnje informacione revolucije je ogromno smanjivanje cijene prenošenja informacija. Informaciona tehnologija danas košta sve manje i manje, te je postala dostupna rastućem broju aktera u domeni međunarodnih odnosa. Količina informacija i podataka koje je moguće prenositi po cijelom svijetu neograničena je, zbog činjenice da je cijena prijenosa informacija danas zanemarljiva ili je uopšte nema (Putre-Jakovljević, 2017).

Ono što je još važnije od činjenice da i akteri koji ne posjeduju ekonomsku moć mogu primjenjivati svoju meku moć, jeste činjenica da je meku moć danas moguće primjenjivati sa velike udaljenosti. Iako su lični kontakti i dalje veoma bitni, oni više nisu jedini način na koji je moguće primjenjivati meku moć. Internet u današnje doba omogućio je neograničenu i

nesputanu virtuelnu komunikaciju između pojedinaca, pojedinaca i grupa, grupe pojedinaca ka jednoj osobi, i od različitih grupa pojedinaca do drugih grupa (Nye, 2017).

Društvene mreže, nastale na samom početku 21. vijeka, od komunikacionih kanala razvile su se u nadnacionalne, globalne izvore meke moći. Tako je meka moć koju se primjenjuje korištenjem društvenih mreža postala nova forma vršenja uticaja na one koji odluke donose kako na globalnom, tako i na nacionalnom i regionalnom planu. Na društvenim mrežama okupili su se anonimni pojedinci koji su osnovali inicijative i pokrete koji utiču na javnost i pojedince širom svijeta. Pritom, uopšte nije važno gdje se anonimni pojedinci nalaze u odnosu na one koji donose odluke. Korištenje informacionih tehnologija stvorilo je situaciju da se oni koji primjenjuju meku moć mogu nalaziti na bilo kojoj geografskoj širini. Ona je također učinila da države kao glavni akteri međunarodnih odnosa, kao i najmoćniji pojedinci i korporacije, budu potpuno izloženi kritikama i napadima na njihov kredibilitet i ugled (Nye, 2017).

Podaci koji se zahvaljujući informacionoj tehnologiji prikupljaju pomoću pretraživača poput Yahoo! i Google su postali novim izvorima meke moći. Glavna svrha ovih pretraživača ne leži u pružanju informacija korisnicima Interneta već prikupljanju što je moguće većeg broja podataka o ponašanju, vrijednostima, potrebama i interesovanjima ljudi širom svijeta. Na taj način prikupljene podatke se analizira te ih se koristi kako bi se kod ljudi stvorile nove potrebe za uslugama i proizvodima. Ova praksa najrazvijenija je u Sjedinjenim Američkim Državama u kojima je ekonomski napredak utemeljen na potrošačkim navikama građana, te je te navike potrebno neprekidno pospješivati. Pored upotrebe podataka u svrhu stvaranja profita, podatke se analizira i koristi u političkim inicijativama, naročito u parlamentarnim i predsjedničkim predizbornim kampanjama, Velika količina podataka također se veoma mudro koristi i u oblasti kulture, obrazovanja, industrije zabave i zdravstva (Putre-Jakovljević, 2017).

Međutim, uprkos činjenici što je značaj meke moći daleko veći početkom 21. vijeka, 2016. godine za ulogu i važnost meke moći u domenu međunarodnih odnosa predstavlja važnu prekretnicu. U ljeto i jesen 2016. godine Rusija je iskoristila sferu meke moći u novom. tzv. “drugom” Hladnom ratu. Ona je svojim aktivnostima na društvenim mrežama, cyber sferi i polju informisanja, za cilj imala izvršiti uticaj na tok i rezultat predsjedničkih izbora u Sjedinjenim Američkim Državama. Prema izvještaju američkog Savjeta za nacionalnu obavještajnu djelatnost ruski cilj je bio “podriti povjerenje javnosti u demokratske process u Sjedinjenim Državama, ocrniti državnog sekretara Hilary Clinton te nauditi njenim šansama

da bude izabrana. Nadalje se procjenjuje da su ruski predsjednik Putin i ruska vlada evidentno za favorita imali predsjednika Donalda Trampa” (Putre-Jakovljević, 2017).

Rusija je na izuzetan način promišljeno pretvorila poluge meke moći u izuzetno jako oružje kojim je pokušala manipulirati kompletnim izbornim sistemom jedne zemlje. Ona je također iskoristila temeljne vrijednosti američkog društva, poput slobode informisanja i slobodnog tržišta, protiv Amerike. Bez ijednog aviona, vojnika ili tenka, Rusija je težila uticanju na to ko će biti predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, čime je promijenila obje američku unutrašnju politiku kao i kompletnu međunarodnu politiku (Nye, 2017).

1.9. Meka moć SAD-a – kratka historija

Danas su Sjedinjene Američke Države jedan od navrijednijih i najuspješnijih (ako ne i najuspješniji) brendova među državama. Na temelju popularne kulture, koja je već decenijama prisutna na globalnoj sceni i poprilično agresivna, ovi su brendovi postali uzor i inspiracija ostatku svijeta. Jedan od temeljnih pojmova koji najbolje odražava američki način života i za ostatak svijeta postaje uzor i inspiracija jeste tzv. “američki san”. Decenijama je globalno prevladavala percepcija kako se ovdje radi o zemlji, ne samo vrhunskih proizvodnih, tehnoloških i uslužnih brendova, već i o zemlji neizmjenjnih mogućnosti rada, života, istinske demokracije, slobode i poštivanja individualnih prava i sloboda. Najboljim promotorima američkog sna smatralo se mnogobrojne useljenike koji su u potrazi za slobodom doseljavali u Ameriku i težili promjeni svojih života i života svojih obitelji nabolje, pozivajući se na težak rad i upornost (Pandžić-Skoko, Ušpon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Anholt & Hildreth (2004) u tom smislu tvrde da su Sjedinjene Američke Države, pored toga što su država, i brend, pa čak i mega brend. Navedeno su potkrijepili nizom činjenica, naročito onom da među 100 vodećih globalnih brendova najviše ima američkih, uz to da SAD produciraju i nove brendove koji su vrijedni milijarde, i to deset puta više od bilo koje druge države. Tako je uticaj Amerikanaca na globalnu kulturu nemoguće izmjeriti. Amerikanci, anonimni i poznati, su prisutni svugdje, i moćni su ambasadori brenda Amerika. Autori su naveli i kako su SAD svoj brend izgradile na temelju pojma slobode, a zatim na mogućnostima uspjeha (sloboda i novac). SAD svoj brend žive te sve adute pretvaraju u komercijalne simbole tog brenda. Zahvaljujući navedenome, izreke, mjesta, građevine, proizvodi, životinje, dani u godini, hrana, filmovi, pjesme i priče postali su nacionalnim simbolima (Anholt & Hildreth, 2004: 171).

Anholt & Hildreth (2004) također tvrde kako nijedna druga država u historiji nije u toj mjeri prodrla u maštu i živote ljudi u cijelom svijetu. Veliki broj ljudi došao je u kontakt sa kulturom SAD preko radija, knjiga, televizije, kina, muzike, video igrice ili mnogih ranih proizvoda tijekom dvadesetog stoljeća, te ju je dosta ljudi strasno zavoljelo. Autori pritom naglašavaju kako je dio američkih komercijalnih brendova obavio odličan posao prilikom skiciranja glavnih crta brenda SAD: čvrstoća, pouzdanost, bogatstvo, nezavisnost, mladenaštvo, individualizam, zabava itd. Ali, američki filmovi, književnost, muzika i umjetnost su dopunili detalje te izgradili ovaj brend u zadovoljavajuću i bogatu stvar, sa kojom će se stotine miliona ljudi diljem svijeta susretati, upoznavati je i vjerovati joj godinama.

Olins (2008) je, kroz analizu snage privlačnosti SAD-a, naveo tri promišljanja koja su karakteristična u ljudskim umovima diljem svijeta vezano za SAD: (1) Demokracija – na Sjedinjene Američke Države gleda se kao na zemlju hrabrih i dom za slobodne. Smatra ju se zlatnom zemljom slobode, u kojoj svaki pojedinac ima priliku da postigne slavu i bogatstvo. Kip Slobode je simbol navedenoga; (2) Tehnologija (Microsoft, NASA, Silicijska dolina, pametne bombe) – SAD se također smatra nacijom koja cijeli svijet predvodi u korištenju i razvoju tehnologije (Simbol tehnologije ovdje je PC, odnosno osobno računalo); (3) Škart, ili zavodnički loša roba, koja slabii unuštava druge nacionalne kulture (gazirana slatka pića, McDonalds, Brza hrana, Cola, Nike, krpice, jeftina zabava, veći dio Hollywooda itd). Olins (2008) tvrdi da sve navedene zamisli postoje u umovima naroda u svijetu, u toj mjeri da su pojedinci sposobni izraziti ljubav, divljenje, gađenje i zavist u jednoj rečenici.

Otac odnosa s javnošću i savremene propaganda Edward L. Bernays u svom je djelu “Public Relations” istraživao “pakiranje” američkog načina života. Preciznije govoreći, on je posvetio poglavlje temi načina na koje američki biznis na bolji način može prodavati američki način života svojim građanima. Pritom je podsjetio da elemente američkog načina života predstavljaju određene društvene i ljudske vrijednosti na koje se gleda kao na samorazumljive od kada su prvi put nastale proglašenjem Deklaracije o neovisnosti. Nacionalni velikani kao što su Washinton, Jefferson i Lincoln ugradili su te vrijednosti u zakonodavstvu. Ti su elementi istodobno predstavljeni u filozofiji, američkom folkloru ali i književnosti. On je dodao kako će svi na drukčiji način doživjeti američki način života, koji uvijek i u svakom slučaju podrazumijeva dostojanstvo i važnost pojedinca nasuprot nadmoći države. On podrazumijeva svačije pravo na priliku kada se radi u obrazovanju i radu; pravo na imovinu, slobodu, sigurnost i pravdu. Sve navedeno čini američki način života ispunjenim, dobrim, tj.

pravom na “stvarni život” (Bernays, 1952: 338). U isto vrijeme, Bernays kritizira one koji američki način života pokušavaju prodati kao materijalni standard i tehnološki napredak.

U cijeloj priči su od iznimne važnosti domoljublje i patriotizam. Sardar & Wyn Davies (2003) navode kako je Amerika nacija sa najvećim brojem rodoljubnih atributa u pjesmama, simbolima i riječima. Oni su također dodali kako se nijedna nacija u toj mjeri ne koristi svojim ikonama kako bi o sebi stvorila predožbu koja je eksplicitan pogled na društvo, historiju i nacionalnu misiju. Američku predaju i retoriku je stvorila mitska slika koja je nastala svjesno, koja se redovno proučava te koja je obavezna za sadašnje građane koji su htjeli biti Amerikanci (Sardar & Wyn Davies, 2003).

Svi ti uticaji i nastojanja do početka 21. vijeka rezultirali su samosvjesnom nacijom, koja je ponosna na jedinstven način života i vlastita ostvarenja. Ključnu ulogu u navedenome odigrali su masovni mediji, koji su, pored svoje uobičajene, odigrali i dvije specifične uloge – pridonijeli su nastanku mita o specifičnosti američkog načina života, pomoću koga su uspješno integrisali svoje stanovnike, naročito useljenike, te promovisali američki način života i američke vrijednosti u svijetu. Zahvaljujući svemu navedenome, SAD su decenijama uživale u statusu zemlje uzora, čijem su primjeru stremili mnogi diljem svijeta (Sardar & Wyn-Davies, 2003).

Amerikanci su bili prvi koji su iskoristili moć globalizacije sa ciljem nametanja svojih vrijednosti i načina života ostatku svijeta. Ipak, američki nacionalni identitet bio je ključan za početak tog globalnog uspjeha, tačnije useljenička i slobodarska politika koju je promovisao Novi svijet. Useljavanjem ljudi iz cijelog svijeta i otvaranjem granica, a ponajviše Evrope, SAD su dobile nove promotore i zagovornike (Pandžić-Skoko, Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

SAD su, za milijune razočaranih Evropljana, a kasnije i izbjeglica iz drugih zemalja, bile mjesto u kome su imali priliku odbaciti svoju prošlost i započeti život ispočetka. Dakle, “velika zemlja velikih mogućnosti”. Često su se emigrant iz Evrope uspijevali obogatiti te steći slobodu, privilegije i neovisnost kakvu se nije moglo zamisliti u zemljama iz kojih su došli (Chomsky, 2017). Najbolji simbol SAD kao zemlje utočišta nesretnim ljudima u potrazi za boljim životom i slobode je svakako prethodno spomenuti Kip slobode. On već vijekovima dočekuje turiste i useljenike na morskom ulazu u New York.

Anholt & Hildreth (2004) smatraju da je baš sloboda glavna ideja koja drži brend SAD-a još otkako je stvorena ova nacija. Također navode da je ideja slobode vrhunac svoje snage

doživjela tijekom 1940-ih, 1950-ih te 1960-ih, jer je bila popularna nakon užasa koji su se desili u Drugom svjetskom ratu.

Američka mitska slika, s druge strane, je građena vijekovima, te se sastoji od mnogo međusobno povezanih mitova: naseljavanja zemlje i njenog pripitomljavanja, traženja slobode, priprostih početaka individualizma te oslanjanja ljudi koji su stvorili naciju na vlastite snage, do stvaranja lijepog sjećanja i savršenog saveza na bjelodane istine te ostvarenja “neizbježne ekspanzije” (Sardar & Wyn Davies, 2003). Doduše, ova ekspanzija ostvarena je silom. Upravo je popularni western kao originalni američki žanr, prema mišljenju autora, imao pritom važnu ulogu kroz slavljenje nasilje te ujedno stajalište o nasilju kao važnoj, trajnoj i neizbježnoj potrebi za očuvanjem civilizacije. Prema Sardar, Wyn & Davies (2003), western je u razvoju američke popularne kulture odigrao najvažniju ulogu, kao glavni oslonac za razne popularne oblike kulture, te žanr koji su SAD koristile za promišljanje vlastite povijesti. Ovaj je žanr prevladavao u doba uspona filma kao sredstvo asimilacija i stvaranja američkog nacionalnog identiteta.

Američki duh Zapada je, pored filma, moguće pratiti i u američkoj književnosti. Jack London (1876-1916), autor romana Bijeli očnjak i Zov divljine, početkom dvadesetog vijeka je bio najveći američki pisac, te je njegovo ime postalo simbolom pustolovine. Priču Jacka Londona može se smatrati pričom o rađanju moderne Amerike, dok su sam London i njegova djela postali personifikacijom američke ambicije i pokretačkih sila. Ovdje je važno spomenuti i Walta Whitmana (1819-1892), koji je u dvadesetom vijeku postao američka pjesnička ikona, dok je njegova zbirka Vlati trave, unatoč tome što je u početku napadana zbog odstupanja od uobičajene pjesničke forme i slobodoumnosti, postala američkim simbolom. Vlati trave zbirka je pjesama, napisana u slobodnom stihu, koja na snažan način odaje slavu američkom individualizmu, demokratiji i bratstvu među ljudima, te opisuje američki način života ushićeno i živopisno (Pandžić-Skoko, Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Divlje priče o dobu prije Kolumba, entuzijastične promocije kolonija, dobro napisane romanse o postignućima pionira, te Novosti o Zlatnoj groznici i privlačnosti ikona kao što su američki poduzetnici koji stvaraju golemo bogatstvo od skromnih početaka u svojim sobama, američkih milijunaša koji stvaraju ubijajući se na Wall Streetu te američkih multinacionalnih kompanija raširenih diljem svijeta, svih vjerno prikazanih u holivudskoj produkciji, većina ljudi u svijetu pri pomisli na SAD prvo pomisli na novac (Anholt & Hildreth, 2004).

Nye (2002) je mišljenja kako su SAD tijekom dvadesetog vijeka ostvarile globalni primat, dobrim dijelom zahvaljujući mekoj moći, što je trend koji se nastavio i u ovom vijeku. Nye navodi kako su vrijednosti kao što su lične slobode, demokratija, otvorenost i mobilnost, koje se često naglašavaju unutar američke popularne kulture, te vanjska politika i visoko obrazovanje pridonijeli stvaranju moći SAD-a na mnogobrojne načine. Ipak, kako je dolazilo do promjene vanjske politike, na taj se način promijenila i percepcija SAD-a u svijetu, zbog toga što meku moć uvelike određuje i vođenje vanjske politike (tj. međunarodnih odnosa), te se način i profil vođenja američke politike direktno odrazio i na njen imidž u svijetu i dosege njezine meke moći (Pandžić-Skoko, Uspón i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Ključni pečat politici daje upravo američki predsjednik, što je uzrokovano predsjedničkim izbornim sistemom i izrazito personaliziranom politikom. Primjer navedenoga je način na koji se imidž čelnika zemlje odrazio na njenu popularnost u slučaju prethodnih predsjednika (Donald Trump i George Bush ml. – negativno; Barack Obama, pozitivno). Na taj će način demokratija, promocija ljudskih prava i mira, te slušanje drugih, biti u potpunoj suprotnosti sa arogancijom, indiferentnošću prema mišljenjima drugih kao i uskim pristupom nacionalnim interesima SAD-a, što na kraju direktno utiče na potkopavanje meke moći SAD-a, kao i na ulogu zemlje modela. Kao što piše Nye (2003), nijedna država u svijetu poput SAD-a, nije u toj mjeri obdarena sa svim ključnim izvorima moći, pa bi najveća pogreška koju SAD može učiniti bilo da utone u jednodimenzionalnu analizu i uvjerenje da bi investiranje u samo tvrdu moć moglo garantovati snagu.

Upravo to je činjenica koje je SAD postala svjesna nakon terorističkih napada 2001., kada je doživjela osude, mržnju i zgražanja (nakon početnog suosjećanja) u dobrom dijelu svijeta, zbog načina na koji je vodila svoju politiku i pribjegavala tvrdoj, nauštrb mekoj moći. Naime, od septembra 2001. do oktobra 2005., izvješća Pew Centra pokazala su dramtičan pad imidža SAD-a u svijetu, koji je u ljeto 2007. dosegao najnižu brojku u povijesti. Ovi su porazni rezultati doveli do novih napora za ponovno vraćanje pozitivnog svjetla na SAD. Predsjednik Bush u januaru 2005. je izjavio: "...mi zaostajemo kada se radi o prodavanju naše priče i objašnjavanju ljudima istine o Americi" (Kosor, 2012).

SAD nisu znatno ekonomski niti vojno oslabile poslije terorističkih napada na New York od 11. septembra 2001. i američkog angažmana u Iraku. Ipak, njen je imidž diljem svijeta prilično pogoršan te SAD lagano gube nekadašnji čvrst status zemlje uzora, koji su imale

decenijama. Ova činjenica potvrđuje da se snagu države ne mjeri isključivo kroz vojsku, gospodarska mjerila i naoružanje. Njena snaga krije se u određenoj vrsti harizme, kulturnog identiteta, te snaga da se vrši uticaj na druge. Ovaj aspekt moći, zahvaljujući kome su SAD pobijedile u Hladnom ratu, u 21. vijeku lagano se gubi (Skoko, 2009).

Javna diplomacija, koja je decenijama bila uzor, početkom ovog vijeka je poprimila oblike propagande, dok informacijske operacije i nastojanja američkih institucija nisu bila dovoljna kako bi svijetu dočarala američku pravednost i ispravnost borbe protiv terorizma. Iako su uspostavljeni različiti specijalni timovi i radne grupe, te angažirani vodeći stručnjaci u State Departmentu, sa ciljem komuniciranja američkih vrijednosti, slike i politike u svijetu, ta je komunikacija nažalost uglavnom postala jednosmjerna, te su komunikatori bili nevjerodostojni, a poznavanje ciljnih javnosti očito je bilo slabo (Pandžić-Skoko, Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Jedan od aktera koji su bili svjesni ovog “propadanja” američkog sna je bio i prvi afroamerički predsjednik Barack Obama (od 2009. do 2017.), koji se kao sin doseljenika iz Kenije ponosio ostvarenjem američkog sna. Tom je cilju posvetio svoju knjigu “Ođvažnost nade – Razmišljanja o obnavljanju američkog sna” (2006). Obama je, dakle, i prije stupanja na dužnost, bio svjestan svojevrsnog urušavanja američkog sna te potrebe da se isti vrati u život, a građanima ponudi nada kako je u SAD-u i dalje sve moguće (Skoko & Kovačić, 2009).

Kasniji mandat Donalda Trumpa (2017-2021) rezultirao je dodatnim nepovjerenjem prema američkoj javnoj diplomaciji. On je svojom radikalnom retorikom i potezima u američkoj i međunarodnoj javnosti, te neugodnim ponašanjem i rušenjem transatlantskog partnerstva dodatno produbio nepovjerenje prema Sjedinjenim Američkim Državama, čak i kod dojučerašnjih evropskih partnera, te je produbio antagonizam između SAD i svijeta. Kasnijim nepriznavanjem gubitka na izborima, izbjegavanjem normalne primopredaje vlasti i poticanjem napada na američki Kongres je dodatno narušio imidž SAD-a kao demokratskog uzora i na taj način izazvao reakcije, podsmijeh, pa i žaljenje diljem svijeta. Ako se tome doda odnos Trumpove vlade prema imigrantima, te sve teža mogućnost mladih američkih porodica da u SAD-u ostvare svoje ideale i snove kao što su to mogli njihovi roditelji, dovodi do urušavanja slike o američkom snu u ostatku svijeta (Skoko & Kovačić, 2009).

Dakle, privlačnost Sjedinjenih Američkih Država su znatne mogućnosti koje nude pojedincima, dobrim izgledima za brzo bogaćenje radom, atmosferom slobode koju pružaju, te ukapanjem u političku zajednicu bez odricanja od svoga porijekla . Ipak, autor dodaje da

socijalna privlačnost Sjedinjenih Američkih Država nije automatski popraćena potporom američkoj politici. Sa stanovitom dozom humora, Robert Cooper je primjetio da je Saddam Husein volio holivudske filmove. Moglo bi se čak dodati da snaga ovih filmova ne leži toliko u tome što automatski navode na pristajanje u američki model, koliko u tome što gledatelju omogućuju prepoznavanje u njima (Skoko & Kovačić, 2009).

Imidž SAD je tako, pored lošeg kvaliteta međunarodne komunikacije početkom 21. vijeka, srozan i sve češćim propitivanjem američkog modela zbog rušenja američkog sna. Rifkin (2006) tvrdi da je istina da ljudi širom svijeta i dalje uživaju u američkim kulturnim dostignućima i potrošačkoj robi, ali da američki stil života više ne nadahnjuje, već se smatra prevaziđenim ili izaziva gađenje i strah. Akcijski filmovi, rap muzika, drugi oblici zabave te naša odjeća sa etiketom su posvuda popularni. Ameriku se čak smatra predmetom zavisti, ali ne i divljenja, kao što je to bila nekad. Dakle, u današnje doba američki san sve više izaziva podsmijeh.

Klasna mobilnost je također jedan od važnih dijelova američkog sna: ljudi koji se rode siromašni, ako naporno rade, imaju šansu da se obogate. Temeljna ideja jeste da su svi u stanju da nađu pristojan posao, nabave auto, kupe kuću i školuju djecu, i sve se to urušilo (Chomsky, 2017). Rifkin (2006) tvrdi kako je društveno napredovanje u SAD-u sve do šezdesetih godina 20. vijeka bilo okosnicom američkog sna. Ovaj san je kasnije krenuo blijediti, te su SAD danas sve manje uzor ostatku svijeta u društvenom napredovanju.

Završetak mandata Baracka Obame doveo je i do polarizacije društva u SAD, slabije kulture javnog komuniciranja i demokratskih standarda, te urušavanja odnosa sa tradicionalnim američkim partnerima kao što su zemlje Evropske Unije. Donald Trump tako je postao predsjednikom koji je među polovicom birača uživao popularnost, te koga je Zastupnički dom Kongresa čak dva puta opozvao. Drugi put, na samom kraju mandata, opozvao ga je radi poticanja na ugrožavanje nacionalne sigurnosti i nasilnu pobunu. Upravo su SAD decenijama smatrane svjetionicima slobode i demokratije u svijetu. Ova slika narušena je početkom 2021. nakon dotad neviđenog upada demonstranata u Kongres, na neizravan poticaj predsjednika koji nije htio priznati gubitak izbora i omogućiti dostojanstven način primopredaje vlasti. S druge strane, u izbornoj noći novembra 2020. desilo se cenzurisanje govora predsjednika Trumpa od strane vodećih televizijskih mreža, kojoj su se 2021. godine uoči inauguracije Joe Bidena i drugog pokušaja opoziva Trumpa od strane vodećih američkih televizijskih mreža pridružile i vodeće mreže Twitter i Facebook. Reakcije na sva navedena dešavanja su popraćene sa naročitom pozornošću ali i podsmijehom u cijelom svijetu, te tvrdnjama da SAD više nije u mogućnosti da ostatku svijeta bude demokratski uzor (Rifkin, 2006).

2. FENOMEN SAD-A KAO BRENDA

Mnogi brendovi koji su nastali na Zapadu su bili globalizirani, pod uticajem rasta globalnih medija (npr. internet, filmovi i televizijski kanali) te potrošačke mobilnosti (npr. prekogranični turizam i fleksibilnost radnika). Ovi su uticaji imali i homogenizirajući efekat koji je doveo do globalne potrošačke kulture koja je orijentirana na globalne brendove (Alden et al., 2006). Potrošači u ovoj kulturi sudjeluju u dijalogu i dijele ikone ili simbole kupovine i potrošnje globalnih brendova (Holt et al., 2004). Ipak, važno je upamtiti da globalna kultura ne pokazuje da se potrošači nužno drže istih vrijednosti i ukusa. Kako tvrde Alden et al. (2006), sklonosti potrošača prema brendovima moguće je povezati sa globalnim, hibridnim i lokaliziranim alternativama, ovisno o njihovoj preferenciji za usluge, robu i stil života.

Brendiranje destinacija u 21. vijeku je sveprisutan trend. Taj proces upravljanja imidžom i identitetom, tačnije komunikacijom i ponudom zemlje nekada se uglavnom odnosio na destinaciju kao turistički brend. Ipak, noviji trendovi su pokazali kako se destinacije, a naročito države, teži istodobno prikazati kao turističke ali i kulturne i gospodarske brendove, tačnije kao destinacije koje su poželjne ne samo za odmor, već i za rad, život, kupnju, školovanje, zabavu itd. Zbog sveprisutnosti ovog pojma, ali i pokušaja brendiranja istog, ovaj se proces često posmatra kao pomodnu i političku akciju sa vizijom, koja je ujedno jednostavna i jeftina za izvedbu. Države, naime, postaju brendovima u određenim ekonomskim i političkim okruženjima, tačnije u borbi koja nudi sve sličnije usluge i proizvode. Države pritom na raspolaganju imaju slične marketinške i komunikacijske strategije, alate i tehnike. To je razlog zbog koga njihov identitet dolazi do izražaja, tačnije razlikovnost i specifičnost u odnosu na konkurenciju i okruženje, ali i kreativnost i sposobnost da taj identitet učine konkurentnim (Skoko & Gluvašević, 2016).

Već je navedeno kako se može reći da je SAD jedan od najpoznatijih brendova među državama. Sloboda, individualnost, novac, pop-kultura i drugi slični elementi povezani su sa percepcijom o Sjedinjenim Američkim Državama u velikom broju stanovnika svijeta današnjice. U ovom poglavlju analizirat će se upravo fenomen SAD-a kao brenda, kroz nekoliko potpoglavlja. Prvo od navedenih je predstavljanje temeljnih karakteristika SAD-a kao svjetskog brenda.

2.1. Osnovne karakteristike SAD-a kao svjetskog brenda

Već je navedeno da je u prethodnoj deceniji brendiranje destinacija postalo sve popularnije te da su države težile ka što boljoj promociji. Ovdje se naročito efikasnim pokazalo brendiranje korištenjem kulturnih industrija, budući da su se u današnje doba za vrijeme ubrzanog načina života i globalizacije ljudi sve više počeli oslanjati na informacije koje im pristižu putem društvenih mreža i ostalih medija. Sjedinjene Američke Države su u prednosti nad konkurencijom već decenijama, budući da su kroz svoje kulturne institucije diljem svijeta uspjele raširiti svoj uticaj. One su izgradile imidž pouzdane i jake nacije, na temelju čega su brojni gradovi SAD-a dobili uzbudljiv i glamurozan prizvuk. Uspjeh i imidž države u turizmu su definitivno mnogo više ovisni nego uspjeh i imidž države na ostalim područjima internacionalnog djelovanja. Turisti većinom odluku o loakciji na koju će putovati donose kriz čitanje novina i knjiga, gledanje televizije ili čitanjem turističkih brošura (Skoko, 2009).

U svakom slučaju, turizam predstavlja jednu od temeljnih karakteristika destinacije, zbog činjenice da turistička slika država čini mogućim i niz drugih pozitivnih promjena. Turizam je u velikom broju slučajeva nadopunjen drugim elementima gospodarstva, te je moguće da destinacije sa pozitivnom turističkom slikom često postaju privlačne i za druge forme poslovanja (Horvat, 2017).

Već dugi niz godina Sjedinjene Američke Države iskorištavaju moć svoje kulturne industrije sa ciljem proširenja svog uticaja u svijetu. Na temelju bogate kulturne industrije, naročito filmske, Sjedinjene Države su na međunarodnoj sceni stvorile golem uticaj, te su postigle da se njihove interese promoviše u čitavom svijetu. Čak i kada je riječ o popularnoj kulturi, ona i dalje predstavlja umjetnost, ili barem zabavu, na temelju čega se ljudi opuste i ne traže skrivene namjere. Sve donedavno, holivudski filmovi su na otvoren način slavili američke

vrijednosti, sa sigurnošću znajući da će strana publika uživati u predstavi (Anholt, 2007). Već je navedeno da se ova situacija kasnije promijenila slabljenjem američke meke moći, o čemu će više riječi biti kasnije.

Nasuprot navedenome, postoje autori koji su mišljenja da američka kultura zapravo samo predstavlja primjer nerazvijenog brenda nacije. Wally Ollins naveo je kako SAD zapravo nikad nisu jasno formirale sliku o vlastitom imidžu, kao i to da njihova promocija putem domaćih brendova i medija samo predstavlja površnu i jeftinu promociju. Prema Horvat (2017), on je također naveo da, unatoč činjenici da SAD posjeduju golem promocijski uticaj i moć, nikada nisu pokušale projicirati koordiniranu i jasnu sliku o sebi, bilo na stranom ili na domaćem tlu.

Na taj način ideja koju vanjski svijet ima o SAD, onome što ona predstavlja te njenim vrijednostima, neizbježno potiče od skupa ideja o sebi koje izvozi ta zemlja. SAD predstavljaju kolijevku kreiranja marke, marketinga i oglašavanja, te posjeduju najmoćniju medijsku industriju na svijetu – Hollywood, CNN i MTV – što je temelj njihovog jakog položaja za pozitivno uticanje na vlastitu ciljnu politiku (Ollins, 2008).

Neosporna je činjenica da SAD predstavljaju brend. Unatoč tome što postoji mnogo različitih vrsta proizvoda, industrija SAD-a je postigla da njihove proizvode prepoznaje većina svjetskog stanovništva neovnisno o kvaliteta koji nude. Takva situacija omogućila je rađanje tri promišljanja o Sjedinjenim Američkim Državama. Svako od ovih razmišljanja dolazi zajedno sa nizom sporednih ideja (Horvat, 2017).

Prvo od njih jeste demokratija. U očima ljudi, SAD predstavlja dom za slobodne, Zemlju hrabrih, gdje svi pojedinci imaju šansu da postignu slavu i bogatstvo. Već je spomenuto da je simbol navedenoga Kip slobode. Kao drugo, govori se o tehnologiji – Microsoft, NASA, pametne bombe, Silicijska dolina. SAD se u tom smislu smatra nacijom koja cijeli svijet predvodi u korištenju i razvoju tehnologije. PC, ili osobno računalo, predstavlja simbol tehnologije. Kao treće, radi se o škartu ili zavodnički lošoj robi koja uništava i slabi druge nacionalne kulture (gazirana slatka pića, Coca-Cola, brza hrana, McDonald's, Nike, većina Hollywoda, jeftina zabava i sl). Sve od ovih zamisli su ugrađene u umove ljudi diljem svijeta, u toj mjeri da su pojedinci sposobni izraziti gađenje, divljenje, ljubav i zavist, sve u jednoj rečenici. Priroda američkog društva naravno takva je da su proturječna, konkurentna i komplementarna mišljenja i stajališta zapravo dio stvarnosti. Prema Ollins (2008), zbog toga nije nerazumno pomisliti da nered koji Amerikanci projiciraju zapravo tačno odražava ono što

zapravo jeste jedan prosječan Amerikanac. Ipak, svi Amerikanci prepoznaju da oni jesu Amerikanci, dok svaki pripadnik nekog drugog naroda u navedenom prepoznaje Ameriku. Prema tome mjerilu, Ollins (2008) tvrdi, SAD jesu brend.

Unatoč činjenici da amerikanizacija kao takva vuče i određene negativne konotacije, promocija američke kulture je pogodovala tome da američki interesi, karakteristike i vrijednosti postanu popularni diljem svijeta. zbog čega je amerikanizacija postala sveprisutna. Amerikance se prikazalo kao ponosan, častan i uspješan narod, dok su njihovi gradovi postali vrlo eksponirani na fotografijama i filmu. Najveći dio pozornosti u cijeloj priči je privukao New York, koji se nametnuo kao simbol Sjedinjenih Američkih Država. Važne su i muzika, umjetnost, kinematografija i književnost, budući da produbljuju, oživljavaju i obogaćuju način na koji ljudi doživljavaju određenu zemlju te istima pomažu da to mjesto dožive kao da su i sami bili tamo (Ollins, 2008).

Određene velike američke komercijalne marke su fantastično ocrtale obrise imidža SAD-a, ali su američka glazba, filmovi, umjetnost i književnost ovi sliku ispunili detaljima i na taj način obogatili američki brend koji je stotine milijuna ljudi diljem svijeta potakao da ga istraže i upoznaju se s njim, te da u isti zadrže povjerenje u budućnosti. Rezultat navedenoga bio je i to da ne postoji nijedna država koja je na tako dubok način prodrila u maštu i živote tolikog broja ljudi diljem svijeta. Gotovo svi koji su došli u doticaj s radijem, knjigama, muzikom, televizijom, kinematografijom, komercijalnim markama ili video igricama tijekom dvadesetog vijeka osjetili su uticaj SAD, te ju je mnogo ljudi strastveno zavoljelo. Kada se u obzir uzme ta doživotna i intenzivna odanost milijardi takvih ljudi, lagano se stiče dojam o doseg i moći brenda SAD-a, te se može razumjeti iznimna važnost kulture kao njegovog temeljnog elementa (Anholt, 2009). Film je jedan od najboljih alata za promicanje interesa i širenje meke moći.

Pored vanjskog imidža o državi i načina na koji na SAD gleda ostatak svijeta, potrebno je ukratko analizirati i unutrašnji imidž, tačnije viziju koju ova država ima sama o sebi, zajedno sa svojim stanovnicima. Ova se vizija temelji na nacionalnom identitetu koji je, još od Deklaracije o neovisnosti, izgrađivan na temeljnim idejama slobode i individualizam. Ovaj nacionalni identitet ukratko će biti objašnjen u idućem potpoglavlju.

2.2. Američki credo i temelji američkog nacionalnog identiteta

Amerikanci su se od vremena osnivanja svoje nacije borili sa dvosmislenom i kontradiktornom prirodom onoga što znači biti Amerikancem. Mnogi su istaknuti naučnici tvrdili kako središnji značaj američkog creda leži u definisanju američkog identiteta (Hartz,

1955). Prvobitno formulisan od strane Thomasa Jeffersona, američki credo se fokusira na vjerovanje u pravo na slobodu i jednakost. Prema ovoj perspektivi, sve dok prihvata i pridržava se načela jednakosti, individualizma, slobode i napornog rada, između ostalog, osobu se smatra Amerikancem (Bui, 2022).

Historija imigracije Sjedinjenih Država kodificirala je i odražavala promjenjiva vjerovanja o tome ko može biti Amerikanac, u rasponu od kinseskog Zakona o isključenju 1882. do dvije izvršne naredbe potpisane od strane predsjednika Donalda Trumpa 2017, čime se ograničavaju putovanja i imigracije za šest većinski muslimanskih zemalja. Pored imigracijske politike, Sjedinjene Američke Države također imaju dugu historiju isključivanja državljanstva po rasnoj liniji: Zakon o naturalizaciji iz 1970. ograničio je državljanstvo na bilo koju slobodnu bijelu osobu “dobrog karaktera” koja je dvije godine ili duže živjela u Sjedinjenim Američkim Državama. Ovdje je također važno napomenuti da, čak i kada državljanstvo više nije bilo ograničeno na bijele pojedince, američko članstvo i američko državljanstvo nisu bili sinonimi. Tokom Drugog svjetskog rata, otprilike 120.000 japanskih Amerikanaca je prisilno premješteno i zatvoreno u koncentracione logore. Nedavno, 2020. i 2021. godine, “Stop AAPI Hate” je primio preko 3. 975 formalnih izvještaja o diskriminaciju, uznemiravanju i nasilju iz mržnje usmjerenih prema azijskim Amerikancima zbog njihove percepcije o povezanosti s Kinom, gdje je koronavirus prvi otkriven (Jeungetal, 2021).

U svjetlu ove historije, a zbog činjenice da su SAD zemlja u kojoj se demografski sastav brzo mijenja, istraživanje onoga što je potrebno da bi se bilo Amerikancem relevantno je kao i u doba osnivanja zemlje. Naučnici su tokom decenija koristili različita istraživanja o stavovima kako bi odgovorili na ovo pitanje. Nalazi tradicionalnog istraživanja i implicitnih testova (IATs) naslikali su složenu, neuvjerljivu sliku: dok veći broj Amerikanaca podržava važnost atributa definisanih u američkom kedu, automatske, nesvjesne asocijacije bi sugerirale važnost utrke u visini igre u određivanju ko je Amerikanac (Bui, 2022).

U tome pomaže definisanje nacionalnog identiteta kao takvog. Prema Bui (2022), pojmovi nacije i nacionalnog identiteta pokazali su se veoma teškim za definisanje. On je u svom istraživanju naveo da nacija predstavlja zamišljenu zajednicu, definisanu njenom zajedničkom historijom i percipiranom posebnošću, a ne kao fiksnog, primordijalnog entiteta. Nečiji nacionalni identitet, iz ove perspektive, predstavlja savladiv, umjetni konstrukt, koji je podložan osporavanjima i promjenama. Kako bi se grupa pripadnika određenog nacionalnog identiteta mogla odvojiti od onih koji to nisu, potrebno je da postoji određena “percipirana posebnost”. Brubaker u ovom smislu navodi dva pristupa (1990) za donošenje ove determinacije: građanski naspram etničkog. Schildkraut (2014) navodi da su građanske

konceptije nacionalnog identiteta inkluzivne i uključuju skup uvjerenja koja svako može posjedovati. Nasuprot navedenome, etničke konceptije predstavljaju krute i isključive granice članstva u grupi do askriptivnih atributa, na primjer: religija, jezik, rasa. Iako je etnička tradicija diskreditovana u političkom i narodnom diskursu, relativna važnost građanskih komponenti naspram etničkih i dalje dominira raspravom o američkom identitetu.

Schildkraut (2011) i drugi naučnici su u novije vrijeme utemeljili svoje istraživanje na Smithovoj (1993) višestrukoj tezi o tradiciji: postoje višestruke, suprotstavljane konceptije američkog identiteta izvan pravednog, građanskog i etničkog, uključujući liberalizam, republikanizam i askriptivne ili etnokulturne oblike amerikanizma. Skup principa vezanih za liberalizam se često naziva američkim vjerovanjem, koje, prema Huntigtonu (1997), uključuje principe “slobode, jednakosti, demokratije, konstitutivnog nacionalizma, liberalizma, privatnih preduzeća i ograničene vlade” te kulminira u Deklaraciji o nezavisnosti. Ona navodi univerzalnu jednakost za sva ljudska bića neovisno o pozadini te inzistira na “privatnim i javnim težnjama za ličnom srećom (Smith, 1993). Nasuprot navedenome, etnokulturalizam navodi da članstvo u američkoj zajednici proizlazi iz posebnog kulturnog porijekla i običaja, sa sjevernoevropskim, ako ne i engleskim, porijeklom: sa kršćanstvom, bijelom rasom, te patrijarhalnim porodičnim vodstvom” (Smith, 1993).

Naglasak republikanizma ili građanskog republikanizma, za razliku od prva dva, temelji se na važnosti zajednice te odgovornosti članova grupe pri stvaranju kolektivnog upravljanja (Smith, 1993). Ovo je tzv. način građana da budu informisani te uključeni u javni život (Schildkraut, 2011). Novija konceptija američkog identiteta, koja nije identifikovana u Smithovoj tezi o višestrukim tradicijama jeste teza inkorporacionizma, koja podržava “američko imigrantsko naslijeđe i njegovu sposobnost da izazove koje donosi imigracija pretvori u prosperitet snage” (Schildkraut, 2011). Ova konceptija amerikanizma koja se temelji na imigrantima ne predstavlja paravan za etnokulturalizam, već slavi čisti trijumf doktrine da bi Sjedinjene Države trebale održavati, a ne umanjivati veliku raznolikost karakterističnih kultura” (Hollinger, 1995).

Na kraju, Levy & Wright (2020) naglašavaju važnost upozorenja liberalizma mapiranjem različitih pravila za funkcionalnu asimilaciju u odnosu na formalnu asimilaciju “postati funkcionalno Amerikancem podrazumijeva učenje engleskog jezika te naporan rad kako bi pojedinac postao samodovoljan. Postati formalno Amerikancem znači dobiti službeni status te američko državljanstvo kao uslove života u Americi i sticanje jednakih prava” (str. 28). Starije teorije liberalizma navode da, nakon što individualac postane formalno Amerikanac, on postaje i službeno Amerikanac. Međutim, u praksi to nije nužno slučaj, te Levy & Wright

priznaju ovu razliku “većini Amerikanaca biti Amerikancem na papiru još uvijek nije dovoljno” (str. 32).

2.3. Sloboda, individualizam i mogućnosti uspjeha kao temelji američkog sna

Kada je Alexis de Tocqueville ranih 1830-ih bio na turneji po SAD-u, bio je impresioniran američkim individualizmom i zabrinut zbog njega. Zabrinuo se da bi demokratski individualizam mogao Amerikance navesti da pogrešno zamisle “da je cijela njihova sudbina u njihovim rukama”. Prema Becker & Marecek (2008), njegova je briga bila opravdana. Koncept individualizma se prvobitno odnosio na jednaka prava, slobode i dostojanstvo. Ipak, riječ individualizam ubrzo je zamijenjena drugim pojmovima, poput samokulture i samopouzdanja, koji su imali različita značenja. Radovi transcendentalista naglasili su potrebe pojedinaca velikih dimenzija da kultiviraju svoje jedinstvene kapacitete i kvalitete koji se razlikuju od društva. Implicitan američkoj verziji romantičnog individualizma bio je stav da kroz izražavanje jedinstvenog, autentičnog ja, pojedinac nalazi lično zadovoljstvo. Ove su ideje u srcu savremene američke koncepcije samoaktualizacije. Nadalje, američka pozitivna psihologija ističe prošlo i sadašnje zadovoljstvo te dobre osjećaje kao ciljeve samorazvoja (Becker & Marecek, 2008). Kao što su tvrdili Woolfolk & Wadderman (2005), pozitivni psiholozi, bez obzira na njihova povremena odricanja od odgovornosti, vrednovali su pozitivne vrline i kvalitete ne zbog njihovih blagotvornih efekata na društvo ili suštinskih razloga, te zbog dobrih osjećaja koje izazivaju u nama.

Što se tiče slobode, već je navedeno kako nijedna ideja nije fundamentalnija za osjećaj Amerikanaca o sebi kao pojedincima i naciji nego sloboda. Centralni termin političkog rječnika SAD-a, sloboda je duboko usađena u zapise historije Amerike i jezika svakodnevnog života Amerikanaca. Deklaracija o nezavisnosti slobodu navodi kao jedno od neotuđivih prava čovječanstva, a Ustav kao svoju svrhu navodi osiguravanje blagoslova slobode. Očigledno, drugi narode također njeguju slobodu, ali se čini da ta ideja nije u toj mjeri istaknuta u javnom i privatnom diskursu kao što je to slučaj sa Sjedinjenim Američkim Državama. Sveprisutni američki izraz “to je slobodna zemlja” na koji se pozivaju neposlušna djeca i asertivni odrasli kada objašnjavaju i opravdavaju svoje postupke, nije poznat u drugim društvima (Becker & Marecek, 2008).

U knjizi “Priča o američkoj slobodi”; objavljenoj 1998, Eric Foner je ispitivao ideju slobode u Sjedinjenim Državama, posmatrajući je kao priliku o debatama, neslaganju i borbi, radije nego fiksnu kategoriju ili unaprijed određen koncept. Ne zanemarujući u potpunosti međunarodne dimenzije američke historije, on je naglasio kako se promjenljivo značenje

slobode preoblikovalo društvenim i političkim borbama unutar Sjedinjenih Država, na primjer: bitkama oko ukidanja ropstva, prava žena, organizacije rada te slobode govora za one izvan društvenih tokova. Ipak, američki odnos, stvarni i zamišljeni, sa ostatkom svijeta, je također snažno uticao na ideju slobode i njenu evoluciju. Kao i kod ostalih centralnih elemenata političkog jezika SAD-a (nezavisnost, jednakost i građanstvo), sloboda je definisana i redefinisana u odnosu na svoju pretpostavljenu suprotnost. Najupečatljiviji primjer navedenoga je, naravno, ropstvo – oštra, domaća ilustracija prirode neslobode koja je pomogla pri definisanju jezika slobode Amerikanaca u kolonijalnoj eri sve od devetanestog vijeka. U ranom radničkom pokretu krstaški rat protiv “najamnog ropstva” te osude “ropstva seksa” od strane zagovornika ženskih prava, zajedno sa stanjem Afroamerikanaca snažno su uticali na način na koji slobodni Amerikanci shvataju svoju situaciju (Foner, 2001).

Dok su Amerikanci često identifikovali prijetnje slobodi kod kuće, uključujući ropstvo, luksuz i previše moćnu saveznu vladu, oni su također u inostranstvo vršili lociranje opasnosti po slobodu. Američka je revolucije dijelom bila inspirisana uvjerenjem da Velika Britanija sprema zavjeru da iskorijeni slobode u Sjevernoj Americi. U dvadesetom vijeku, svjetski poslovi često su shvaćeni kao titanska borba između “slobodnog svijeta” sa središtem u Sjedinjenim Državama, te neprijatelja – nacista tijekom Drugog svjetskog rata, komunista tokom Hladnog rata, a nedavno “terorista”, narko kartela ili islamskih fundamentalista (Foner, 2001).

Naravno, odnos između američke slobode i vanjskog svijeta radi u oba smjera. “Amerika”, kao mit i stvarnost, vjekovima je igrala ulogu u načinu na koji drugi narodi razmišljaju o svojim državama. Sjedinjene Države su često iz inostranstva posmatrane kao oličenje jedne ili druge vrste slobode. Evropski radnici u devetnaestom vijeku ovu zemlju su identifikovali kao zemlju u kojoj radnici i žene uživaju slobode koje nisu bile dostupne u Starom svijetu (Foner, 2001).

Ideja o Americi kao otjelotvorenju slobode u svijetu preplavljenom tiranojom seže do mnogo prije od američke revolucije. Ironično, međutim, ovu se ideologiju mora shvatiti ne samo u odnosu na jedinstvene uslove Sjevernoameričkog naselja – dostupna zemlja, slaba vlada itd., ali i kao svjesno stvaranje evropskih kreatora politike. Od najranijih dana naseljavanja, migranti iz Britanije i kontinenta obećali su da će Novi svijet biti oslobađanje od društvenih nejednakosti i raširene ekonomske zavisnosti. Mnogi drugi su vidjeli Ameriku kao božanski određeno mjesto gdje bi čovječanstvo moglo, po prvi put, biti istinski slobodno u smislu obožavanja Boga na neki način koji je nemoguć u Evropi (Foner, 2001).

Američka ekspanzija, koja je uključivala stalne susrete s ljudima koji nisu bijele rase (ili ljudima poput Meksikanaca koji su definisani kao “nebijelci”) uvelike je poboljšalo ono što bi se moglo nazvati isključivim dimenzijama američke slobode. Brz teritorijalni rast nacije na široko se smatrao dokazom urođene superiornosti, dok se stvarao mitski konstrukt poznat kao “anglosaksonska rasa”, čije je posebne kvalitete jednostavno čine prikladnom da donosi slobodu i prosperitet kontinentu i svijetu. Amerika je možda bila imperija, ali je, po frazi Thomasa Jeffersona, bila “carstvo slobode”, različito od opresivnih imperija Evrope (Becker & Marecek, 2008).

Naravno, kontradikcija između retorike univerzalne slobode i stvarne granice slobode u Sjedinjenim Državama seže u eru kolonizacije. Kontroverza o ropstvu prvenstveno je bila interna stvar Sjedinjenih Američkih Država. Ali, kao institucija koja je postojala širom zapadne hemisfere, i čije je ukidanje sve više tražio pokret koji je nadilazio nacionalne granice, uticaj ropstva na američku slobodu također je imao međunarodnu dimenziju. Ropstvo je umnogome doprinijelo određivanju načina na koji će nacija rođena u revoluciji reagovati na revolucije u inostranstvu. Američka kultura u predratnom periodu veličala je revolucionarno naslijeđe (Becker & Marecek, 2008).

U današnje doba, barem što se tiče politike i političkog diskursa, Amerikanci još uvijek žive sjenku Reaganove revolucije. “Sloboda” nastavlja zauzimati centralno mjesto u političkom rječniku Amerikanaca, ali su je u velikoj mjeri prisvojili libertarijanci i konzervativci ove ili one vrste, od zagovornika nesmetane tržišne ekonomije do oružanih grupa milicije koje insistiraju na tome da je pravo na nošenje oružja centar američke slobode. Čini se da se dominantna konstelacija definicija sastoji od niza negacija - vlasti, društvene odgovornosti, zajedničke javne kulture, ograničenja individualnog samodefinisanja i potrošačkog izbora. Nekada ujedinjujući poklič lišenih, sloboda je danas uobičajen pojam na koga se pozivaju moćne ekonomske institucije kako bi opravdale mnoge oblike autoriteta jer se na individualnom nivou često čini da ona ukupno sugerira odsustvo vanjskog autoriteta (Becker & Marecek, 2008).

U dvadeset i prvom vijeku proces globalizacije ojačao je ovo preovlađujuće razumijevanje slobode, barem među političkim liderima i velikim strankama i novinarima koji izjednačavaju ciljeve globalizacije sa svjetskim usponom američkih roba, vrijednosti i institucija. Niz predsjedničkih administracija, uz pomoć i podršku većine masovnih medija, redefinirali su američku slobodu i historijsku misiju Amerike promovisući je za cijelo čovječanstvo, znači

stvarajući jedinstveno globalno slobodno tržište, u kome kapital, prirodni resursi i ljudski rad nisu ništa drugo do faktori proizvodnje u beskrajnoj potrazi za većom produktivnošću i profitom, dok se aktivnosti sa širim društvenim ciljevima, od kojih su mnogi ranije shvaćeni kao izražavanje slobode, kritikuju kao teret za međunarodnu konkurentnost (Becker & Marecek, 2008).

Preovlađujuća ideologija globalnog slobodnog tržišta pretpostavlja da ekonomski život svih zemalja može i treba biti preoblikovan prema slici Sjedinjenih Država kao najnovije verzije samodefinicije nacije kao modela slobode za čitav svijet. “Na mnogo načina”, piše Thomas Friedman, “globalizacija smo mi”. “Mi” za Friedmana znači “širenje kapitalizma slobodnog tržišta u svakoj zemlji svijeta” te amerikanizaciju globalne kulture. Naravno, treba uzeti u obzir da ono što Friedman ne podrazumijeva je činjenica da to “mi” samo po sebi predstavlja složen i sporan koncept. Postoji uvijek više od jedne definicije Amerike i američke slobode, te i danas postoji više od jedne američke vizije o tome šta bi globalizacija trebala biti (Becker & Marecek, 2008).

Dakle, milioni razočaranih Evropljana godinama su se doseljavali u Ameriku privučeni idejama slobode, individualnosti i ličnog napretka kao temeljima američkog creda i nacionalnog identiteta, te su na isto gledali kao na mjesto na kome mogu započeti novi život i odbaciti žalosnu prošlost. Pokušavajući se asimilirati, usvojiti američki credo i zaraditi nacionalni identitet, radili su na praćenju onog što se naziva “američkim snom”, koji je širom svijeta propagiran kroz medije i popularnu kulturu, o čemu će se govoriti u sljedećem potpoglavlju.

2.4. Uloga popularne kulture u kreiranju američkog sna

U prvom poglavlju navedena je važnost uloge westerna u populariziranju američkog identiteta. Ipak, domet američke pop-kulture je znatno širi. Prema Nye (2003), neovisno o tome što radimo, američka popularna ima globalni domet – što znači da je nemoguće izbjeći uticaj CNN-a, internet i Hollywooda. Američka televizija i filmovi promovišu individualizam, slobodu i promjene. Globalni doseg američke kulture generalno pomaže u jačanju američke meke moći, njene ideološke i kulturne privlačnosti. Ali ne za sve. Slobode i individualizam su privlačni mnogim ljudima, ali su odbojni za određene grupe, naročito za fundamentaliste. Otvorena seksualnost, američki feminizam te individualni izbori su duboko subverzivni u patrijarhalnim društvima (Nye, 2003).

Određeni broj autora smatra da moć američkog filma i drugih medija leži u njihovoj sveprisutnosti i masovnosti, a ne kvaliteti. Na primjer Nye (2003) navodi da sam po sebi

američki film nije privlačan (kada se npr. poredi sa evropskim filmovima), već američki producenti koriste veće budžete za njihovu promociju, te si, zahvaljujući vlastitoj snazi i snazi engleskog jezika, mogu priuštiti borbu za pozicije na tržištu nego što to može evropski film (Pandžić-Skoko, Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Unatoč činjenici da je određeni broj zemalja načini znatne napore da se odupre ovoj sili “kulturnog imperijalizma” – npr. zabrana satelitskih antenna u Iranu te francusko nametanje kvota i tarifa na televiziju i uvozne filmove – širenje američke pop-kulture izgleda kao nezaustavljiv proces. Na taj su se način američka kultura i način života spremno umnožili, budući da se temelje na primamljivosti bogatstva i obećanju obilja. Svima je privlačno materijalno blagostanje, te je neodoljivo za one koji su u mogućnosti kupiti takav san. Socioekonomska pokretljivost učinila je da se oni koji marljivo rade na udaljavanju od siromaštva zaraze obećanjem sve većeg materijalnog bogatstva. Takva u potpunosti ljudska motivacija ne posjeduje nikakve tajne i ništa što ljudi ne bi mogli razumjeti (Sardar & Wyn Davies, 2003).

U ovom smislu Anholt & Hildreth (2004) navode kako ideja o SAD-u kao zemlji mogućnosti na dobar način prikazuje psihologiju potrošača. To objašnjavaju činjenicom kako je ljudima ideja da dosada nisu bili uspješni zbog zemlje u kojoj su živjeli vrlo laskava, tačnije da će, jednom kada se presele u “zemlju uspjeha” i ostvariti taj uspjeh. Kao i većina prekrasnih obećanja u oglašavanju, navedeno je učinkovito budući da u sebi sadržava element istine: radi se o pretjerivanju, a ne laži. Ideja zemlje u kojoj se velika bogatstva ostvaruju bez znatnijeg napora fikscija je čovječanstva još od prastarih vremena, zbog čega je ova uloga pripala Americi (Anholt & Hildreth, 2004).

Prema tome, može se zaključiti da su Sjedinjene Američke Države u prodaji svojih prednosti isnova bile generalno učinkovitije od drugih država. Ipak, razvojem masovne popularne kulture na globalnom nivou, kao i javne diplomacije, te su druge države početkom ovog vijeka uspješno počele graditi svoje brendove i predstavljati vlastite prednosti, a Amerika je dobila konkurenciju. Na taj su način učenici počeli nadmašivati učitelja, dok su građani mogli racionalnije sagledavati nedostatke i prednosti pojedinih sfera života u SAD-u i u drugim zemljama (Pandžić-Skoko, Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

2.5. Početak pada američke moći i rušenje američkog sna

Iz dosadašnjih je navoda jasno da su Sjedinjene Američke Države ostvarile globalni primat u dvadesetom vijeku, za što je dobrim dijelom zaslužna meka moć. Nye (2002) navodi kako su vrijednosti kao što su lične slobode, demokratija, otvorenost i mobilnost na mnogo načina doprinijele stvaranju moći SAD-a. Ipak, promjene u vanjskoj politici SAD-a dovele su i do promjene percepcije o SAD u svijetu. Razlog tomu je činjenica da meka moć uvelike ovisi i o vođenju vanjske politike, tačnije međunarodnih odnosa, što znači da se način vođenja i profil američke politike direktno reflektuje i na njen imidž u svijetu, kao i doseg njene meke moći (Pandžić-Skoko, Uspom i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Predsjednički izborni sistem i izrazito personalizovana politika daju temeljni pečat američkom imidžu. Dobar primjer toga je bilo negativan odraz ponašanja Gerogea Busha ml. i kasnije Donada Trumpa na međunarodni imidž SAD-a, te pozitivan odraz mandata Baracka Obame na isti. Na taj način će demokracija, slušanje drugih, te promocija ljudskih prava i mira biti u potpunoj suprotnosti sa arogancijom, indiferentnošću prema mišljenju drugih te uskim pristupom nacionalnim interesima Sjedinjenih Američkih Država, što na kraju direktno utiče na slabljenje meke moći države. Kako navodi Nye (2003), SAD je jedina država u svijetu koja je u tolikoj mjeri obdarena sa svim ključnim izvorima moći, što bi učinilo da je najveća pogreška koju Sjedinjene Države mogu učiniti tonuće u jednodimenzionalnu analizu te vjerovanje da bi investiranje u isključivo tvrdu moć moglo biti garantom snage. SAD su navedenoga postale svjesne nakon napada u septembru 2001., kada su se nakon početnog saosjećanja suočile sa mržnjom i osudama jer su pribjegle tvrdoj moći kao reakciji na napade. Ovakvu pojavu odražavaju i izvješća Pew Centra od septembra 2001. do oktobra 2005. prema kojima je imidž SAD u svijetu doživio drastičan pad. On je u ljeto 2007. dosegao najniži nivo u historiji. Ovi porazni rezultati su doveli do novih napora ka vraćanju pozitivnog svjetla na SAD.

Dakle, nakon terorističkih napada 2001. te kasnijeg angažmana SAD u Iraku, država nije znatnije ekonomski oslabila. Ipak, njen je imidž diljem svijeta u velikoj mjeri pogoršan, jer su Sjedinjene Američke Države počele gubiti status zemlje uzora koji su uživale decenijama. Ovo je potvrdilo navode Nyea da se snagu države ne mjeri isključivo kroz njenu tvrdu moć, dakle vojsku, gospodarska i ekonomska mjerila i naoružanje. Snaga države leži i u njenom kulturnom identitetu, svojevrsnoj karizmi, te snazi uticanja na druge. SAD je nakon 2001. lagano počela gubiti ovaj status (Skoko, 2009).

Javna diplomatija SAD je decenijama bila uzor – ipak, početkom ovog vijeka je ponovno poprimila formu propagande, dok nastojanja američkih institucija i informacijske operacije

nisu bile dovoljne kako bi svijetu pojasnile ispravnost borbe protiv terorizma i američku pravednost. Unatoč činjenici da su uspostavljeni različiti specijalni timovi i radne grupe, te da su vodeći marketinški stručnjaci angažirani u State Departmentu, sa ciljem komuniciranja politike, američke vrijednosti i slike svijetu, te je ta komunikacija nažalost postala jednosmjerna, sa nevjerodostojnim komunikatorima i slabim poznavanjem ciljne javnosti (Pandžić-Skoko, Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Ovaj neuspjeh pokazao je da isključivo brendiranje nije dovoljno, naročito ako se radi o problematičnom proizvodu (Tench & Yeonman, 2006). Drugi razlog za ovaj neuspjeh bio je nedostatak sistemskog proučavanja arapskih kultura u fazi planiranja, što iziskuju dobri odnosi sa javnošću. Na događaje od 11. septembra SAD je odgovorio vojnom akcijom, umjesto pažljivo smišljenom dugoročnom političkom vizijom o načinu borbe protiv “terora”, tvrdi Snow (2009).

Snow (2015) je u ovom smislu naveo nedostatak dijaloga, tačnije da su SAD voljne objašnjavati i govoriti a ne shvaćati i slušati, tačnije da umjesto razumijevanja preferiraju isključivo pričanje američke priče svijetu. Na taj su način nastali antiamerički stavovi te generalno loše raspoloženje prema Sjedinjenim Državama. On je također zaključio kako bi Sjedinjene Države za promjenu prvo trebale saslušati, a onda govoriti.

Već je navedeno da se nepovjerenje prema američkoj javnoj diplomatiji povećalo sa mandatom Donalda Trumpa (2017 – 2021). Trump je svojom retorikom i radikalnim potezima, kako u američkom društvu, tako i u međunarodnoj javnosti, te rušenjem transatlantskog partnerstva i generalno svojim ponašanjem doprinio stvaranju dodatnog nepovjerenja prema SAD-u, čak i kod dojučerašnjih evropski partnera. Ovo je dodatno produbilo antagonizam između SAD i ostatka svijeta. Kasnijim nepriznavanjem gubitka izbora, poticanjem napada na Kongres i izbjegavanjem standardne primopredaje vlasti je još više srozao imidž SAD-a kao uzora u demokratiji, te je diljem svijeta izazvao reakcije poput žaljenja i podsmijeha. Ako se tome doda odnos koji je Trumpova vlada imala prema imigrantima, uz sve težu mogućnost za mlade američke obitelji da svoje snove i ideale ostvare u SAD-u, kao što su to učinili njihovi roditelji, postaje jasno kako se u svijetu urušila percepcija o američkom snu (Pandžić-Skoko, Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država, 2023).

Olins (2008) je u ovom svjetlu naročito kritizirao vanjsku politiku SAD-a, nazivajući je, s vremena na vrijeme, “arogantnom, proizvoljnom i omalovažavajućom”, što može dovesti do

toga da se mnoge zemlje uvrijede. On je navedenome dodao još jedan važan faktor – nepostojanje dugoročnog, ozbiljnog i konzistentnog pokušaja Sjedinjenih Država da utiču na ljude i pridobiju prijatelje. Autor je u ovom smislu dodao da kako je SAD nesumnjivo najpopularnija država na svijetu, te daleko najuticajnija i najmoćnija, ali je ostao zapanjen činjenicom da nije i najomiljenija. Sjedinjene Američke Države su u određenim dijelovima svijeta izrazito omražene. Za naciju koja smatra da su njen način života i vrijednosti najbolji na svijetu te koja pretpostavlja i da se ostatak svijeta slaže sa navedenim, naročito je tužno i pobugno za naciju koja teži i očekuje tome da joj se svi dive (Olins, 2008).

Prema tome, pored nedostatka kvalitetne strateške međunarodne komunikacije početkom 21. vijeka, što je dovelo do pada imidža Amerike u svijetu, sve češće propitivanje je uticalo na rušenje američkog sna. Rifkin (2006), naveo je da je istina da ljudi širom svijeta i dalje uživaju u potrošačkoj robi i američkim dostignućima u sferi kulture, ali američki stil života u današnje doba sve manje nadahnjuje ili čak izaziva gađenje. SAD se čak smatra i predmetom zavisti, ali ne i divljenja, kao što je bila nekad. Američki san, prema Rifkin (2006) danas sve više izaziva podsmijeh.

3. MEKA MOĆ SAD-a u 21. VIJEKU

Sjedinjene Američke Države su se u 21. vijeku afirmirale kao globalna sila sa nevjerovatnim uticajem i moći, od kojih je značajan dio opadao na meku moć – vrstu moći u kojoj su SAD dugo vremena bile broj 1 na svijetu. Ipak, digitalna revolucija i porast multipolarnosti donijele su nove izazove za američku meku moć. Konkurencija drugih aktera, poput Rusije, Kine i Evropske Unije, sve više se oslanja na alate meke moći kako bi promovisali svoje vrijednosti i interese. Digitalna tehnologija istovremeno omogućuje novim akterima brzo širenje svoje poruke i uticanje na globalne rasprave. Ovim poteškoćama na početku vijeka doprinio je i napad 11. septembra 2011. U ovom poglavlju će se analizirati meka moć SAD-a u 21. vijeku, kroz dva potpoglavlja – prvo koje objašnjava nove dimenzije meke moći u 21. vijeku, te drugo koje analizira konkretno meku moć SAD-a u 21. vijeku kroz mandate predsjednika George W. Busha, Baracka Obame, Donalda Trumpa i Joea Bidena.

3.1. Nove dimenzije meke moći u 21. vijeku

Dva važna pitanja su u drugoj polovini 21. vijeka privukla pažnju međunarodnog sistema. Jedan od navedenih je bilo povećanje broja aktera u međunarodnom sistemu. Porast značaja ekonomskih interakcija između država 70-ih i 80-ih je proširio fokus međunarodnih odnosa da, pored vojne moći, u politiku uključe i pitanja ekonomske moći. Navedeno je također narušilo dominaciju države u međunarodnim odnosima. Joseph Nye u svojoj je knjizi

“Budućnost moći” iznio određene argumente o dvije velike promjene sistema moći koje su se desile u 21. vijeku. Prvi od njih je tranzicija moći, koje predstavlja promjenu moći među državama, uglavnom sa Zapada na Istok. Druga predstavlja prelazak moći sa država, Zapada ili Istoka, na nedržavane aktere (Nye, 2017).

Vladine i nevladine organizacije, te multinacionalne kompanije su postale značajnim igračima na svjetskoj sceni. Ovi su razvoji učinili interakciju politike u svijetu raznolikijom i složenijom. Iako je država i dalje ostala važan akter u međunarodnom sistemu, ovakva dešavanja dovela su do toga da su i nedržavni akteri koji imaju moć u sistemu također zastupljeni. Još jedna važna stvar je to da se tijekom ovog perioda počela mijenjati i percepcija sigurnosti. Međunarodna trgovina, povećana ekonomska aktivnost i saradnja doveli su do niza sigurnosnih prijetnji. Kao rezultat navedenoga, “niska” politička pitanja, poput promjena životne sredine, zdravlja, migracija ili ekonomskog razvoja, postala su unutrašnja i međunarodna politička pitanja. Mnoga nevojna pitanja se počelo prihvatati kao legitimne brige međunarodnih odnosa oko kojih bi se moglo raspravljati bez osvrta na vojnu moć u sve užurbanijoj fazi svijeta (Hough, 2008). Tako se među naučnicima počelo raspravljati o “novom svjetskom poretku”. Način na koji je Hladni rat završio skrenuo je pažnju na kulturnu dimenziju kreiranja politike gledajući na istu više iz sociološke perspektive.

Tijekom 1990-ih, novi pristup nazvan “Kopenhaška škola” razvio je argument za dublje proširenje koncepta sigurnosti od uključivanja određenih nevojnih aspekata u spektar prijetnji državama. Buzan je ranih 1990-ih godina bio pionir ovog pristupa, ali se isti iskristalizovao tek kasnije u ovoj deceniji (Hough, 2008). Studija navodi da je moguće da se prijetnje i ranjivosti pojave u mnogim različitim oblastima, nevojnim i vojnim, ali kako bi se smatrali sigurnosnim problemima, potrebno je da se ispune strogo definisani kriterijumi koji razlikuju normalno vođenje od čisto političkog. Potrebno je da navedeni budu postavljeni kao egzistencijalne prijetnje referentnom objektu od strane sekuritizirajućeg aktera koji na taj način generira odobravanje mjera hitnog stanja izvan pravila koja bi ranije bila obavezujuća.

Pored Kopenhaške škole, polja studije sigurnosti proširena su pristupom “produbljivanja” koji koriste pluralisti i društveni konstruktivisti. Teoretičari produbljivanja zastupaju koncept “ljudske sigurnosti” te tvrde da primarni objekt sigurnosti ne bi trebale biti države ili određene podržavne grupe poput nacija bez državljanstva, već pojedini ljudi koji čine institucije/grupe (Uste & Aydin, 2023).

Usvajanje okvira ljudske sigurnosti preoblikovalo je pojam sigurnosti kao društvenog konstrukta, tako da analitičari moraju spekulirati o tome koja su od bezbroj pitanja na trenutnoj međunarodnoj političkoj agendi najviše prijeteća – ipak, umjesto toga moguće se fokusirati na analizu kako i zašto se određena pitanja zapravo doživljavaju kao vitalna. Ovaj pristup prikladan je budući da istraživanja javnog mnijenja pokazuju da ljudi o svojoj sigurnosti danas razmišljaju drukčije nego tijekom hladnog rata. Štaviše, agenda međunarodne politike je na više načina postala raznovrsnija nego 1990. godine, pri čemu su vlade veći prioritet dale pitanjima poput prijetnji okolišu, javnog zdravlja i lijekova. Čak su i eksplicitne vojne organizacije poput NATO-a sve više fokusirane na nevojne aktivnosti (Hough, 2008).

Od početka novog milenijuma, međunarodno bezbjednosno okruženje dramatično se promijenilo. Svijet se suočio sa složenom i rastućom listom zajedničkih izazova. Iako se sada opasnost od međudržavnih ratova i oružanih sukoba smanjila, svijet se sve više počeo suočavati sa nizom sigurnosnih izazova koji su nevojne prirode. Primjeri ovih nevojnih sigurnosnih izazova koji ugrožavaju sigurnost i dobrobit država i društva uključuju klimatske promjene, degradaciju okoliša, nedostatak hrane i vode, opskrbu energijom, pandemije, neredovno kretanje ljudi i transnacionalnih zločina kao što je sajber sigurnost. Kasnije se pokazalo da su ove prijetnje ozbiljnije te da imaju potencijal da izazovu štete većem broju sigurnosti od tradicionalnih prijetnji međudržavnim ratovima i sukobima. Kao rezultat navedenoga, zabrinutost za sigurnost država se promijenila, prisiljavajući države da pronađu nove i inovativne načine za rješavanje ovih izazova. Ovo je zauzvrat imalo duboke implikacije i na prirodu bezbjednosne saradnje između država što se tiče globalnog upravljanja. Globalizacija trgovine dovela je do većeg stepena integracije u svijetu nego sad, te je također dovela do porasta transnacionalnih prijetnji koje potkopavaju sigurnost i ekonomski prosperitet. Mnogi od glavnih izazova 21. vijeka globalnog su dometa te su zaista pogoršani globalizacijom i tehnološkim napretkom. Zadatak održavanja globalne sigurnosti i olakšavanja ekonomskog i društvenog razvoja sada više nego ikad zahtijeva saradnju istomišljenih nacija sposobnih za iskorištavanje vojnih, ekonomskih i diplomatskih alata u koordinaciji kako bi se postigli pozitivni rezultati. Strana pomoć, kada je efikasno raspoređena, veliki je dio ove slike (Runde, 2016). Drugim riječima, globalnim izazovima potrebna su globalna rješenja.

Svijet je u sve većoj mjeri hiperpovezan i multipolaran, a moć, bogatstvo i informacije su postale sve više rasprostranjene. Uspon društvenih medija, demokratije i direktne akcije znači da su vlade obavezne sve više reagirati na nacionalno i globalno javno mnijenje. Masovni

kulturni kontakti povećavaju se i mijenjaju prirodu kulturnih odnosa. Sve češće širenje informacija i mogućnosti putem digitalizacije i interneta dovodi do sve veće difuzije uticaja, a time i veće uloge meke moći, koja je uglavnom izvan direktne kontrole vlade (Dubber & Donaldson, 2015).

Svaka uspješna strategija sve više u obzir uzima i promjenu i kontinuitet. Današnje velike sile su manje sposobne pri korištenju svojih tradicionalnih resursa moći za postizanje svojih ciljeva nego u prošlosti. Po mnogim pitanjima, privatni akteri i male države postali su moćniji. Barem pet velikih trendova je doprinijelo ovoj difuziji moći: transnacionalni akteri, ekonomska međuzavisnost, nacionalizam u slabim državama, širenje tehnologije i mijenjanje političkih pitanja. Na taj je način moć prešla sa bogatih kapitalista na "bogate informacijama". Ove tendencije stvorile su druge, privlačnije načine vršenja moći od tradicionalnih sredstava. Naglašavajući ulogu informacijske revolucije, Nye (2017) je naglasio i rastuću važnost meke moći.

Kao što je navedeno u prethodnom dijelu, sigurnosni problem poput okolišnih i klimatskih promjena, prirodnih katastrofa, sukoba ženskih i društvenih identiteta te zdravstvenih problema prijete društvima diljem svijeta. Netradicionalne sigurnosne prijetnje nastale u prethodnoj deceniji i sve veći broj pitanja u 21. vijeku pokazuje da rat nije krajnji arbitar, kako smatraju tradicionalni realisti. Vojni resursi nisu rješenje za pandemije ili klimatske promjene. Nye (2021) u tom smislu naglašava da je virus COVID-19 ubio više Amerikanaca od svih ratova do 1945. te da je pandemija gripe 1918. ubila više ljudi nego što je umrlo u sve četiri godine Prvog svjetskog rata (Nye, 2021).

Kada se uzme u obzir da meka moć predstavlja metodu razvoja odnosa čiji je cilj razumijevanje potreba, kultura i naroda drugih zemalja, prenošenje poruka, ispravljanje pogrešnih percepcija te utvrđivanje odgovarajući osnova za zajedničke ciljeve, potrebno ju je prihvatiti kao efikasno sredstvo za rješavanje zajedničkih globalnih problema. Meka moć osigurava razbijanje nesporazuma i predrasuda, pronalaženje zajedničkih imenitelja te stvaranje atmosfere pomirenja između društava (Bui, 2022).

Kao što je tvrdio Nye, meka moć predstavlja samo jednu od komponenti moći u međunarodnim odnosima te je rijetko dovoljna sama. Sposobnost kombinovanja čvrste i meke moći u uspješne strategije koje pojačavaju, a ne potkopavaju jedna drugu, može se smatrati "pametnom moći". Nye je ovaj okoncept prilagodio današnje dobu proširujući ga u "moć budućnosti", u što spada i cyber domen (Nye, 2017).

U današnje doba države moraju dati više slobode talentima svog civilnog društva (Nye, 2021). Nekonvencionalne sigurnosne prijetnje od država zahtijevaju korištenje tradicionalnih i netradicionalnih instrumenata u borbi protiv istih. Države moraju podržati civilno društvo kako bi razvile svoje kapacitete informisanja pojedinaca o problemima povezanim za sigurnosna pitanja i povećanje svijesti.

Meka moć i uticaj ključni su za izgradnju globalnih koalicija potrebnih za rješavanje ovih izazova te osiguravanje poštovanja od strane međunarodnog sistema. Prevencija – koja naročito dobro funkcionira putem moći uvjeravanja meke moći – bolja je nego kasnije “liječenje problema”. Kada se u obzir uzme priroda današnjih izazova, meka moć je važnija nego ikad za zaštitu nacionalnih interesa. Izgradnja prijateljstva i razumijevanja među ljudima poboljšava sigurnost države i podržava miran suživot. Ona podržava produbljivanje diplomatskih odnosa, razmjenu stručnosti i znanja, nesmetano odvijanje trgovije i saradnju u oblastima od zajedničkog interesa. Ona također može igrati praktičnu ulogu u jačanju institucija i civilnog društva te promovisanju ekonomskog prosperiteta, što je od temeljnog značaja za razvoj krhkih država (Dubber & Donaldson, 2015).

Države koriste mnoga polja primjene kako bi uticale na narode drugih zemalja u međunarodnoj areni te izgradile odnose sa stranim društvima. Razvoj komunikacionih tehnologija i globalizacije doveo je do sveobuhvatnih transformacija u diplomatiji i međudržavnim odnosima. U novom međunarodnom poretku, mediji, mišljenje javnosti, nevladine organizacije, univerziteti i pojedinci su se pojavili kao akteri koji su direktno počeli uticati na odluke proizvođača. S druge strane, proširen kontekst sigurnosnih pitanja te povećan broj vrsta prijetnji doveo je do diverzifikacije oruđa međunarodnih odnosa. Kao rezultat toga, nastala je upotreba mekih električnih alata transformacije (Bui, 2022).

Već je navedeno kako se danas meku moć ponekad smatra kao zamjenu za opadajuću čvrstu moć. Ali, upravo zato što nije prinudna, sama meka moć uvijek neće biti dovoljna, niti je treba smatrati dovoljnom, da bi zamijenila smanjenu čvrstu moć. Priroda i veličina trenutnih sigurnosnih izazova u svijetu obično zahtijevaju korištenje meke i tvrde moći. Iz ovih razloga, kreatori politike sve se više fokusiraju na prednosti kombinovanja i usklađivanja meke i tvrde moći u ono što se često naziva “pametna moć”. Pojedinci imaju povjerenja u diskurs i djelovanje nevladinih organizacija te lakše prihvataju njihove poruke i pozitivno odgovaraju na pozive i saradnju. Istaknutost NVO kao aktera meke moći važna je u smislu prodora do nedostupnih tački društva (Bui, 2022).

Događaji koji su u toku imaju i imaće posljedice ne samo na budućnost pojedinih država, društva ili geografije, već i na cijeli svijet. Dakle, globalne promjene i njihove posljedice zahtijevaju globalnu inicijativu ili saradnju. Napredak se može postići eliminacijom globalnih prijetnji ukoliko u procesu učestvuju svi dionici. Problemi terorizma, pandemije ili prirodne katastrofe nisu više problem sa kojima se jedna država ili društvo mogu nositi samostalno. Međupovezanost koja je dosegla svoj vrhunac sa globalizacijom zahtijeva zajedničku saradnju i odgovornost. Pandemija COVID-19, teroristički napadi u različitim dijelovima svijeta, šumski požari u Australiji, izbjeglička kriza nakon Arapskog proljeća, potres u Turskoj ili otapanje glečera na Antarktiku, koji su se desili u nedavnoj prošlosti, nisu problemi sa kojima se može nositi samo jedno društvo ili zemlja domaćin. U tom smislu, meku moć može se smatrati metodom koji može okupiti sve zainteresovane strane, od pojedinaca do nedržavnih i državnih aktera (Bui, 2022).

3.2. Doseg meke moći SAD u 21. vijeku

Početak 21. vijeka, Nye (2003) je tvrdio da se antiamerikanizam uvelike povećao. Thomas Pickering, iskusni diplomata, 2003. godine naveo je da se pojavio “veliki zenit antiamerikanizma koji već dugo vremena nije viđen”. Ankete pokazuju da je gubitke meke moći uglavnom moguće pratiti na spoljnoj politici SAD-a. Rašireno i moderno gledište jeste to da su Sjedinjene Države klasično imperijalistička sila. Ovo raspoloženje su na različite načine izražavali različiti ljudi, od hokejaških navijača u Montrealu koji su izviždali američku himnu, do srednjoškolaca u Švicarskoj koji nisu htjeli da idu u Sjedinjene Američke Države kao student na razmjeni”. Još jedan od dokaza da je meka moć SAD početkom ovog vijeka krenula opadati je i to da predsjednik Bush, nakon što je krenuo u rat u Iraku, nije uspio dobiti širu vojnu koaliciju ili ovlaštenje UN-a. Ovo je imalo dvije direktne posljedice: porast antiameričkog raspoloženja, ukidanje regrutovanja terorista, te veći trošak SAD-a za rat i rekonstrukciju. Anketa Gallup Internationala pokazala je da petnaest od dvadeset i četiri zemlje širom svijeta tvrdi da je američka vanjska politika negativno uticala na njihove stavove prema Sjedinjenim Državama (Nye, 2003).

Anketa Eurobarometra pokazala je da većina Europljana vjeruje da Sjedinjene Države imaju tendenciju igranja negativne uloge u borbi protiv globalnog siromaštva, zaštiti okoliša i održavanju mira u svijetu. Na pitanje u anketi Pew o tome u kojoj mjeri se smatra da Sjedinjene Države u obzir uzimaju interese drugih država, dvadeset od četrdeset i dvije ispitanе zemlje rekle su “ne previše” ili “ne uopšte”. Nepovoljne ocjene u mnogim zemljama bile su najveće među mladim osobama. Američka pop kultura možda je naširoko cijenjena

među mladima, ali je nepopularnost vanjske politike amerike dovela do toga da sljedeće generacije dovode u pitanje američku moć (Nye, 2003).

Američka politika postala je u značajnoj mjeri manje popularna u Europi početkom 21. vijeka. Pojavili su se čak nagovještaji da bi se nepopularnost vanjske politike SAD-a mogla prelijevati, ukazujući na nedostatak privlačnosti određenih aspekata američke popularne kulture. Roper studija iz 2003. godine pokazala je da su prvi put od 1998. godine potrošači u 30 zemalja signalizirali svoje razočaranje Amerikom, te je postalo manje vjerovatno da će kupiti Nike proizvode ili jesti u McDonaldsu. Istovremeno, popularnost devet od 12 najboljih azijskih i evropskih firmi, uključujući Sony, BMW i Panasonic, je porasla (Nye, 2003).

Nye (2003) naglašava da se ovaj pad privlačnosti ne treba samo tako odbaciti. Iako su se Sjedinjene Države oporavile od nepopularne politike zemalja u prošlosti, to je bilo u pozadini Hladnog rata, u kome su se druge zemlje i dalje bojale Sovjetskog Saveza kao najvećeg zla. Također je naglasio da je suočavanje sa remetilačkom modernošću neizbježno i stvarno, ali i da mudre politike mogu ublažiti ovu stvarnost te smanjiti ogoćenost koju ona izaziva. SAD su sličnu stvar učinile nakon Drugog svjetskog rata. Koristile su vlastite resurse meke moći te kooptirale sa drugima kroz niz saveza i institucija koji su trajali šezdeset godina. Tako su pobijedile u Hladnom ratu protiv Sovjetskog Saveza, koristeći i meku i tvrdu moć.

Nye također navodi da je istina da je rađanje prijetnje transnacionalnog terorizma sa početka vijeka povećalo američku ranjivost, te da je kao rezultat toga nastao unilateralizam koji je bio vođen strahom. Ipak, naglasio je da Sjedinjene Države ne mogu odgovoriti na nadolazeće prijetnje 21. vijeka bez saradnje sa drugim državama (Nye, 2005).

Naglasio je i da nije pametno meku moć odbacivati isključivo kao pitanje imidža, odnosa s javnošću i efemernu popularnost. Kao što je više puta navedeno, meka moć jeste oblik moći, dakle ona predstavlja sredstvo za postizanje željenih rezultata. Kada se zanemari važnost atraktivnosti Sjedinjenih Država u drugim zemljama, određena cijena se plaća. Kao najvažnije je naglasio to da, ukoliko su SAD do te mjere nepopularne u određenoj zemlji da se na proameričku nastrojenost gleda se osudom i skepticizmom, malo je vjerovatno da politički lideri te iste zemlje učine ustupke da pomognu Sjedinjenim Državama. Turska, Čile i Meksiko predstavljali su vrhunski primjer uoči rata u Iraku u martu 2003. Kada su Američke politike izgubile svoj kredibilitet i legitimitet u očima drugih, stavovi nepovjerenja su se usjekli i dodatno smanjili moć Amerike. Na primjer, nakon 11. septembra došlo je do izljeva simpatija Nijemaca prema Sjedinjenim Državama, te se Njemačka pridružila vojnoj kampanji protiv mreže Al Kaide. Ali kada su se Sjedinjene Države pripremale za nepopularni rat u

Iraku, Nijemci su izrazili široko nezadovoljstvo lažima o razlozima koje su Sjedinjene Države navele za ulazak u rat, poput navodne povezanost Iraka sa Al Kaidom i neminovne prijetnje oružjima masovnog uništenja. Njemačke sumnje bile su pojačane onim što su smatrali pristrasnim američkim medijskim izvještavanjem tokom rata i neuspjehom pronalaženja oružja ili dokazivanja veze sa Al Kaidom odmah nakon rata. Kombinacija je podstakla klimu u kojoj su procvjetale brojne teorije zavjere. Do jula 2003. godine, jedna trećina Nijemaca mislila je da je američka vlada možda čak i iscenirala prvobitne napade od 11. septembra (Nye, 2005).

Tako su i američki stavovi prema strancima otvrdnuli, te su Amerikanci počeli vjerovati da ih ostatak svijeta zaista mrzi. Neki su se Amerikanci počeli ljutiti, ne vjerovati svim muslimanima, bojkotirati francuska vina te širiti lažne glasine i vjerovati u njih. Zauzvrat, starni su počeli gledati na Amerikance kao na neinformisane i neosjetljive za bilo čije interese, pa tako i vlastite. Takve su reakcije uvelike potkopale američku meku moć (Nye, 2005).

Budući da hipoteze rada konkretno ispituju uticaj mandata predsjednika Baracka Obame, Donalda Trumpa i Joe Bidena na američku meku moć. Što se tiče Baracka Obame, činilo se da je njegov izbor za predsjednika u novembru 2008. signalizirao podmlađivanje ideje meke moći. Obama je odbacio krstaški ton i stil svojih prethodnika, tražeći umjesto toga da vrate Ameriku čvrsto natrag u uzornu tradiciju američke izuzetnosti. On je projektirao imidž Sjedinjenih Država kao zemlje koja nastoji voditi svojim primjerom, posmatrajući Ameriku kao jednu naciju među mnogima, svjesnu ograničenja američke moći i obećanja da će ponovno osnažiti američku meku moć (Hallams, 2011).

Iako je obećao oštar prekid od Bushove administracije, Obama je otkrio samo ograničenu realnost međunarodnog sistema; duboko ukorijenjeno nepovjerenje prema Sjedinjenim Državama, otpor moći SAD-a te uspon novih centara moći koji su poslužili pri razoktrivanju izazova prevođenja retorike u stvarnost (Hallams, 2011).

Dakle, dio Obamine privlačnosti za međunarodnu politiku bila je njegova težnja ka korištenju meke moći te želja da se ponovno uspostavi američki moralni kredibilitet. Obama se obavezao da će tokom svog mandata vratiti moralni položaj Amerike na način da ona jedino opet postane najbolja nada za sve koji su pozvani na slobodu. Takva uzvišena retorika bila je predvidljiva budući da je Obama nastojao sebe predstaviti kao kandidata promjene, ali je to također odražavalo opadanje međunarodnog položaja Amerike (Hallams, 2011).

Obama je svojom kampanjom izazvao nadu da će sporovi, tenzije i krize koje su mučile američke bilateralne i regionalne odnose tokom Bushevog mandata postati stvar prošlosti. Obama je svom okruženju jasno stavio do znanja svoje namjere o saradnji sa savjetnicima iz Clintonove ere, školovanim u umjetnosti pregovaranja i diplomatije. Obama je imenovao bivšeg glavnog pregovarača u BiH Richarda Holbrookea za specijalno izaslanstvo u Pakistan i Afganistan, te Clintonovog bivšeg bliskoističnog mirovnog izaslanika, Dennisa Rossa, kao specijalnog izaslanika za Iran i savjetnika za Bliski istok. Još kontroverznije, Obama je imenovao Hilary Clinton za državnog sekretara, dok je Roberta Gracea zadržao kao ministra odbrane. I Clinton i potpredsjednik Joe Biden su bili pristalice rata u Iraku, dok su ostala imenovanja uključivala bivše zvaničnike iz Bushove ere, uključujući Johna Brennana kao glavnog savjetnika za terorizam (Hallams, 2011).

Za razliku od zatvorenog pogleda na svijet njegovog prethodnika, Obamino odrastanje na Havajima i Indoneziji, te njegovo afričko naslijeđe i uticaj njegove majke, koja je radila na razvoju i mikrofinansijskim projektima u Indoneziji – dali su mu uvid i razumijevanje svijeta daleko dublje od svega što su njegovi rivali stekli u službenim posjetama. Student multikulturalizma, građanskih prava i anti-aparthejd pokreta, kao mladić, Obama je razvio “osjetljivost na potencijalni prekid veze između američke retorike i američkih akcija” koja je uticala na njegovu spoljnu politiku. Obama je također prirodni zagovornik Nyeovog pristupa meke moći, te je pojedinac koji razumije Nyeovo uvjerenje da je važan način na koji drugi vide SAD, budući da negativne percepcije i pogledi “podrivaju meku moć, te smanjuju sposobnost Sjedinjenih Država da postignu svoje ciljeve bez pribjegavanja prinudi ili plaćanju”. Za Obamu – što se tiče Nyea – meka moć nije samo osvajanje popularnosti, već u omogućavanju SAD da postigne željene rezultate, zadobiju poštovanje i povjerenje koji su im potrebni kako bi ostvarili svoje ciljeve (Hallams, 2011).

Obama je u svom inauguracijskom obraćanju izjavio da se “izbor između naše sigurnosti i naših ideala odbacuje kao lažan”, te je od samog početka nastojao da se distancira od politike i pristupa Bušove administracije. Nakon preuzimanja kancelarije, izdao je četiri izvršne naredbe: suspendovao je vojne sudove u Guantanamo Bay te je obećao da će zatvoriti objekat u roku od godinu dana; zabranio je torture; naredio je zatvaranje tajnih zatvora CIA-e; te je naredio i reviziju pritvora politike. Agresivni jezik “rata protiv terorizma” je odbačen te je Obama naredio objavljivanje “memoranduma o mučenju”, četiri memoranduma koje je napisala Kancelarija Pravnog savjetnika između 2002-2005., sa detaljima o pokušajima Bušove administracije da izgradi pravni okvir za svoje kontroverzne metode pritvora. Obama je namjerno nastojao da poništi dio štete za koju je vjerovao da je njegov prethodnik stvorio.

U svom značajnom govoru u Kairu, Obama je proglasio “novi početak između Sjedinjenih Država i muslimana širom svijeta, zasnovan na međusobnom poštovanju i obostranom interesu” (Hallams, 2011).

Neki su Obamin pristup vanjskoj politici opisali kao “psihološki realizam”, intuitivno shvaćanje da Sjedinjene Države nisu bile u stanju da nametnu sopstveni moralni i historijski narativ o ostatku svijeta. Obama je branio američki narativ i bez stida bio ponosan na njega: on je bio autentičan američki nacionalista (Nye, 2017).

Iako pragmatičan realista, Obama je također pokazao idealizam koji oduzima dah, pokazujući da je Amerika “spremna da još jednom predvodi”. U govoru u Pragu u Aprilu 2009. godine, Obama je iznio svoj ambiciozni cilj “svijeta bez nuklearnog oružja”, obavezujući se na određena odstupanja u politici, uključujući ratifikaciju Ugovora o sveobuhvatnoj zabrani testiranja, jačanju Ugovora o neširenju te smanjenju nuklearnog oružja u nacionalnoj sigurnosti SAD-a. Obama je za takvu viziju nagrađen Nobelovom nagradom za mir (Nye, 2017).

Ono što je najviše dovelo u pitanje njegovu meku moć je Obamina politika prema ratu u Afganistanu. Njegova odluka da poveća prisustvo SAD sa dodatnih 35.000 vojnika u decembru 2009. potkopala je njegove paralelne napore da preoblikuju narativ američke vanjske politike. Štaviše, njegova odluka da poveća grabežljive napade bespilotnih letjelica u Afganistanu i Pakistanu koje je inicirao Bush dodatno je pomiješala poruke sa onima koje je pokušavao reklamirati (meka moć). Obama je opisan kao Bush-lite, predsjednik koji bi mogao govoriti jezikom meke moći, te koji često pribjegava rješenjima tvrde moći. Afganistan je tako razotkrio centralnu dilemu sa kojom se Obama suočava: kako uravnotežiti svoje impulse meke moći i pogled na svijet sa realnostima svijeta koji je naslijedio (Hallams, 2011).

Na prvi pogled, Obamina odluka da poveća nivo američkih trupa u Afganistanu ukazala je na manju privrženost pojmovima meke moći nego što je najavio. Ipak, Obama nije vjerovao da je momentalno povlačenje iz Afganistana opcija koju je mogao razmotriti, s obzirom na postavljenu politiku i strategiju njegovog prethodnika. Za razliku od svog prethodnika, on je prepoznao da je određeni nivo sile u ovom slučaju neophodan, te da su se američki naponi u Afganistanu morali radije koncentrirati oko fokusirane i politički orijentisane protivterorističke operacije nego oko kampanje sa punim resursima. Glavni odstupak od njegove početne namjere o grandioznoj demokratizaciji Bliskog istoga, bio je promišljeniji i nijansiran pokušaj rekalkibracije američke strategije u regionu. Iako je Obama mjesecima bio kritiziran zbog razmatranja strategije administracije Afganistana, Obama je odvojio vrijeme

kako bi postavio pitanja koja Bush nije postavio, kao što je npr: Trebamo li pobijediti talibane?, te Je li COIN strategija u Afganistanu najbolji način za odbranu nacionalne sigurnosti SAD-a?. Obama je bio nepokolebljiv u svom uvjerenju da bi otvorena trajna posvećenost Afganistanu samo učvrstila pojam okupacije SAD-a. Obama je također bio svjestan potrebe da se prema američkim saveznicima u NATO-u ophodi sa većim poštovanjem od svog prethodnika (Hallams, 2011).

Početakom 2009. nova administracija učinila je zajednički napor da dopre do NATO-a, odbacujući naviku iz Bushove ere da grdi saveznike jer nisu dali veći doprinos trupama, tražeći umjesto toga od Evropljana da se fokusiraju na ono što bi mogli učiniti, te povećavajući finansiranje i sredstava za civilnu obnovu. U februaru 2009., potpredsjednik Joe Biden dao je govor na 45. Minhenskoj konferenciji o sigurnosnoj politici u kome je jasno stavio do znanja “novi ton” koji je Obamina administracija namjeravala postaviti u svojim odnosima sa Evropom. Međutim, Biden je jasno stavio do znanja da bi SAD očekivale više od svojih partnera. Samit povodom 60. godišnjice NATO-a u Strasbourgu se približio kraju, a Obama je uspio izvući obećanja trupa, vojnih trenera i civilnih stručnjaka iz Amerike (Nye, 2017).

Dakle, Obama je u srcu pragmatičan realista, duboko ambiciozan i odlučan o tome da rekonfigurira američku ulogu u svijetu, a ipak prožet oštroumnom sviješću da svijet u kome djeluje ponekad zahtijeva neugodne izbore. Nije samo rat u Afganistanu razotkrio dileme sa kojima se Obama suočava. Na nizu pitanja, od klimatskih promjena do izraelsko-palestinskog mirovnog procesa i izazova koji predstavljaju Sjeverna Koreja i Iran, Obama je često morao praviti kompromise. Njegov govor u Kairu bio je jasan pokušaj da se obnovi meka moć Amerike u srednjem Istoku, ali stalna podrška korumpiranom režimu Hamida Karzajija u Afganistanu (unatoč lažnim izborima) – na koje se u Washingtonu gleda kao na neophodno zlo – i neuspješno zatvaranje Guantanamo Baya i dalje su predmet spora za mnoge u Arapskom svijetu (Nye, 2017).

Uprkos tome što se činilo da su demonstranti posvećeni ravnomjernijem pristupu izraelsko-palestinskog problema, rani otpor Benjamina Netanyahua na Obamine zahtjeve za okončanjem izgradnje ilegalnih izraelskih naselja u istočnom Jerusalemu ostavio je Obamu u nemoćnim i podložnim kritikama da nije izvršio dovoljan pritisak na Netanyahua, te da je učinio malo da pomogne pri ublažavanju humanitarne situacije u Gazi (Nye, 2017).

Štaviše, iako je Obama bio uključen u mirovni proces od samog početka njegovog predsjedništva, zasnovanog na pretpostavci da je napredak na izraelsko-palestinskom frontu

povezan sa osiguravanjem arapske podrške po jednako izazovnom pitanju Irana, objavljivanje "Palestina Papers" u januaru 2011. služilo je samo razotkrivanju stepena razočaranja Obamom kod mnogih Palestinaca. Novine su oktrile užasnutost Obaminom "kapitulacijom" po pitanju nagodbe, nastavak percepcije SAD-a kao države sa "pro-izraelskom" pozicijom te odbacivanje administracije svojih prethodnika. U govoru u Washingtonu u maju 2011. Obama je pokušao povratiti inicijativu izjavom da je su izraelsko-palestinske granice trebale biti zasnovane na linijama iz 1967. godine, što je naišlo na neprijateljstvo gostujućeg Netanyahu. Kao i njegovi prethodnici, Obama je i dalje sputan moćnim jevrejskim lobijem i historijskom vezom Amerike sa Izraelom, ali je njegov stalni napor za održavanje pritiska na Netanyahu, sugerisao da je predsjednik odlučan zacrtati više uravnotežen put (Nye, 2017).

Iako je Obama o Iranu pokazao principijelniju posvećenost "konstruktivnog angažmana", politička previranja oko iranskih izbora ponovo su razotkrile granice Obaminog pristupa mekoj moći. S jedne strane, Obama je potreban kako bi se iskoristila prilika koju je pružilo bujanje anti-ahmedijanskog sedimenta i reformističkog pokreta, ali je njegov odgovor bio izrazito oprezan, irazavajući "nerado" miješanje u politička pitanja Irana s obzirom na želju da se Iran angažuje u nuklearnoj proliferaciji. Obamin je odgovor bio još jedan od dokaza njegovog instiktivnog pragmatizma i predanosti administracije "pametnoj" moći, kao i spremnosti da se svaki slučaj uzme u skladu sa njegovim zaslugama i da se razmotri odgovarajuća kombinacija tvrde i meke moći. Na drugim mjestima, Obamina nastojanja da uspostavi nove odnose s Kinom podlegla su uobičajenim pritiscima, sa sporovima oko Tajvana, deviznih kurseva, ljudskih prava i internetske cenzure. Kinezi idu toliko daleko da optužuju Američki "informacioni imperijalizam". Uprkos tome što su Kinezi optuženi za "meku trgovinu" ljudskim pravima, Obama se odlučio za strategiju tihog angažmana, uz razgovore o ljudskim pravima koji se odvijaju iza zatvorenih vrata, dok pokušava uravnotežiti kritike stanja ljudskih prava u Kini sa željom za odnosom saradnje na ključnim globalnim problemima poput klimatskih promjena (Hallams, 2011).

Američko-kineski odnosi će vjerovatno ostati težak izazov u balansiranju tenzija nadmetanja. Stavljanje meke moći u središte američke vanjske politike, Obama je prešao dug put rekonfigurisanja američke slike u svijetu – u izuzetno kratkom vremenskom periodu. Kako je Zbigniew Brzezinski tvrdio početkom 2010: Obama je poduzeo istinski ambiciozne napore za redefiniranje pogleda na svijet Sjedinjenih Američkih Država, te ponovno povezivanje Sjedinjenih Država sa novim historijskim kontekstom dvadeset prvog vijeka. On je ovo uradio izuzetno dobro. Za manje od godinu dana, sveobuhvatno je rekonceptulizirao Vanjsku politiku SAD (Hallams, 2011).

Kasnije su se počeli pojavljivati i znaci da Obamini mekši potezi počinju plaćati dividende, naročito jer Obama ima koristi od zamaha koji stvaraju domaći uspjesi, naročito reforma zdravstva, što mu je omogućilo da se fokusira na ključna pitanja vanjske politike za koja se često činilo da su u pozadini domaćih briga. Klimatske promjene bile su jedino takvo pitanje, ali čak i unatoč hitnim domaćim izazovima sa kojima se Obama suočava, on je odigrao ključnu ulogu u pomaganju u pregovorima sa Kinezima i Indijcima iza kulisa u Kopenhagenu. Iako su ti pregovori bili neobavezujući sporazum koji je bio daleko od onoga čemu su se mnogi nadali, izazovi dobijanja sveobuhvatnog, obavezujućeg sporazuma uvijek bi premašili moć uvjeravanja jednog pojedinca (Hallams, 2011).

Još značajnije, godinu dana nakon njegovog značajnog govora u Pragu, Obama i ruski predsjednik Dmitrij Medvedev potpisali su sporazum START III koji obje zemlje obavezuje da smanje svoje nuklearne arsenale za trećinu i potvrđuju zajedničku odlučnost da spriječe širenje nuklearnog oružja. Obama je stvorio polugu sa Rusijom odustajanjem od planova iz Busheve ere za raketni odbrambeni štit u Poljskoj i Češkoj Republici koji je doveo do dubokog raskola u odnosima, te je razvoj novog plana fokusirao na prijetnju projektila kratkog dometa iz Irana. Ono što je najvažnije, poboljšan odnos sa Rusijom počinje olakšavati saradnju po pitanju Irana, uz podršku Rusa oštrim novim sankcijama UN-a. Ponovljeni naglasak na diplomatiji i “resetovanju” ruskih odnosa generirali su stvarne i opipljive dobitke, što predstavlja značajan pomak daleko od često zapaljive retorike i sažetih razmjena koje su karakterizirale odnos tijekom Busheve ere (Hallams, 2011).

Mnoge od njegovih preporuka – obnavljanje partnerstava i saveza, naglasak na globalni razvoj, ulaganje u globalna javna dobra i javnu diplomatiju – bili su vidljivi u Obaminoj vanjskoj politici. Obama je pokazao obnovljenu posvećenost UN-u i NATO-u, najavljujući “novu eru angažmana” u odnosima Amerike sa UN-om, nakon problematičnih odnosa iz Bushovih godina. Obama je imenovao Susan Rice kao ambasadora u UN, vraćajući položaj na nivo kabineta te plaćajući preko 2 milijarde dolara američkih dugova u dažbinama UN-a (Hallams, 2011).

Ipak, problem za Obamu ostaje isti: osigurati da se riječi poklapaju a djelima te da američka politika i akcije nisu u suprotnosti sa porukama koje se šalju. U tom smislu, SAD su pod Obamom postigle bolji balans nego pod Bushom, ali je se ostatak politike, uključujući upotrebu sile u Afganistanu i Pakistanu te neuspjeh zatvaranja Guantanamo, koji su nastavili potkopavati imidž američke administracije počeo širiti. Navedeno je najviše razotkrilo kontradikcije u srcu pristupa administracije. U svom govoru u Kairu, Obama se trudio naglasiti svoju “predanost... vladama koje odražavaju volju naroda”. Iako postoji rasprava o

tome da “Amerika ne zna šta je najbolje za sve”, potvrdilo se Obamino nepopustljivo uvjerenje da svi ljudi žude za određenim stvarima: sposobnošću da kažu šta misle te da im se kaže o načinu na koji se njima upravlja; povjerenje u vladavinu prava i jednako provođenje pravde; vlada koja je transparentna i ne krade od ljudi; slobodu da živiš kako ti odabereš. Navedeno nisu američke ideje, već ljudska prava, što je razlog zbog koga su podržani svuda (Nye, 2017).

S obzirom na takva “nepopustljiva uvjerenja”, nije iznenađujuća činjenica da je zahtjev za “uređenom tranzicijom” nakon svrgavanja predsjednika Mubaraka razočarao mnoge: britanski novinar i veteran-dopisnik sa Bliskog istoka Robert Fisk bio je oštar u svojoj osudi administracije koja je “nacionalni interes” stavila ispred svojih proklamovanih moralnih vrijednosti, tvrdeći da će “jedan od kvarova historije sada uključivati Predsjednika SAD-a koji je pružio ruku islamskom svijetu, a zatim stisnuo šaku kada se borio protiv diktature i zahtijevao demokratiju”. Obama je zauzeo srednje tlo, želeći podržati prodemokratski pokret, bez potkopavanja dugoročnih američkih strateških interesa. Pragmatizam je, činilo se, opet bio nadmašujući princip. Drugi su kritikovali Obamu što je pristao na “trijumf militantnog islama na mjestima čiji su režimi, barem povremeno, mogli unaprijediti Zapadne interese”. Kako primjećuje Ryan Lizza, protesti u Egiptu razotkrili su “inherentne kontradikcije, administracije, koje pokušavaju istovremeno ohrabriti i sadržavati snage revolucije”, pri čemu se i sam Obama osjeća nelagodno zbog vlastite “hladne odvojenosti od naroda” (Nye, 2017).

Ipak, Obamin odgovor nije bio toliko kontradiktoran kako bi se moglo očekivati: njegov instinkt bio je da podrži zahtjeve demonстранata za slobodu i demokraciju, u isto vrijeme osiguravajući da se zemlju pažljivo “usmjerava” ka istinskoj demokratskoj transformaciji. Obama također nije želio urezati američke utiske izazvane Mubarakovim odlaskom na događaje u Iraku, niti je želio vidjeti potpuni vacuum moći muslimanskog bratstva koji bi prijetio potkopavanju traženja prava od strane demonстранata – ili strateških interesa SAD. Njegov pristup zastupao je snažno nagovaranje, privatno pozivajući Mubaraka da istraži izgleda za tranziciju redara, prije nego što se javno pozove da ta tranzicija “počne sada” (Nye, 2017).

To je pristup koji je opisan kao antiideološki konsekvencijalizam, te je ponovno bio korišten dok je Obamina administracija raspravljala o tome kakav je pravac akcije pri zauzimanju Libije, krizu koja je još oštrije razotkrila raskol u srcu administracije. S jedne strane, “Obamine ratne žene”, liberalni intervencionisti poput Samantha Power, Susan Rice, Gayle Smith i Hilary Clinton, navodno su natjerale predsjednika da interveniše u Libiji, čemu su se na početku suprotstavili pretežno muški realisti, poput ministra odbrane Roberta Gatesa.

Hilary Clinton i Samantha Power naročito su nagnale predsjednika da zauzme pametan pristup moći, koristeći meku moć da diplomatski izoluju Gadafija, a da pomognu pri uklanjanju Libije iz sjedišta Vijeća sigurnosti UN-a. Dok je administracija raspravljala o vojnim opcijama, rasla je percepcija da su Velika Britanija i Francuska uvlačile Obamu u sukob, ali process donošenja odluka još jednom oktriva da je administracija pažljivo vagala svoje mogućnosti, svjesna načina na koji bi se njihova djela mogla percipirati u arapskom svijetu, kao i odlučnosti da se radi kroz UN i Arapsku ligu. Hillary Clinton opravdala je odgovor Sjedinjenih Američkih Država na podržavanje Arapske lige od strane Vijeća sigurnosti (Hallams, 2011).

Za kritičare Obame, njegov “konsekvencijalistički” pristup vanjskoj politici, onaj koji svakom predmetu pristupa vagajući dokaze s obje strane na način koji dolikuje advokatu, predstavlja problem. Obama često izgleda kao paradoks: predsjednik koji naizgled prihvaća meku moć, ali je povećao SAD vojnu obavezu u Afganistanu; koji je proglasio novu eru konstruktivnog angažmana s Iranom, samo kako bi se povremeno vratio tvrdolinijaškoj retorici iz Bushove ere; koji je obećao da će zatvoriti Guantanamo, ali to nije učinio; koji govori u prilog demokratiji, slobodi i ljudskim pravima, ali dugo razmatra da li će podržati protestne pokrete koji traže upravo ta prava; koji proglašava Ameriku kao “posljednju, najbolju nadu na zemlji”, istovremeno govoreći o granicama američke moći (Hallams, 2011).

Za neke, Obamina politika prema pitanjima poput Irana ili arapskih protesta nije pametna, ali jednostavno predstavlja “lošu logiku”. Za Marka Levinea “odbijanje da podrži profesionalce u region demokratskih pokreta niti je posebno poštovana, niti predstavlja uklanjanje smetnje. To je snažan oblik akcije u korist statusa quo, i veći dio regiona ga shvata na taj način”. Dakle, Obamin instiktivni pragmatizam gura ga prema sredini, gdje se vidi da mu nedostaje hrabrost njegovih ubjeđenja. Lijevi kritičari objavili su osude predsjednika koji je obećao “promjenu” u vanjskoj politici SAD-a, ali koji, oni tvrde, nije uspio odstupiti od normi koje su uređivale američku politiku kroz veći dio njene modern historije: globalna hegemonija, militarizam i imperijalizam (Nye, 2017).

Ipak, moguće je da kritičari Obame ne shvataju da su složenost i pragmatizam za koje se čini da leže u srcu njegove vanjske politike, iako ne uvijek cijenjene od strane javnosti i političkih komentatora, sigurno predstavlja jednu od njegovih prednosti. Čini se da Obama ima principljivu sposobnost da vidi svijet, ne isključivo u crno-bijeloj formi, nego i u različitim nijansama koje ga prožimaju. Ipak, opšta politika intervencije u podršci predemokratskim pokretima možda nije uvijek pravi izbor, čak iako se moralno čini ispravnim: niti to čini

isključivanje “liberalnog intervencionizma” na temelju toga što podstiče ogorčenost prema SAD ili uvlači SAD u sukobe u kojima njeni vitalni interesi nisu u pitanju (Nye, 2017).

Prepuštanje decenijama američke prodaje oružja neugodnim režimima moglo bi učinite više za jačanje američke globalne slike od bilo kojeg pojedinačnog govora. Moguće je da Obami nedostaju hrabrost vodstva i njegovih uvjerenja kako bi donio istinske promjene, ali tim više nijansirano, studiozno i pragmatično vodstvo koje je do sada pružio obećavanu zacrtati uravnoteženiji put kroz turbulentna vremena (Nye, 2017).

To je razlog zbog koga je američka administracija započela javnu diplomatiju iz drugog mandata Bushove administracije te dosegla vrhunac za vrijeme Obamina dva predsjednička mandata. Nije bilo pogrešno navesti da je Obama imao više koristi od meke moći nego od tvrde moći. Iako je povukao SAD trupe iz Iraka te prešao na proxy grupe umjesto da rasporedi američke vojnike, apelovao je na diplomatska rješenja, a ne na silu prinuda kako bi se prekinuli sukobi, npr. iranski nuklearni sporazum. Ipak, čim je Donald Trump postao predsjednikom, preokrenut je veliki broj pokušaja Obamine administracije te je zanemarena meka moć. Trumpova politika “Amerika na prvom mjestu” temeljila se na: (1) njegovom pristupu sa nultom sumom; (2) njegovom isključujućem stavu prema suparnicima; (3) nacionalni protekcionizam (Karatat & Celik, 2021).

Kada je Donald Trump izjavio da će se kandidovati za predsjednika ispred Republikanaca, njegovu su odluku ismijavali i demokrate i republikanci. Ipak, uspio je pobijediti sve republikanske kandidate te postati rivalom bivše prve dame Hilary Clinton, kandidatkinje demokrate, nije se očekivalo da će pobijediti na izborima. Trump je u medijima definisan kao razvratnik, bogati biznismen, slavna ličnost, plejboj, pa čak i pretpostavljen kao moron. Ipak, uprkos njegovim antimuslimanskim, ksenofobičnim, antiimigrantskim, anti-ljevičarskim i provokativnim govorima, smatralo se da bi mogao pobijediti na izborima. Većina američkih medija usprotivila mu se i koristila ciničan jezik protiv njega. Ipak, Trump milijarder izenađujuće je pobijedio na izborima obraćajući se nižim slojevima američkog naroda i nacionalistima. Na taj su način američki građani izabrali osobu sa jednom od najgorih slika (meka moć) kako bi postali predsjednikom Sjedinjenih Američkih Država, zemlje broj jedan u indeksu meke moći (Karatat & Celik, 2021).

Čim je preuzeo vlast, američke elite brinule su se da će uništiti državni poredak. Zapravo, nisu pogriješili, budući da je Trumpov lik bio prikladan da preokrene sistem vlasti. Prema Blackwill-u (2019), Trump ima loše, haotične i brzoplete radnje, koje impliciraju i povlačenje svijetom i dominaciju njime. On ima nepredvidivo i kontradiktorno ponašanje. Prema nekim

provjeravačima činjenica, Trump je iznosio nekoliko pogrešnih i obmanjujućih potraživanja svaki dan. Osim toga, za njega se tvrdi da je toliko ovisan o moći da voli samo jake lidere kao što su Redžep Tajip Erdogan i Vladimir Putin. S druge strane, naglašavao je svoju mržnju prema imigrantima, tvrdeći da kradu poslove američkih ljudi. To što je evangelistički kršćanin također je uticalo na njegovu vanjsku politiku ka oi na njegovo vjerovanje. Još jedan od faktora koji su podigli njegovu aroganciju je njegova boja kože uparena sa njegovim suprematističkim mislima, koje su diskriminatorne i uzdižu Trumpove ljude. Konačno, Trump je bio itekako svjestan američke snage, ali je smatrao da je bila zloupotrebljena i potrošena, čime je ona erodirala. Stoga je sam pokušavao spriječiti opadanje američke moći, i činilo sa kako od toga crpi lično i nacionalno zadovoljstvo(Nye, 2021).

Trumo je svoj mandat započeo dovodeći u pitanje i američki i svjetski poredak. U suštini, zabranio je ulazak imigrantima i pokušao podignuti zid na meksičkoj granici. Također je zabranio građanima nekoliko muslimanskih zemalja da uđu u Sjedinjene Države, što je nazvano vjerskom diskriminacijom. Osim toga, njegovi nacionalistički govori navodno su podstakli bijelu supremaciju, što je završilo sa nekoliko masovnih strijeljanja. Također je vrijeđao etnički demokratske i raso raznolike kongresmenke da se vrate tamo odakle su i došle. Tako je predsjednik Trump počeo štetiti mekoj moći SAD u domovini, čime je smanjena njena privlačnost, jedan od osnovnih stubova američke meke moći. Normalno, ukoliko se nekoj zemlji dive stranci, njena meka moć bi trebala biti velika. SAD ima mnogo stvari kojima bi mogla privući stranu javnost, ali su Trumpovi postupci implicirali da su za Amerikance svi ostali stranci (Nye, 2021).

Na međunarodnom planu, pozvao je povlačenje SAD iz Svjetske trgovinske organizacije. Također je odbio Transpacifičko partnerstvo te pokušao poništiti Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA). Trump se također povukao iz Pariskog klimatskog sporazuma i UN-ovog Vijeća za ljudska prava. Nye (2021) takve politike vidi kao manifestaciju načina na koji Trump i dalje vidi interese SAD kao vršenje američkog uticaja isključivo kroz tvrdnu moć. Osim takve egocentrične politike, Trump se također povukao iz Zajedničkog sveobuhvatnog plana akcije (JCPOA) koja je imala za cilj smanjenje iranskog programa obogaćivanja uranijuma te je ponovno uvela sankcije Iranu unatoč tome što Iran nije prekršio dogovor. Osim toga, Trumpova administracija je premjestila američku ambasadu iz Tel Aviva u Jerusalim te je priznala ilegalna izraelska naselja i aneksiju Golan Heights. Generalno, njegova bliskoistočna politika je bila uglavnom suprotna od Obamine. Zbog toga je napustio većinu onoga što je Obama započeo ranije. Što se tiče NATO-a, prije nego što je izabran, Trump je tvrdio da je NATO zastario te je prijetio da će odustati. Nakon što je postao

predsjednik, nastavio je kritikovati članice NATO-a, naročito zato što nisu preuzele teret organizacije. Ipak, od prvih dana 2020. godine ublažio je svoju retoriku protiv NATO-a (Karatas & Celik, 2021).

Trump je imao nedosljedan karakter, ali veći broj odluka tokom njegovog mandata nije bio bez obrazloženja. Na primjer, u vezi sa članstvom u NATO-u, njegove optužbe o drugim članicama NATO-a koje troškove odbrane drže ispod 2% državnog BDP-a nije bilo nelogično. Požalio se da bi SAD zaradile više da su tako razmišljale. Trump je također tvrdio da je skuplje, ali manje korisno biti usamljen stabilizator svijeta. Kao drugi primjer, on od američke vojske nije tražio da se bori u Afganistanu, Iraku i Siriji, jer je mislio da Amerika troši svoje izvore tamo uzalud. Odustajanje od navedenog počelo je tokom Obamine ere, ali ni Obama i Trump nisu uspjeli u toj namjeri. Na primjer, da su napadnute zemlje stabilizovane, to bi bio veliki plus za meku moć Amerike. S druge strane, mnoge od njegovih politika bile su racionalne. Čini se da, kada je Donald Trump donio odluku, prisjetio se svog poznatog mota “Amerika na prvom mjestu”. Primjer ovog mentaliteta je njegovo dijeljenje strane pomoći prema nivou protivljenja američkim ciljevima. Strana pomoć je pomoć koju se daje stranim državama kako bi pomogle njihovom oporavku tijekom katastrofe, zadovoljile svoje temeljne potrebe i stekle nove prijatelje. Ipak, Trumpova administracija je naoružala i ucjenjivala male zemlje sa stranom pomoći (Karatas & Celik, 2021).

Osim toga, moto “Amerika na prvom mjestu” potaknuo je trgovinski rat između Kine i evropskih saveznika. Prema Liju (2017), Trump je pokušavao izvući se iz multilateralnih sporazuma te ih zamijeniti bilateralnim. Tvrdio je da su SAD izgubile svoju konkurentnost zbog trenutnog internacionalnog ekonomskog poretka (Koh, 2019). Prema Guidi (2018), međunarodni poredak u Trumpovom umu je bio anarhičan. Stoga je Trump vjerovatno smatrao da, iako su SAD jedina supersila, treba da imaju koristi od te moći na najvišem nivou i da izbjegavaju da je troše na rivalske zemlje. Ipak, manja je vjerovatnost da će nacionalno-protekcioniistički, anarhični pristup u pristup nulte sume biti uspješan u eri globalizacije, čemu su mnogo pridonijele i same SAD (Fletcher, 2019). Stiglitz (2018) tvrdio je da će Trump propasti zbog nekoliko načina, poput precjenjivanja pregovaračke moći SAD-a, potcjenjivanja pravnih napetosti i smanjenja uloge SAD-a u globalnoj ekonomiji. Zaista, sa 23% udjela u globalnom BDP-u, američka ekonomija nema uticaja na druge ekonomije osim malih. EU ili Kinu nije moguće prilagoditi američkim uslovima, budući da obje imaju ekonomiju jednako veliku kao i SAD. Trump je testirao ekonomsku snagu SAD kroz carinske tarife i sankcije, ali nije dobio ono što je želio. Tokom svojih posljednjih dana u Bijeloj Kući,

kada nije bio toliko uporan kao u ranim danima svog predsjedništva, odstupio je od dogovora sa Kinom, EU, NAFTA-om, NATO-om itd.

Što se tiče Trumpovog efekta na meku moć SAD-a, meka moć zemlje pala je sa prvog mjesta u 2016. na treće mjesto u 2019. (McClory, 2019). Ovaj pad je vezan za loš rad vlade koja je krajem 2018. godine bila ugašena duže nego ikad u historiji, pokušaje trgovinskih ratova sa drugim zemljama, masovne pucnjave u zemlji i Trumpove antiimigrantske nacionalističke politike (Frazee, 2018). Ipak, sredstva meke moći koja funkcionišu nezavisno od Vlade, kao što su obrazovanje, kultura i tehnologija i dalje su na vrhu liste.

Nye jednom prilikom izjavio kako se Trump prilagodio američkoj spoljnopolitičkoj tradiciji i kako ne očekuje da će on otići daleko. On je bio uvjeren da će se američka moć oporaviti nakon Trumpate je podsjetio da bi se SAD mogle osloboditi uticaja Vijetnamskog rata na svoju meku moć (Yavuzaslan & Cetin, 2016).

To je razlog zbog koga je nacionalizam ponovno porastao, a ksenofobija se povećala. U takvim je uslovima bilo uobičajeno da stanovništvo bira nacionalističkog kandidata za predsjednika. Također, ovo nije slučaj samo za Sjedinjene Američke Države. Postoji mnogo nacionalističkih vođa koji su izabrani na nedavnim izborima diljem svijeta. Dakle, u vrijeme kada je nacionalizam ponovno u usponu, nije bilo čudno vidjeti Trumpa izabranog za predsjednika SAD-a. Tačno je da je on ignorisao, ali čini se da on i neki Amerikanci vjeruju da ljudi najprije moraju sačuvati tvrdnu moć, ekonomsku moć i superiornost. Pored toga, budući da Trump nije bio uzrok nego rezultat, potrebno je kritizirati i američko biračko tijelo jer su ga izabrali za svoga predsjednika. Drugim riječima, Amerikanci su dijelom zaslužni za slabljenje američke meke moći, koju se, zajedno sa tvrdom moći, vidi kao stub hegemonije (Yavuzaslan & Cetin, 2016).

Konačno, Biden je zamijenio Trumpa, ali bi potonji mogao pobijediti na sljedećim izborima u slučaju da postane kandidat za republikance. Biden je povratio povjerenje evropskih saveznika Amerike, naročito zbog podrške Ukrajini protiv Rusije, ali pitanje je da li će takva politika biti od koristi za potrebe imidža Ameirke. Također, bilo koji drugi republikanski predsjednik (ili Trump) koji bi naslijedio Bidena, Ameriku može vratiti u doba uslova meke moći Trumpa ili George W. Busha. Pošto je više od 70 miliona ljudi glasalo za Trumpa na posljednim izborima, predsjedništvo Trumpa ili nekog drugog tvrdolinijaša vrlo je vjerovatno. Takve promjene na američkom tronu sigurno će uticati na meku moć SAD-a. To znači da će meka moć SAD proći kroz težak test u narednim godinama (Yavuzaslan & Cetin, 2016).

Predsjednik Joe Biden bio je iskusan političar koji je služio kao predsjedavajući senatskog odbora za vanjske poslove, te razumije uloge meke moći u izgradnji snage SAD-a u inostranstvu. Biden je 2021. godine na Konferenciji virtualne sigurnosti jasno naglasio da Sjedinjene Države moraju obnoviti svoje trajne prednosti sa ciljem zadovoljavanja današnjih izazova sa pozicije snage. Također je najavio bolju izgradnju ekonomskih izvora, povraćanje vlastitog mjesta u međunarodnim institucijama, podizanje vlastite vrijednosti kod kuće i branjenje istih širom svijeta; modernizovanje vojnih sposobnosti te revitalizaciju američke mreže saveza bez premca i partnerstava (Yavuzaslan & Cetin, 2016).

Na početku svog predsjedničkog mandata, Biden je izjavio “Amerika se vratila”. Među drugim stvarima, predsjednik je obećao da će izvući američku vojsku vječnih ratova, obnoviti bliske odnose sa najvažnijim američkim partnerima, te vratiti američko vodstvo u inostranstvu (Demczuk, 2022).

Može se reći da je u nekim aspektima vizija meke moći vanjska politika. U početku Bidenovog mandata, SAD su se ponovno pridružile Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji i Pariškom klimatskom sporazumu. SAD su se aktivno udružile s međunarodnom zajednicom za borbu protiv COVID-19, te su, na sličan način, saradivale sa Evropskom unijom i Ujedinjenim Kraljevstvom na polju klimatskih promjena. Ipak, na kraju prve godine Bidenovog mandata, Kina, i nedavno Rusija, stvorile su velik ekonomski, politički i vojni pritisak na SAD, podsjećajući Bidena na njegove aspiracije stvaranja supersile od Amerike. I Xi Jinping i Vladimir Putin Bidena su prisilili da se prilagodi njegovoj vanjskoj politici, od meke moći do Nyeovog koncepta tvrde moći (Demczuk, 2022).

Dok je predsjednik Trump ograničio američku moć na ekonomsku, za Joea Bidena se smatralo da će morati rasporediti ukupan domet kapaciteta američke moći. Administracija ne može oklijevati da upotrijebi vojnu silu ukoliko je to potrebno, niti će oklijevati da pribjegne ekonomskim sankcijama, ali će i novi predsjednik imati potrebu da koristi meku moć. Vjeruje se da Bidenova administracija mora vratiti imidž Sjedinjenim Državama, kotristeći javnu diplomatiju, brendiranje nacije, ulaganje u međunarodne organizacije, agencije i sklapanje ugovora. Istovremeno, značajno je istaći da gomilanje ruske vojske u blizini ukrajinske granice ne prijete direktno američkim interesima. Međutim, kako bi se zadržao određen uticaj u međunarodnoj zajednici, kao i očuvao status SAD-a kao supersile, Biden mora podržati Ukrajinu u pomaganju da se izbjegnu dodatne ruske vojne akcije. Kako bi navedeno bilo efikasno, predsjednik bi trebao primjenjivati američku meku moć u jedinstvu sa ostatkom EU (Demczuk, 2022).

Jedinstvo je temeljni faktor u borbi protiv ruske agresije. Putin zna da se meka i tvrda moć SAD značajno povećava kada se primjenjuje kolektivno, dok je jedan od njegovih razloga da započne sadašnju krizu bilo potkopavanje evropskog jedinstva. Ruski lider je svjestan da se sve evropske nacije ne brinu o sigurnosnoj situaciji u istočnoj Evropi na isti način kao Ukrajina, Poljska ili Letonija. Uostalom, iz geopolitičke perspektive, zemlje poput Italije, Španije ili Portugala imaju manje interese te je shodno tome moguće očekivati manju uključenost u rješavanje sukoba. Kao rezultat, Biden ne bi trebao računati na to da će Evropa djelovati kao jedno sa SAD-om, već da će promijeniti svoju strategiju politike, i umjesto oslanjanja na meku moć kao i na tvrdu moć, koristiti prisilnu dipolomatiju koja bi mogla imati više potencijala da bude uspješna metoda u vraćanju stabilnosti regionu (Demczuk, 2022).

ZAKLJUČAK

Ovaj magistarski rad je naglasio važnost razumijevanja i analize mehanizama meke moći u savremenom svijetu. Kroz prizmu američke politike meke moći moguće je primijetiti kako su instrumenti meke moći, poput kulture, obrazovanja, diplomacije i tehnologije, postali ključni prilikom oblikovanja globalnih odnosa i uticaja.

Istraživanje je pokazalo kako su SAD, i pored promjena i izazova koji je donio globalni kontekst, zadržale sopstvenu poziciju vodećih aktera u korištenju meke moći. Putem projekcije vlastitih idela, vrijednosti i institucija, Sjedinjene Američke Države uspjele su proširiti svoj uticaj i privlačnost diljem svijeta.

Ipak, one su se u 21. vijeku suočile sa brojnim izazovima poput porasta konkurencije, globalnih političkih prevrata i promjene tehnološke paradgime. To je razlog zbog koga američka politika meke moći zahtijeva kontinuirano prilagođavanje i inovacija kako bi ostala efikasna i relevantna u dinamičnom međunarodnom okruženju.

Glavna premisa o mekoj moći SAD u 21. vijeku ovog rada, zasnovana na hipotezama, jeste da je u 21. vijeku meka moć SAD-a doživjela sljedeći tok rasta i opadanja, ovisno o mandatima predsjednika u datom periodu:

1. GEORGE W. BUSH (pad snage meke moći SAD, negativno);
2. BARACK OBAMA (porast meke moći, pozitivan efekat na meku moć SAD)
3. DONALD TRUMP (izrazito negativna slika SAD u svijetu, pad meke moći, negativno)
4. JOE BIDEN (djelomičan oporavak meke moći SAD, pozitivan efekat).

Navedena analiza potvrdila je sve hipoteze rada, prema kojima je mandat Baracka Obame pozitivno uticao na meku moć SAD (H1), Donalda Trampa negativno (H2), te Joa Bidena pozitivno (H3).

Također, ovaj rad je istakao i neke od temeljnih alata i strategija koje su SAD koristile i mogu koristiti kako bi u 21. vijeku ojačale svoju meku moć, u koje spadaju ulaganje u obrazovanje, promicanje kulturne raznolikosti, podrška tehnološkom napretku i inovacijama kao i jačanje diplomatskih veza i međunarodne saradnje.

Nadalje, važnost prilagodljivosti i inkluzivnosti je naglašena u američkoj politici meke moći sa ciljem osiguravanja da njeni naponi reflektiraju stvarne potrebe i interese raznolikih

globalnih dionika. Putem kontinuirane evaluacije, saradnje i prilagodbe, Sjedinjene Američke Države imaju mogućnost nastaviti da budu ključni igrači u oblikovanju svjetske politike putem meke moći u 21. vijeku.

LITERATURA

- Abdul-Hay, S. (2014). *Smart power in foreign policy, a study in the tools of Iranian foreign policy towards Lebanon (2013-2015), (1 st edition)*. Egypt: Dar Al-Bashir for Culture and Science.
- Al-Bakri, J. (2006). The American cultural invasion of the Arab region. *Iraqi Future Journal*, 6, , 38-42.
- Alden, D., Steenkamp, J., & Batra, R. (2006). Consumer attitudes toward marketplace globalization: structure, antecedents and consequences. *International Journal of Research in Marketing*, Vol. 23 No. 3 , 227-239.
- Al-Jader, S. (2013). American employment of civil society organizations. *International Studies*, 55 , 1-26.
- Al-Jasour, N. (2008). *Encyclopedia of political, philosophical and international terms*. Dar Al-Nahda: Al-Arabiya for Printing Publishing and Distribution.
- Al-Khazraji, T. (2000). *Political and international relations and negotiation management strategy, 1st edition*. Amman: Dar Al-Maysarah.
- Allah-Ajrash, N. A., & Khayoun, A. K. (2023). The Pillars of Soft Power. *Russian Law Journal*, Volume XI , 205-213.
- Al-Nuaimi, A. (2010). *Foreign policy, (1st Edition)*. Amman: Zahran House for Publishing.
- Al-Rafi'i, A. M. (2016). *Soft power and its impact on the future of American hegemony*. Dar Al Sanhoury for Legal and Political Science.
- Andersson, J., & Borgvall, J. (2011). *Securing the global brand strategy: global standardization or local adaptation - master thesis*. Växjö, Sweden: Linnaeus University.
- Anholt, S. (2007). *Competitive Identity, The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave-McMillan.
- Anholt, S., & Hildreth, S. (2004). *Brand America – The Mother of All Brands*. London: Cyanbooks.
- Ari, T. (2001). *International relations and foreign policy*. Istanbul: Alfa.
- Aziz, Z., & Al-Khafaji, Z. (2020). Soft power in Turkish foreign policy towards the middle east: a study in political geography. *Babylon University Journal of Human Sciences*, 28(2) , 197-222.

- Bakir, A. (2021). Soft power in action: towards a theoretical framework. *Siyasat Arabiya*, 9(53), 62-82.
- Becker, D., & Marecek, J. (2008). Dreaming the American Dream: Individualism and Positiv Psychology. *Social and Personality Psychology Compass* 2/5, 1767-1782.
- Bernays, L. (1952). *Public Relations*. Oklahoma: University of Oklahoma Press.
- Brown, C., & Ainley, K. (2007). *Understanding international 2nd edition*. Istanbul: Yayin Odasi.
- Brubacker, W. (1990). Immigration, Citizenship, and the Nation State in France and Germany: A Comparative Historical Analysis. *International Sociology* 5 (4), 379-407.
- Bruce Hall, R. (1960). *National Collective Identity: Social Constructs and International System*. New York: Columbia University Press.
- Bui, P. (2022). Defining American National Identity: An Exploration into Measurement and Its Outcomes. *Nationalities Papers*, 2022, 1–19.
- Chan, W. (2019). *Soft power and paradiplomacy of the Hong Kong Special Administrative Region: a critical appraisal*. Hong Kong: Hong Kong Baptist University.
- Chomsky, N. (2017). *Rekvijem za američki san*. Zagreb: Sandorf.
- Cope, E., & Sandys, J. (2010). *Aristotle: Rhetoric (Vol. 2)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cox, R. (2004). Beyond empire and terror: critical reflactions on the political economy of World Order. *New Political Economy*, 9(3), 18-25.
- DeMartino, M. (2020). Soft Power: theoretical framework and political foundations. *Przegląd Europejski*, ISSN: 1641-2478, vol. 2020, no. 4., 12-31.
- Demczuk, A. (2022). Biden's Soft Power vs. Coercive Diplomacy and Responding to Russia's Invasion of Ukraine. *Teka of Political Science and International Relations – UMCS*, 2022, 17/1, 7-21.
- Dubber, J., & Donaldson, A. (2015). *How Soft Power Can Help Meet International Challenges*. British Council.
- Fletcher, T. (2019). Soft Power Is About Attraction Rather Than Coercion. *The National*, 2019, 1-10.

- Foner, E. (2001). American Freedom in a Global Age. *The American Historical Review*, Vol. 106, No. 1 , 1-16.
- Fraze, G. (2018). *Is Trump Undermining America's Most Persuasive Form Of Global Power*.
- Gonlubol, M. (2000). *International politics, 5th edition*. Istanbul: Siyasal Kitabevi.
- Guida, A. (2018). The Soft-Power Benefits Of Educating The World's Leaders. *HEPI*, 16 , 1-10.
- Hallams, E. (2011). From Crusader to Exemplar: Bush, Obama and the Reinvigoration of America's Soft Power. *European Journal of American Studies*, 6-11 , 1-26.
- Hallams, E. (2011). From Crusader to Exemplar: Bush, Obama and the Reinvigoration of America's Soft Power. *European Journal of American Studies*, 6 (1) , 4-23.
- Hamdan, M. (2010). *The soft war, (1st edition)*. Beirut: Dar Al-Walaa for Printing and Publishing.
- Hartz, L. (1955). *The Liberal Tradition in America: An Interpretation of American Political Thought Since the Revolution*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Hollinger, D. (1995). *Postethnic America: Beyond Multiculturalism*. New York: Basic Books.
- Horvat, L. (2017). *New York kao brend*. Zagreb: University of Zagreb, Faculty of Political Science.
- Hough, P. (2008). *Understanding Global Security*. New York: Routledge.
- Huntigton, P. (2007). *Tko smo mi? – Izazovi identitetu SAD-a*. Zagreb: Izvori.
- Huntington, S. (1997). The Erosion of American National Interests. *Foreign Affairs* 76 (5) , 28-49.
- Hwang, E. (2008). *China's soft power and growing influence in Southeast Asia*. Monterey, CA.: Naval Postgraduate School .
- Jeung, R., Horse, A., Popovic, T., & Lim, R. (2021). *Stop AAPI Hate National Report*.
- Karatas, I., & Celik, A. H. (2021). The US Soft Power and the Trump Effect on It. *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2) , 249-265.
- Koh, H. (2019). Trump Change: Unilateralism And The “Disruption Myth” in International Trade. *The Yale Journal Of International Law Online*, 44(96) , 96-103.

- Kohn, H. (1932). *Nationalism and Imperialism in the Hither East*. London: Routledge.
- Kosor, T. (2012). *Novi mediji i javna diplomacija SAD-a*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti sveučilišta u Zagrebu.
- Layne, C. (1993). The unipolar illusion: Why new great powers will rise. *International Security*, 17 (4) , 88-100.
- Layne, C. (1993). The unipolar illusion: Why new great powers will rise. *International Security*, 17 (4) , 88-100.
- Lee, M.-Y., Knight, D., & Kim, Y. K. (2008). Brand analysis of US global brand in comparison with domestic brands in Mexico, Korea and Japan. *Volume 17 · Number 3* , 163-174.
- Levy, M., & White, M. (2020). *Immigration and the American Ethos*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Li, A. (2017). China Facing The Trump Presidency: Opportunities For Global Power Projection? *China Perspectives [Online]*, 2017(2) , 69-73.
- Lord, C. (2006). *Losing hearts and minds, public diplomacy and strategic influence in the age of terror*. New York: Praeger Security.
- Mahmoud, S. (2018). *Soft power in Israeli Foreign Policy towards the countries south of the Nile Basin (1994_2017)*. Gaza: Al-Azhar University.
- McClory, J. (2019). *The Soft Power 30*. Portland: USC Center on Public Diplomacy.
- Muhammad, F. (1992). *Diplomacy in a changing world (1st edition)*. Baghdad: Dar Al-Hikma for Printing and Publishing, University of Baghdad.
- Muhammad, N. (2017). *Soft power in international relations: a case study of Turkey 2002-2017*. Lakhdar Al-Wadi: Martyr Hama University.
- Murphy, P. (2010). *The limits of soft power*. Monash: Monash University ePress.
- Nabil, A. (2001). *Arab culture as the age of information*. Kuwait: National Council for Culture, Arts and Literature.
- Nye, J. (2005). Soft power and higher education. *In Forum for the future of higher education (pp. 11)* , 11-14.

- Nye, J. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power. 1st edition.* . New York: Basic Books.
- Nye, J. (2021). Soft Power: The Evolution of a Concept. *Journal of Political Power*, 10 , 1-10.
- Nye, J. (2005). *Soft power: The means to success in world politics, 1st edition.* Istanbul: Elips Kitap.
- Nye, J. (2017). *Soft power: the origins and political progress of a concept.* Cambridge, MA: University of Harvard.
- Nye, J. (2017). Soft power: the origins and political progress of a concept. *Palgrave communications*, 3(1) , 1-3.
- Nye, J. (2010). *The new public diplomacy.* New York: Project syndicate.
- Nye, J. (2003). *The paraodox of American power: Why the World's superpower can't go it alone - 1st ed.* . Istanbul: Literatur.
- Nye, S. J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics.* Jackson (TN): Public Affairs.
- Olins, W. (2008). *Brendovi – marke u suvremenom svijetu.* Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- Pandžić-Skoko, M. (2023). *Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Američkih Država.* Zagreb: Veleučilište Edward Bernays, Zagreb.
- Pandžić-Skoko, M. (2023). *Uspon i pad američkog sna kao ključnog aduta meke moći Sjedinjenih Država.* Zagreb: Veleučilište Edward Bernays.
- Parmar, I., & Cox, M. (2010). *Soft power and US Foreign Policy - Theoretical, historical and contemporary perspectives.* London: Routledge.
- Patalakh, A. (2016). Assessment of soft power strategies: towards an aggregative analytical model for country-focused case study research. *Croatian International Relations Review*, 22(76) , 85-112.
- Polany, K. (2009). *The great transformation: The political and economic origins of our time, 8th edition.* Istanbul: İletisim.

- Putre-Jakovljević, J. (2019). *Poluge meke moći u politici Sjedinjenih Američkih Država prema Sovjetskom Savezu u vrijeme Hladnog rata, 1945-1962*. Beograd: Univerzitet u Beogradu.
- Rifkin, J. (2006). *Europski san – kako europska vizija budućnosti polako zasjenjuje američki san*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rocha-Brito, B. (2010). Hard, Soft or Smart Power - Conceptual discussion or strategic definition? *janus.net, e-journal of International Relations, vol. 1, no 1.* , 112-114.
- Runde, D. (2016). *Soft Power and Security. Global Forecast*.
- Sardar, Z., & Wyn-Davies, M. (2003). *Zašto ljudi mrze Ameriku?* Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Schildkraut, D. (2011). *Americanism in the Twenty-First Century: Public Opinion in the Age of Immigration*. New York: Cambridge University Press.
- Schildkraut, D. (2014). Boundaries of American Identity: Evolving Understandings of Us. *Annual Review of Political Science, 17 (1)* , 441-460.
- Simić, D. (1999). *Poredak sveta*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Skoko, B. (2009). *Država kao brend*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Skoko, B., & Gluvažević, D. (2016). Države kao turistički brendovi: kreiranje, upravljanje i vrednovanje. *Media Studies, 2016, 7 (13)* , 78-101.
- Skoko, B., & Kovačić, V. (2009). Koncept meke moći država i njegova primjena na Republiku Hrvatsku. *Polemos 12 1* , 29-49.
- Smith, & Roger. (1993). Beyond Tocqueville, Myrdal, and Hartz: The Multiple Traditions in America. *The American Political Science Review 87 (3)* , 549-566.
- Snow, N. (2015). *Public Diplomacy and Public Relations: Will the Twain Ever Meet?* New York: Peter Lang Publishing.
- Snow, N. (2009). *Rethinking Public Diplomacy*. New York : Routledge.
- Stiglitz, J. (2018). Trump And Globalization. *J.Policy Model, 40* , 7-14.
- Sumer, G. (2008). The origins of American foreign policy and the culture of American foreign policy. *Journal of International Relations. 5(19)* , 119/144.

Treverton, G., & Jones, S. (2005). *Measuring National Power*. Santa Monica: Rand Corporationb.

Uste, A. N., & Aydin, U. S. (2023). New Dimensions of Soft Power in the 21st Century. *Vol 10 No 1 S 1*, 198-203.

Uzer, U. (2013). The discussions of uni-polarity in 21st century. *Bilge Strateji*, 1(8), 18-36.

Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State. *The American Political Science Review*, Vol. 88, No. 2, 385-395.

Woolfolk, R., & Waddermann, S. (2005). Count no one happy: Eudaimonia and positive psychology. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 25, 80-89.

Yavuzaslan, K., & Cetin, M. (2016). *Soft Power Concept and Soft Power Indexes*. Istanbul: Istanbul University.

  <p>UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA</p> <p>IZJAVA o autentičnosti radova</p>	<p>Obrazac AR</p> <p>Stranica 86 od 87</p>
---	--

Naziv odsjeka i/ili katedre:	Politologija – Međunarodni odnosi i diplomatija
Predmet:	

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:	Seidin Seferović
----------------	------------------

Naslov rada:	Politika meke moći Sjedinjenih Američkih Država u 21. vijeku
Vrsta rada:	Završni magistarski rad
Broj stranica:	87

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 2024.

Seidin Seferović

Potpis

